

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
Office of the National Economic and Social Development Council

Multidimensional Poverty Index 2021

รายงานความยากจนหลายมิติ
ของประเทศไทย
ปี 2564

กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม

คำนำ

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้จัดทำรายงานวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำมาตั้งแต่ปี 2553 เพื่อนำเสนอสถานการณ์ การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ รวมถึงลักษณะของปัญหาดังกล่าว โดยนำเสนอสถานการณ์ความยากจนที่ให้ความสำคัญด้านตัวเงินเป็นหลัก ดังนั้น เพื่อให้การติดตามสถานการณ์และการวิเคราะห์ความยากจนของประเทศไทยมีความครอบคลุมตามนิยามของความยากจนที่รวมไปถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดี สำนักงานฯ จึงได้พัฒนาตัวชี้วัดความยากจนหลายมิติขึ้น เพื่อให้สามารถสะท้อนความเป็นอยู่ของประชาชนในมิติต่าง ๆ ได้มากขึ้น

รายงานความยากจนหลายมิติของประเทศไทยได้จัดทำครั้งแรกในปี 2562 หลังจากนั้นได้ถูกบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำ โดยในปีนี้สำนักงานฯ ได้จัดทำรายงานความยากจนหลายมิติของประเทศไทย ปี 2564 ฉบับนี้ขึ้น เพื่อนำเสนอสถานการณ์ภาพรวม และมีการวิเคราะห์สถานการณ์รายตัวชี้วัดเพิ่มเติมในทั้ง 4 มิติ ได้แก่ มิติด้านการศึกษา มิติด้านการใช้ชีวิต ในแบบที่ดีต่อสุขภาพ มิติด้านความเป็นอยู่ และมิติด้านความมั่นคงทางการเงิน รวมถึงการวิเคราะห์นโยบายที่เกี่ยวข้องในปัจจุบัน ช่องว่างเชิงนโยบายที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขปัญหา และนำเสนอข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาที่จะนำไปสู่การปิดช่องว่างดังกล่าว

สำนักงานฯ เผยแพร่รายงานความยากจนหลายมิติของประเทศไทย ปี 2564 ฉบับนี้ ผ่านทาง เว็บไซต์ของสำนักงาน (<http://www.nesdc.go.th>) เพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับความยากจนหลายมิติของประเทศไทยให้แก่หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และประชาชนที่สนใจนำไปใช้ประโยชน์ตามความเหมาะสมต่อไป

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

กันยายน 2565

สารบัญ

คำนำ	ก
สารบัญ	ข
สารบัญตาราง.....	ค
สารบัญภาพ	ง
บทสรุปผู้บริหาร	ช
บทที่ 1 สถานการณ์ความยากจนหลายมิติของไทย	1
1.1 ภาพรวมสถานการณ์ความยากจนหลายมิติของไทย	1
1.2 ดัชนีความยากจนหลายมิติจำแนกเชิงพื้นที่	2
1.3 แนวโน้มความยากจนหลายมิติของประเทศไทย	9
1.4 ลักษณะของคนจนหลายมิติ	10
1.5 ระดับความรุนแรงของความยากจน	14
บทที่ 2 ความยากจนในแต่ละมิติ	15
2.1 การศึกษา	15
2.2 การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ	21
2.3 ด้านความเป็นอยู่	26
2.4 มิติด้านความมั่นคงทางการเงิน	32
บทที่ 3 นโยบาย และช่องว่างการแก้ไขปัญหาความยากจนหลายมิติ	37
3.1 มาตรการและกลไกการแก้ไขปัญหาความยากจน	37
3.2 ช่องว่างของนโยบายในการลดความยากจนหลายมิติของประเทศไทย	44
บทที่ 4 บทสรุป และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	48
4.1 สรุป	48
4.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	51
เอกสารอ้างอิง	53
ภาคผนวก 1: วิธีการจัดทำ MPI และสรุปขั้นตอนการคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติ	55
ภาคผนวก 2: ตัวอย่างการคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติ	63
ภาคผนวก 3: องค์ประกอบของดัชนีความยากจนหลายมิติของไทย	66
ภาคผนวก 4: ดัชนีความยากจนหลายมิติระดับจังหวัด	72

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	ดัชนีความยากจนหลายมิติปี 2564.....	1
ตารางที่ 2	อัตราการขาดสน (Uncensored Headcount) และสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขาดสน (Censored Headcount) ในแต่ละตัวชี้วัด (ร้อยละ)	2
ตารางที่ 3	สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขาดสน (Censored Headcount) ในแต่ละตัวชี้วัดจำแนกราย ภูมิภาค (ร้อยละ)	5
ตารางที่ 4	อันดับจังหวัดที่สูงที่สุดและต่ำที่สุด ของดัชนีความยากจนหลายมิติ	5
ตารางที่ 5	จังหวัดที่ดัชนี MPI ปี 2564 เปลี่ยนแปลงมากที่สุด จากปี 2562	10

สารบัญภาพ

แผนภาพ 1	อัตราส่วนการส่งผลกระทบต่อความยากจน (contribution) ของแต่ละตัวชี้วัดและมิติ (ร้อยละ)	2
แผนภาพ 2	สัดส่วนคนจนหลายมิติ ความขัดสนโดยเฉลี่ยของคนจน และค่าดัชนีความยากจนหลายมิติ จำแนกตามเขตการปกครอง	3
แผนภาพ 3	อัตราการส่งผลกระทบต่อความยากจน (contribution) แต่ละมิติและตัวชี้วัดจำแนกตามพื้นที่	3
แผนภาพ 4	สัดส่วนคนจนหลายมิติ ความรุนแรงของความยากจน และค่าดัชนีความยากจนหลายมิติ จำแนกตามภูมิภาค	4
แผนภาพ 5	อัตราการส่งผลกระทบต่อความยากจน (contribution) แต่ละมิติและตัวชี้วัด จำแนกตามภูมิภาค	4
แผนภาพ 6	ดัชนีความยากจนหลายมิติรายจังหวัด ปี 2564	6
แผนภาพ 7	สัดส่วนคนจนหลายมิติรายจังหวัด ปี 2564	7
แผนภาพ 8	ระดับความรุนแรงของความยากจนหลายมิติรายจังหวัด ปี 2564	8
แผนภาพ 9	ความยากจนหลายมิติของประเทศไทยปี 2556 – 2564	9
แผนภาพ 10	สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในแต่ละตัวชี้วัดตั้งแต่ปี 2556 - 2564 (ร้อยละ)	9
แผนภาพ 11	โครงสร้างคนจนหลายมิติ จำแนกตามเพศ (ร้อยละ)	10
แผนภาพ 12	โครงสร้างและสัดส่วนคนจนหลายมิติ จำแนกตามเพศ (ร้อยละ)	10
แผนภาพ 13	โครงสร้างและสัดส่วนคนจนหลายมิติจำแนกตามกลุ่มอายุ (ร้อยละ)	11
แผนภาพ 14	โครงสร้างคนจนหลายมิติจำแนกการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ (ร้อยละ)	12
แผนภาพ 15	สัดส่วนคนจนหลายมิติจำแนกการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ (ร้อยละ)	12
แผนภาพ 16	สัดส่วนครัวเรือนยากจนหลายมิติของครัวเรือนแต่ละประเภท (ร้อยละ)	13
แผนภาพ 17	สัดส่วนครัวเรือนยากจนหลายมิติของครัวเรือนแต่ละขนาด (ร้อยละ)	13
แผนภาพ 18	โครงสร้างครัวเรือนยากจนหลายมิติของครัวเรือนแต่ละระดับรายได้ (ร้อยละ)	14
แผนภาพ 19	สัดส่วนครัวเรือนยากจนหลายมิติของครัวเรือนแต่ละระดับรายได้ (ร้อยละ)	14
แผนภาพ 20	โครงสร้างคนจนหลายมิติจำแนกตามระดับความยากจน ปี 2564 (ร้อยละ)	14
แผนภาพ 21	แนวโน้มความขัดสนด้านการศึกษา ตั้งแต่ปี 2556 – 2564 (ร้อยละ)	15
แผนภาพ 22	สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านการศึกษา จำแนกตามพื้นที่ และตามภูมิภาค	16
แผนภาพ 23	สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านจำนวนปีที่ได้รับการศึกษา จำแนกตามระดับรายได้ ของครัวเรือน (ร้อยละ)	17
แผนภาพ 24	สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านการเข้าเรียนล่าช้า (ร้อยละ)	18
แผนภาพ 25	สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนการอยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่ จำแนกตามรายได้ของครัวเรือน และตามขนาดครัวเรือน (ร้อยละ)	19
แผนภาพ 26	ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของคนจนหลายมิติ จำแนกตามระดับการศึกษา (บาท)	19
แผนภาพ 27	สัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของคนจนหลายมิติ จำแนกตามประเภทค่าใช้จ่าย (ร้อยละ)	20

แผนภาพ 28	คะแนนเฉลี่ย การอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ของนักเรียนไทย จากผลการประเมิน PISA ปี 2018 จำแนกตามกลุ่มโรงเรียน	21
แผนภาพ 29	คะแนนเฉลี่ย O-NET ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2561 - 2564	21
แผนภาพ 30	สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในมิติการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ ปี 2556 - 2564 (ร้อยละ)	22
แผนภาพ 31	สัดส่วนคนจนหลายมิติด้านน้ำดื่ม จำแนกตามรายภาค และพื้นที่ใน/นอกเขตเทศบาล ปี 2564 (ร้อยละ)	23
แผนภาพ 32	สัดส่วนการเข้าถึงแหล่งน้ำดื่มประเภทต่าง ๆ จำแนกตามเขตพื้นที่ ปี 2564 (ร้อยละ)	23
แผนภาพ 33	สัดส่วนคนจนหลายมิติด้านการดูแลตัวเอง จำแนกตามความพิการ/ไม่พิการ ปี 2564 (ร้อยละ)	24
แผนภาพ 34	สัดส่วนคนจนหลายมิติจากปัจจัยความขัดสนด้านอาหาร จำแนกตามสถานะทางเศรษฐกิจ ของครัวเรือน (รายได้) ปี 2564 (ร้อยละ)	24
แผนภาพ 35	โครงสร้างของคนจนหลายมิติจำแนกสิทธิรักษาพยาบาล ปี 2564 (ร้อยละ)	25
แผนภาพ 36	สัดส่วนแพทย์ต่อประชากร จำแนกตามรายภาค ปี 2563 (คน)	26
แผนภาพ 37	อัตราการส่งผลต่อความยากจนหลายมิติของความขัดสนด้านความเป็นอยู่ ปี 2556 - 2564 (ร้อยละ)	27
แผนภาพ 38	สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในมิติความเป็นอยู่ ปี 2556 - 2564 (ร้อยละ)	27
แผนภาพ 39	สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านการกำจัดขยะในครัวเรือน เปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ (ร้อยละ)	28
แผนภาพ 40	สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านการกำจัดขยะในครัวเรือน จำแนกตาม ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (ร้อยละ)	28
แผนภาพ 41	สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านการใช้อินเทอร์เน็ตเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ (ร้อยละ)	29
แผนภาพ 42	สัดส่วนคนจนหลายมิติที่มีความขัดสนในการใช้อินเทอร์เน็ต จำแนกตามสถานะ ทางเศรษฐกิจของครัวเรือนตามระดับรายได้ (ร้อยละ)	30
แผนภาพ 43	สัดส่วนคนจนหลายมิติที่มีความขัดสนด้านการถือครองทรัพย์สิน จำแนกตามสถานะ ทางเศรษฐกิจของครัวเรือนตามระดับรายได้ และจำแนกตามภูมิภาค (ร้อยละ)	30
แผนภาพ 44	สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านการถือครองทรัพย์สิน จำแนกตามระดับการศึกษา ของหัวหน้าครัวเรือน (ร้อยละ)	31
แผนภาพ 45	ค่าจ้างและเงินเดือนเฉลี่ยต่อเดือน จำแนกตามระดับการศึกษา ปี 2564 (บาท)	31
แผนภาพ 46	โครงสร้างครัวเรือนยากจนหลายมิติ จำแนกตามลักษณะของที่อยู่อาศัย ปี 2564 (ร้อยละ) ...	32
แผนภาพ 47	สัดส่วนของแหล่งน้ำใช้ของครัวเรือนยากจนหลายมิติและครัวเรือนทั่วไป ปี 2564 (ร้อยละ)	32
แผนภาพ 48	อัตราการส่งผลต่อความยากจนหลายมิติในด้านความมั่นคงทางการเงิน ปี 2556 - 2564 (ร้อยละ)	33

แผนภาพ 49	สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในด้านความมั่นคงทางการเงิน (ร้อยละ)	34
แผนภาพ 50	สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในด้านความมั่นคงทางการเงิน จำแนกตามพื้นที่ และภาค (ร้อยละ)	34
แผนภาพ 51	สัดส่วนความขัดสนในตัวชี้วัดต่าง ๆ ของคนจนหลายมิติของครัวเรือนใน แต่ละระดับรายได้ (ร้อยละ)	35
แผนภาพ 52	ค่าเฉลี่ยค่าใช้จ่ายและรายได้ประเภทต่าง ๆ ของคนจนหลายมิติ (บาท/คน/เดือน).....	35
แผนภาพ 53	โครงสร้างคนจนหลายมิติ จำแนกตามสถานภาพการทำงาน (ล้านคน)	36

บทสรุปผู้บริหาร

สถานการณ์ความยากจนหลายมิติของประเทศไทยในปี 2564 พบว่ามีคนจนหลายมิติจำนวน 8.10 ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 11.6 สูงกว่าความยากจนด้านตัวเงินที่มีสัดส่วนร้อยละ 6.32 โดยมีความขัดสนเฉลี่ยของคนจนอยู่ที่ร้อยละ 37.6 และมีดัชนีความยากจนหลายมิติ (MPI) มีค่าเท่ากับ 0.044 ปรับตัวดีขึ้นจากปี 2562 ที่มีค่าดัชนีความยากจนหลายมิติที่ 0.051 สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิติสูงสุด ได้แก่ มิติด้านความเป็นอยู่ ที่ร้อยละ 34.8 รองลงมาเป็นมิติด้านความมั่นคงทางการเงิน มิติการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ และมิติด้านการศึกษา ตามลำดับ ขณะที่ตัวชี้วัดที่นำมาใช้แต่ละมิติจะสะท้อนการพัฒนาที่สำคัญในด้านนั้น ๆ กล่าวคือ มิติด้านการศึกษา สะท้อนให้เห็นถึงการได้รับการพัฒนาทักษะ และองค์ความรู้ที่สำคัญตามช่วงวัย โดยมีองค์ประกอบ 3 ตัวชี้วัด คือ 1) จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา 2) การเข้าเรียนล่าช้า และ 3) การอยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่ สำหรับมิติด้านการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ สะท้อนถึงพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด คือ 1) การเข้าถึงน้ำดื่มที่สะอาด 2) ความสามารถในการดูแล และ 3) ความขัดสนด้านอาหาร ขณะที่มิติด้านความเป็นอยู่สะท้อนคุณภาพชีวิตจากการอยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมี 3 ตัวชี้วัด คือ 1) การกำจัดขยะภายในครัวเรือน 2) การใช้อินเทอร์เน็ต และ 3) การถือครองทรัพย์สิน และ มิติด้านความมั่นคงทางการเงิน สะท้อนสถานะทางการเงินในปัจจุบันและอนาคตที่จะเอื้อต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยมี 3 ตัวชี้วัด คือ 1) การออม 2) ภาระทางการเงิน และ 3) การมีบำเหน็จ/บำนาญ ทั้งนี้ ผลการศึกษาในระดับตัวชี้วัด พบว่า ตัวชี้วัดที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิติมากที่สุดคือ การมีบำเหน็จ/บำนาญที่ร้อยละ 16.6 รองลงมาเป็นการกำจัดขยะร้อยละ 14.4 และการถือครองทรัพย์สินร้อยละ 12.6 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาความยากจนหลายมิติตามระดับความรุนแรง พบว่า ร้อยละ 10.7 เป็นคนยากจนหลายมิติระดับรุนแรง (ความรุนแรงของปัญหามากกว่าร้อยละ 50 หรือมีความขัดสนอย่างน้อย 2 จาก 4 มิติ) ขณะที่คนจนหลายมิติระดับต้น (คนจนหลายมิติที่มีความขัดสน 4 ตัวชี้วัด) มีสัดส่วนถึงร้อยละ 62.3

แม้ว่าภาพรวมความยากจนหลายมิติจะมีแนวโน้มลดลง แต่เมื่อจำแนกคนจนหลายมิติตามลักษณะต่าง ๆ พบว่า ยังมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ครัวเรือนที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลมีปัญหาความยากจนหลายมิติมากกว่าในเขตเทศบาล และปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนยังมีความแตกต่างกันด้วย กล่าวคือ มิติที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิติในเขตเทศบาลคือมิติด้านความมั่นคงทางการเงิน ขณะที่นอกเขตเทศบาลคือมิติด้านความเป็นอยู่ ในทำนองเดียวกันเมื่อพิจารณาความยากจนหลายมิติจำแนกรายภาคพบความแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาคเช่นกัน สำหรับสถานการณ์ความยากจนหลายมิติรายจังหวัด พบว่า 5 จังหวัดที่มีปัญหาความยากจนหลายมิติมากที่สุด คือ จังหวัดนครราชสีมา นราธิวาส ศรีสะเกษ อุทัยธานี และแม่ฮ่องสอน ตามลำดับ โดยจังหวัดนครราชสีมา มีสัดส่วนคนจนสูงถึงร้อยละ 39.3 ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจำแนกตามลักษณะของประชากร พบว่า ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ โดยในปี 2564 มีสัดส่วนร้อยละ 36.9 ของคนจนทั้งหมด และเมื่อพิจารณาตามลักษณะการทำงาน พบว่า ร้อยละ 51.5 เป็นผู้สูงอายุและผู้ที่ไม่ทำงาน ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สะท้อนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไปเป็นผู้สูงอายุมากขึ้น

ขณะเดียวกัน เมื่อพิจารณาความยากจนหลายมิติจำแนกตามมิติ พบว่า มิติด้านการศึกษาปรับตัวดีขึ้น แต่ยังมีประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญคือ 1) ครัวเรือนรายได้น้อยมีแนวโน้มเป็นคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านจำนวนปีที่ได้รับการศึกษามากกว่ากลุ่มอื่น 2) องค์ความรู้ของผู้ปกครองมีผลต่อการเข้าเรียนล่าช้าของเด็ก 3) เด็กในครัวเรือนรายได้น้อยไม่ได้อยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่มากกว่าครัวเรือนรายได้สูง 4) คนจนหลายมิติยังมีภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาโดยเฉลี่ยในปีการศึกษาที่ผ่านมา อยู่ที่ 3,867 บาทต่อคนเรียน 1 คน 5) เด็กที่

ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่มีแนวโน้มหลุดออกจากระบบการศึกษา และ 6) คุณภาพการศึกษาเป็นอีกหนึ่งปัญหา นอกเหนือจากการขาดโอกาสทางการศึกษาของเด็ก สำหรับมิติด้านการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ มีแนวโน้มดีขึ้นใน 2 ตัวชี้วัด คือ การเข้าถึงน้ำดื่มที่สะอาด และความขัดสนด้านอาหาร ขณะที่ความสามารถในการดูแลตนเองทรงตัว แต่ยังมีประเด็นที่น่าสนใจ คือ 1) ปัจจัยเชิงพื้นที่ที่มีผลต่อการเข้าถึงแหล่งน้ำสะอาด โดยพบว่า คนในพื้นที่นอกเขตเทศบาลกว่าร้อยละ 23.35 ใช้น้ำฝนเพื่อการบริโภค 2) แม้ว่าน้ำประปาจะได้มาตรฐานที่จะใช้ในการดื่ม ต้องให้ความสำคัญกับระบบการลำเลียงน้ำไปยังครัวเรือน 3) คนจนหลายมิติที่ไม่สามารถดูแลตัวเองได้ส่วนใหญ่เป็นคนพิการ 4) ฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ครัวเรือนมีความขัดสนด้านอาหาร และ 5) การกระจุกตัวของบุคลากรทางการแพทย์ส่งผลต่อคุณภาพการรับบริการด้านสาธารณสุขที่แตกต่างกันและส่งผลต่อการเข้าถึงของคนจน ขณะที่ สถานการณ์ความยากจนในมิติด้านความเป็นอยู่ พบว่า คนจนหลายมิติมีปัญหาที่ลดลงในทุกตัวชี้วัด โดยตัวชี้วัดที่ปรับตัวดีขึ้นมากคือ การใช้อินเทอร์เน็ต ซึ่งคนจนหลายมิติที่มีปัญหานี้ร้อยละ 22.2 ในปี 2556 และลดลงเหลือร้อยละ 4.1 ในปี 2564 ซึ่งสาเหตุมาจากการที่รัฐมีมาตรการช่วยเหลือเยียวยาในช่วง COVID-19 ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ขณะที่ตัวชี้วัดการกำจัดขยะมีแนวโน้มดีขึ้นเช่นกันแต่ยังมีปัญหาระดับสูงในบางพื้นที่ นอกจากนี้มีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้ 1) ยังมีคนจนหลายมิติกว่า 2.8 ล้านคนที่ไม่ใช้อินเทอร์เน็ต 2) รายได้เป็นข้อจำกัดสำคัญที่ส่งผลต่อการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของครัวเรือนยากจนหลายมิติ 3) คนจนหลายมิติกว่าครึ่งมีความขัดสนด้านการถือครองทรัพย์สินเนื่องจากมีรายได้น้อย 4) คนจนหลายมิติจำนวนมากยังอาศัยอยู่ในบ้านที่มีสภาพไม่มั่นคง 5) คนจนหลายมิตียังเข้าไม่ถึงสาธารณูปโภคด้านน้ำประปา ส่วนสถานการณ์ความยากจนในมิติด้านความมั่นคงทางการเงินพบว่า ภาพรวมสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในด้านความมั่นคงทางการเงินมีแนวโน้มดีขึ้นเฉพาะการมีบำนาญ/บำนาญ ขณะที่ครัวเรือนยากจนหลายมิติมีภาระทางการเงินมากขึ้น โดยมีสัดส่วนที่เพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ 2.9 เป็นร้อยละ 4.2 จากผลกระทบของ COVID-19 ที่ทำให้ครัวเรือนขาดรายได้ และมีปัญหาทางการเงินมากขึ้น สำหรับสถานการณ์การออมไม่เปลี่ยนแปลงจาก ปี 2562 โดยมีสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในตัวชี้วัดนี้ร้อยละ 2.2

แม้ว่าสถานการณ์ความยากจนหลายมิติจะยังมีปัญหาดังที่กล่าวไว้ข้างต้น แต่ปัจจุบันรัฐบาลมีนโยบายที่สอดคล้องกับปัญหาดังกล่าวในทุกด้าน แต่นโยบายที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิติส่วนใหญ่เป็นนโยบายในการสงเคราะห์และช่วยเหลือตามแต่ละกลุ่มเป้าหมาย โดยภาครัฐเป็นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนินการแบบแยกส่วนตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญ คือ 1) ครัวเรือนยากจนยังมีปัญหาด้านโอกาสในการเข้าถึงและได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ 2) สภาพแวดล้อมในชุมชนยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตที่ดีต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ของคนจน อาทิ การบริโภคอาหารที่ไม่มีคุณค่าทางโภชนาการ มลพิษทางสิ่งแวดล้อมทั้ง ฝุ่น คิวน์ และการจัดการขยะ ซึ่งมีความแตกต่างกันตามพื้นที่ และบริบทของแต่ละชุมชน รวมถึงการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ซึ่งมีสัญญาณจำกัดอยู่บางพื้นที่ของหมู่บ้าน 3) คนจนยังมีความเปราะบางทางการเงินที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณ แม้ว่าปัจจุบันคนจนได้รับการช่วยเหลือผ่านนโยบายสวัสดิการต่าง ๆ ของภาครัฐ แต่เงินช่วยเหลือที่มอบให้ยังไม่เพียงพอเมื่อเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายของครัวเรือนทั้งหมด และ 4) ฐานข้อมูลในการจัดทำนโยบายช่วยเหลือคนจนแบบชี้เป้ายังไม่ครอบคลุม ทั้งนี้มีช่องว่างของนโยบายในภาพรวม และรายตัวชี้วัด ดังนี้

1. ช่องว่างของนโยบายในภาพรวม พบว่านโยบายที่ดำเนินการเป็นการสงเคราะห์และช่วยเหลือตามแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้น การแก้ปัญหายังไม่ครอบคลุมและสอดคล้องตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเป็นรายบุคคลทั้งหมด

(1) การกำหนดนโยบายแก้ปัญหาความยากจน ยังดำเนินการโดยหน่วยงานส่วนกลาง เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยปฏิบัตินำไปดำเนินการในแนวทางเดียวกัน และดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน ทำให้การปฏิบัติในระดับพื้นที่เป็นไปตามนโยบายและบทบาทหน้าที่ตามแต่ละหน่วยงานเป็นหลัก ซึ่งไม่ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และพื้นที่ที่มีความต้องการแตกต่างกัน อีกทั้งเน้นการเข้าถึงมากกว่าคุณภาพ อาทิ คุณภาพการศึกษาที่เท่าเทียมกัน คุณภาพของบริการอินเทอร์เน็ตในพื้นที่ห่างไกลที่มีประสิทธิภาพ

(2) นโยบายที่ดำเนินการเป็นการสงเคราะห์และช่วยเหลือตามแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ในขณะที่การแก้ไขปัญหาความยากจนต้องการการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนจน ครั้วเรือน ในด้านต่าง ๆ อาทิ การพัฒนาศักยภาพเพื่อให้กลุ่มเปราะบางสามารถพึ่งตนเองได้ การยกระดับเศรษฐกิจครัวเรือน

(3) ระบบฐานข้อมูลที่มียังไม่สามารถระบุกลุ่มเป้าหมายได้อย่างครอบคลุม ชัดเจน อีกทั้งยังเป็นการเก็บข้อมูลเพื่อใช้ในหน่วยงานตามภารกิจ ขาดการบูรณาการและจัดเก็บข้อมูลที่เป็นปัจจุบันเพื่อเป็นฐานข้อมูลคนจนเพื่อใช้ติดตามสถานการณ์คนจนในทุกมิติ ที่สามารถออกแบบนโยบายทั้งในด้านการให้ความช่วยเหลือและพัฒนาศักยภาพอย่างเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

2. ช่องว่างเชิงนโยบายในแต่ละมิติ ประกอบด้วย

(1) ด้านการศึกษา แม้ว่าการศึกษาจะเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่ให้ทุกคนเรียนฟรี แต่ยังมี **ค่าใช้จ่ายเพิ่ม**ซึ่งเป็นภาระโดยเฉพาะกลุ่มเด็กยากจน เด็กยากจนหลายมิติยัง **เข้าไม่ถึงการศึกษาในระดับปฐมวัย** ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้เด็กมีพัฒนาการที่ดี และ **ขาดโอกาสการเรียนรู้ระดับสูง** อีกมากทั้งที่มีกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา รวมถึง **ขาดมาตรการส่งเสริมการฝึกอบรมอย่างเหมาะสม**กับแรงงานยากจนที่ยังมีระดับการศึกษาไม่สูง เพื่อยกระดับสมรรถนะแรงงาน การเพิ่มผลิตภาพแรงงาน และการมีรายได้เพิ่มในที่สุด โดยต้องมีการออกแบบการฝึกอบรมที่ไม่ทำให้คนกลุ่มนี้ขาดรายได้ระหว่างการอบรม

(2) การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ ถึงแม้คนจนจะเข้าถึงระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าในสัดส่วนที่สูง แต่ยัง **พบผู้ตกหล่นที่ยังเข้าไม่ถึงระบบหลักประกันฯ** อีกทั้ง **พื้นที่ห่างไกลยังมีปัญหาการเข้าถึงสาธารณสุขปฐมภูมิพื้นฐานที่เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดี** อาทิ สถานบริการด้านสาธารณสุขอยู่ห่างไกล สนามกีฬา ลานกีฬา ซึ่งเป็นการป้องกันปัญหาสุขภาพระดับปฐมภูมิยังมีไม่มาก รวมถึงควรพิจารณา **มาตรการเพิ่มจำนวนผู้ดูแลผู้พิการนอกเหนือจากการได้รับเบี้ยยังชีพ** เพื่อให้ผู้พิการที่ไม่สามารถดูแลตนเอง ได้รับการยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างแท้จริง

(3) ด้านความเป็นอยู่ ยังพบคนจนส่วนใหญ่มีบ้านเป็นของตนเอง แต่ **สภาพบ้านไม่เอื้อต่อการอยู่อาศัย** การขาดโครงสร้างพื้นฐานในการกำจัดขยะที่ถูกต้อง และได้มาตรฐาน รวมถึงครัวเรือนยากจนยังมี **ค่าใช้จ่ายในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตสูง** เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงสวัสดิการและการเรียนรู้

(4) ความมั่นคงทางการเงิน ครัวเรือนยากจนมี **ปัญหาทางการเงิน**มากขึ้น ส่วนหนึ่งจากผลกระทบของ COVID-19 จึงควรมีมาตรการช่วยเหลือเพิ่มเติมเพื่อไม่ให้ครัวเรือนก่อนหน้าที่มีดอกเบี้ยสูง และหนี้นอกระบบ และมีมาตรการจูงใจให้ครัวเรือนยากจนมีเข้าเป็นสมาชิกโครงการที่ส่งเสริมให้ครัวเรือนมีหลักประกันรายได้

จากสถานการณ์ความยากจนหลายมิติ และช่องว่างเชิงนโยบายข้างต้น นำมาสู่ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหา ที่จะนำไปสู่การปิดช่องว่างของนโยบาย ดังนี้

1. **มาตรการเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ควรจัดทำในรูปแบบ policy package** ที่ให้ความสำคัญ ส่งเสริมศักยภาพ สร้างสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม และให้ความสำคัญทั้งการเข้าถึง และคุณภาพที่ได้รับ รวมอยู่ในนโยบายการแก้ปัญหาความยากจนเดียว และให้การปฏิบัติงานในระดับพื้นที่มีอิสระในการออกแบบ การดำเนินการที่เหมาะสมและตอบสนองต่อกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง โดยมีเน้นกลไกศูนย์อำนวยการขจัด ความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ศจพ.) เป็นหน่วยงาน ประสานการบูรณาการ และอำนวยความสะดวกให้เกิดการดำเนินการที่ตอบสนองต่อความต้องการของ กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่

2. **การจัดทำระบบฐานข้อมูลคนจนที่มีการบูรณาการข้อมูล** ที่ให้ความสำคัญ ส่งเสริมศักยภาพ สร้างสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้าน โดยทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการจัดเก็บข้อมูล และใช้ข้อมูล เพื่อ ทำให้มาตรการแก้ไขปัญหายากจนส่งผลต่อความเป็นอยู่ที่ดีของคนจนอย่างแท้จริง ด้วยการดำเนินการที่ มีประสิทธิภาพ และการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3. **ด้านการศึกษา** ต้องให้ความสำคัญกับส่งเสริมการเข้าศึกษาในระดับปฐมวัยที่ครอบคลุมและมี คุณภาพ และส่งเสริมการเข้าถึงการศึกษาขั้นสูงของเด็กยากจนหลายมิติ ผ่านการดำเนินงานของกลไกที่มีอยู่ให้ มีประสิทธิภาพมากขึ้น อาทิ กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา การศึกษานอกระบบ รวมทั้งดำเนินโครงการพัฒนา ศักยภาพของคนจน เพื่อยกระดับองค์ความรู้และทักษะในด้านต่าง ๆ โดยต้องไม่สร้างผลกระทบต่อการหา รายได้ของคนจน

4. **ด้านการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ** ต้องสนับสนุนให้คนจนได้รับสวัสดิการแบบไม่เสีย ค่าใช้จ่ายในที่สวัสดิการที่จำเป็น รวมทั้งปรับปรุงมาตรการที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน แต่ยังมีปัญหาด้าน คุณภาพและความเหลื่อมล้ำ อาทิ คุณภาพการรักษาพยาบาล เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมโดยเฉพาะความ แตกต่างในระดับพื้นที่

5. **ด้านความเป็นอยู่** ต้องมีการตรวจสอบ และปรับปรุงมาตรการที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตที่เป็น สิ่งจำเป็นพื้นฐานของประชาชน โดยเน้นหลักการให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้อย่างครอบคลุม เช่น โครงสร้าง พื้นฐานน้ำประปา การจัดเก็บขยะ และอินเทอร์เน็ต โดยปัจจุบันมีการกระจายไปเกือบทุกพื้นที่ แต่ยังพบการ เข้าไม่ถึงของคนจนเนื่องจากมีข้อจำกัดทางการเงิน จึงอาจพิจารณาให้เป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน และอุดหนุนหรือ เก็บค่าธรรมเนียมในอัตราที่ต่ำสำหรับครัวเรือนยากจน

6. **ด้านความมั่นคงทางการเงิน** ต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ สำหรับครัวเรือนยากจนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต อาทิ สินเชื่อเพื่อการประกอบอาชีพ สินเชื่อเพื่อการปรับปรุง ที่อยู่อาศัย รวมทั้งการกู้ยืมเพื่อชดเชยปัญหาสภาพคล่องของครัวเรือนยากจน เพื่อแก้และลดปัญหาการก่อหนี้ นอกระบบ ควบคู่กับการส่งเสริมการมีหลักประกันรายได้หลังเกษียณ ทั้งรูปแบบการออมและการเพิ่มการ เข้าถึงหลักประกันรายได้หลังเกษียณของรัฐ

บทที่ 1 สถานการณ์ความยากจนหลายมิติของไทย

การจัดทำรายงานสถานการณ์ความยากจนหลายมิติของประเทศไทยในปี 2564 เป็นนำเสนอ สถานการณ์ที่ต่อเนื่องจากสถานการณ์ความยากจนหลายมิติในปี 2560 และ 2562 โดยความยากจนหลายมิติ จะมีความแตกต่างจากสถานการณ์ความยากจนที่นำเสนอในรายงานสถานการณ์ความยากจนและเหลื่อมล้ำ คือ การพิจารณาคนจนจากมิติอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ด้านตัวเงิน โดยความยากจนหลายมิติจะประกอบด้วยมิติคุณภาพ ชีวิตที่สำคัญ คือ มิติด้านการศึกษา มิติด้านการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อคุณภาพ มิติความเป็นอยู่ และมิติความ มั่นคงทางการเงิน โดยแต่ละมิติจะมีตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องมิติละ 3 ตัวชี้วัด ซึ่งดำเนินการคัดเลือกโดย คณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาควิชาการ สถาบันการศึกษา และองค์กร ระหว่างประเทศ ซึ่งในบทนี้จะนำเสนอภาพรวมสถานการณ์ความยากจนหลายมิติของประเทศไทยในปี 2564 รวมทั้งนำเสนอลักษณะของคนจนหลายมิติ การกระจายตัวตามพื้นที่ ภูมิภาค ระดับความรุนแรงของปัญหา ความยากจนหลายมิติ และแนวโน้มสถานการณ์ความยากจน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ภาพรวมสถานการณ์ความยากจนหลายมิติของไทย

สถานการณ์ความยากจนหลายมิติ¹ ของไทยปี 2564 พบว่า คนจนหลายมิติมีจำนวน 8.10 ล้านคน หรือ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 11.6 สูงกว่าความยากจนด้านตัวเงินที่มีสัดส่วนร้อยละ 6.32 โดยมีความขัดสนเฉลี่ยของ คนจนอยู่ที่ร้อยละ 37.6 และมีดัชนีความยากจนหลายมิติ (MPI) มีค่าเท่ากับ 0.044 สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อ ความยากจนหลายมิติสูงสุด ได้แก่ มิติความเป็นอยู่ ที่ร้อยละ 34.8 ขณะที่มิติที่ส่งผลต่อความยากจนหลาย มิติน้อยที่สุด ได้แก่ มิติการศึกษา ที่ร้อยละ 16.2

ตารางที่ 1 ดัชนีความยากจนหลายมิติปี 2564

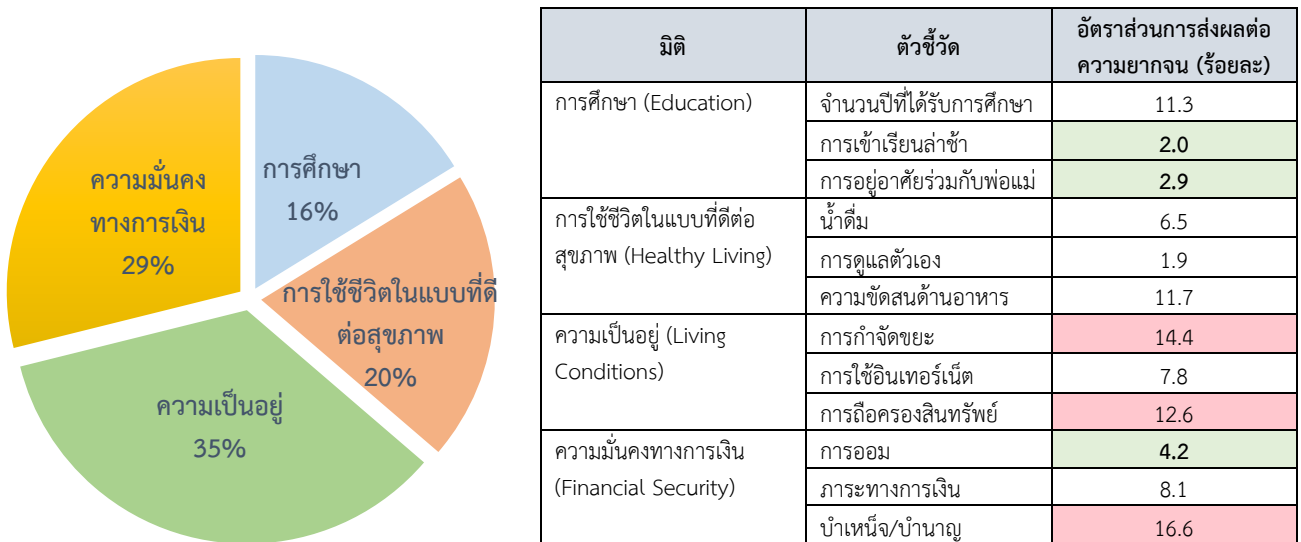
	ปี 2564
สัดส่วนคนจนหลายมิติ (H)	11.6%
ความขัดสนโดยเฉลี่ยของคนจน (A)	37.6%
MPI	0.044

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช

สำหรับตัวชี้วัดที่คนจนหลายมิติมีความขัดสนมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ การไม่มีบำเหน็จ/บำนาญ ที่ ร้อยละ 16.6 รองลงมาการกำจัดขยะที่ไม่เหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 14.4 การถือครองสินทรัพย์ ที่ร้อยละ 12.6 และสำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิติน้อยที่สุด 3 อันดับ ได้แก่ การเข้าเรียนล่าช้า ร้อยละ 2.0 การอยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่ร้อยละ 2.9 และการออม ร้อยละ 4.2

¹ คำนวณจากข้อมูลสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2564 โดยใช้เกณฑ์ความยากจน (Poverty cut-off) ที่ร้อยละ 26 หรือคนจนคือคนที่มี ความขัดสนสูงกว่า 3 ตัวชี้วัด จาก 12 ตัวชี้วัด)

แผนภาพ 1 อัตราส่วนการส่งผลต่อความยากจน (contribution) ของแต่ละตัวชี้วัดและมิติ (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช

อัตราการส่งผลข้างต้นสอดคล้องกับสัดส่วนคนจนหลายมิติที่มีความขัดสนในแต่ละตัวชี้วัด (Censored Headcount) กล่าวคือ ตัวชี้วัดที่มีปัญหาสูงที่สุดคือการมีบำนาญบำนาญ โดยมีสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในตัวชี้วัดนี้ร้อยละ 8.7 จากคนจนทั้งหมด รองลงมาเป็นความขัดสนในด้านการกำจัดขยะ และความขัดสนด้านการถือครองทรัพย์สิน โดยมีสัดส่วนคนจนร้อยละ 7.6 และ 6.6 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 สัดส่วนการขัดสน (Uncensored Headcount) และสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสน (Censored Headcount) ในแต่ละตัวชี้วัด (ร้อยละ)

มิติ 2564	ตัวชี้วัด	Uncensored	Censored
การศึกษา (Education)	จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา	21.6	5.9
	การเข้าเรียนล่าช้า	1.9	1.0
	การอยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่	4.3	1.5
การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ (Healthy Living)	น้ำดื่ม	6.1	3.4
	การดูแลตัวเอง	2.7	1.0
	ความขัดสนด้านอาหาร	16.8	6.1
ความเป็นอยู่ (Living Conditions)	การกำจัดขยะ	23.4	7.6
	การใช้อินเทอร์เน็ต	9.4	4.1
	การถือครองสินทรัพย์	23.4	6.6
ความมั่นคงทางการเงิน (Financial Security)	การออม	5.7	2.2
	ภาระทางการเงิน	12.6	4.2
	บำนาญ/บำนาญ	45.2	8.7

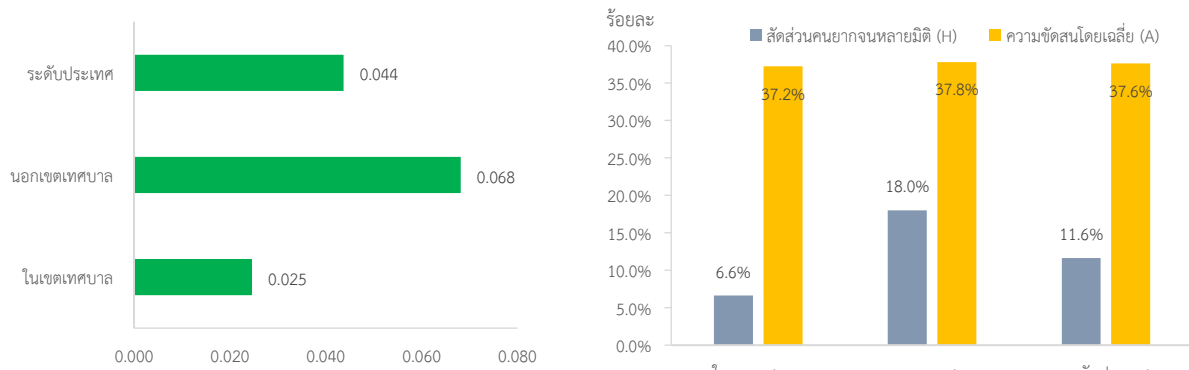
ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช

1.2 ดัชนีความยากจนหลายมิติจำแนกเชิงพื้นที่

เมื่อจำแนกการคำนวณคนจนหลายมิติจำแนกตามเขตการปกครอง พบว่า ดัชนีความยากจนหลายมิติ (MPI) นอกเขตเทศบาลสูงกว่าในเขตเทศบาล โดยมีค่าดัชนีที่ 0.068 สูงกว่าในเขตเทศบาลที่ 0.025

เนื่องจากสัดส่วนคนจนนอกเขตเทศบาลมีสัดส่วนสูงกว่าในเขตเทศบาลมาก ที่ร้อยละ 18.0 เทียบกับร้อยละ 6.6 ตามลำดับ ขณะที่ความขัดสนโดยเฉลี่ยของคนจนมีค่าไม่ต่างกัน กล่าวคือในเขตเทศบาลมีความขัดสนอยู่ที่ร้อยละ 37.2 ส่วนนอกเขตเทศบาลมีความขัดสนอยู่ที่ร้อยละ 37.8

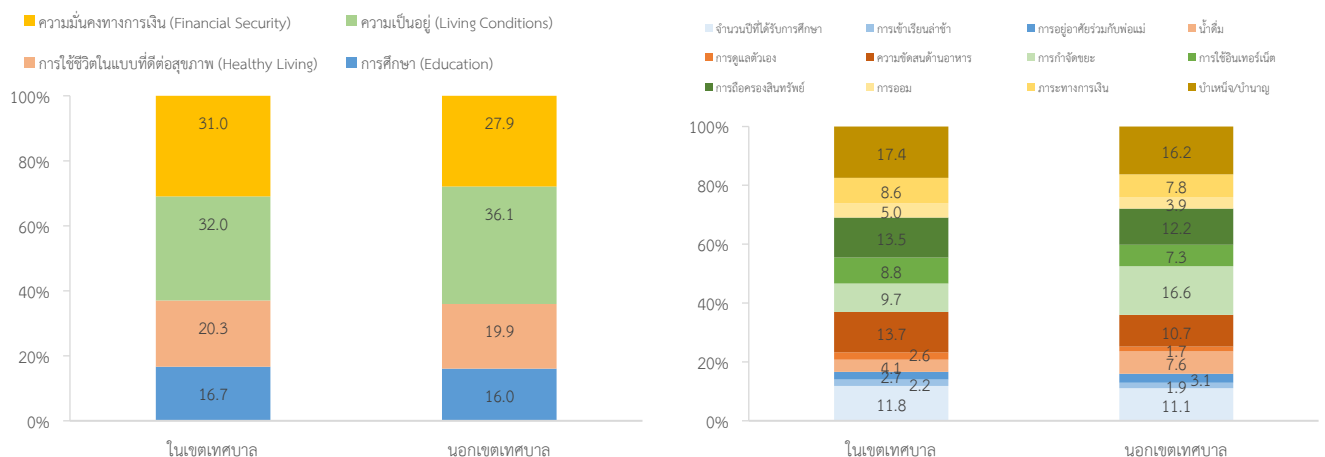
แผนภาพ 2 สัดส่วนคนจนหลายมิติ ความขัดสนโดยเฉลี่ยของคนจน และค่าดัชนีความยากจนหลายมิติ จำแนกตามเขตการปกครอง

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

เมื่อพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิติในระดับเขตการปกครอง พบว่า มิติด้านความเป็นอยู่ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิติมากที่สุดในทั้งสองพื้นที่ แต่พื้นที่นอกเขตเทศบาลมีปัญหาในมิตินี้มากกว่า เนื่องจากผู้ที่อาศัยนอกเขตเทศบาลมีปัญหาเกี่ยวกับการกำจัดขยะที่ไม่ถูกสุขลักษณะ รongลงมาเป็นมิติด้านความมั่นคงทางการเงิน ซึ่งในเขตเทศบาลมีปัญหามากกว่า เช่นเดียวกับมิติการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากผลของ COVID-19 ที่กระทบต่อคนจนในเขตเทศบาลรุนแรงกว่า

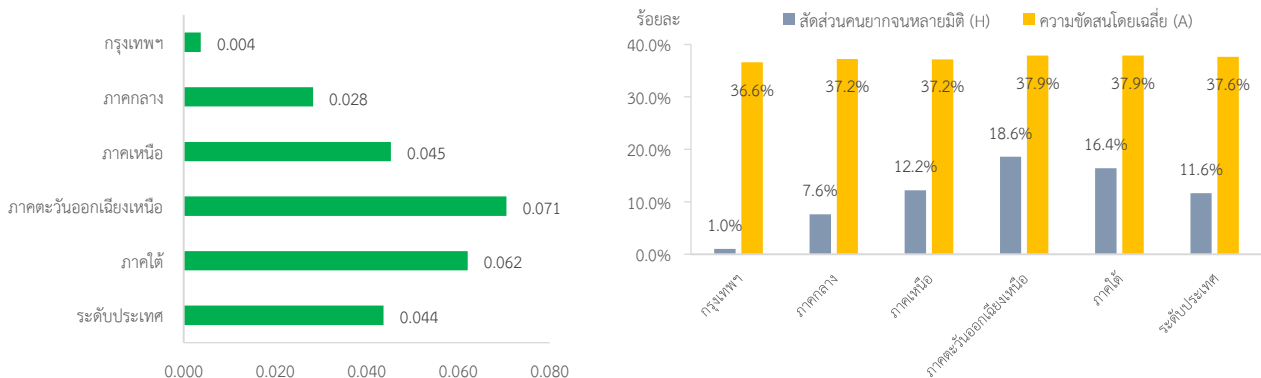
แผนภาพ 3 อัตราการส่งผลต่อความยากจน (contribution) แต่ละมิติและตัวชี้วัดจำแนกตามพื้นที่

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปัญหาความยากจนหลายมิติสูงที่สุด เท่ากับ 0.071 รองลงมาเป็นภาคใต้ 0.062 โดยมีกรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่ที่มีดัชนีความยากจนหลายมิติต่ำที่สุด เท่ากับ 0.004 โดยมีสัดส่วนคนจนหลายมิติสูงถึงร้อยละ 18.6 ซึ่งคนจนหลายมิติในภูมิภาคนี้มีปัญหามากที่สุด คือ การขาดหลักประกันด้านรายได้หลังเกษียณ ซึ่งมีคนจนหลายมิติที่ขาดหลักประกันมากถึงร้อยละ 14.1

แผนภาพ 4 สัดส่วนคนจนหลายมิติ ความรุนแรงของความยากจน และค่าดัชนีความยากจนหลายมิติ จำแนกตามภูมิภาค

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

มิติด้านความเป็นอยู่เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนในระดับภูมิภาค ขณะที่กรุงเทพฯ มิติที่เป็นปัญหาคือความมั่นคงทางการเงิน เมื่อพิจารณาในแต่ละตัวชี้วัด พบว่า ทั้ง 4 ภูมิภาค (ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้) ตัวชี้วัดที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิติสูงสุด คือ การไม่มีบำนาญ/บำนาญ ขณะที่กรุงเทพฯ เป็นตัวชี้วัดการถือครองสินทรัพย์ที่สูงที่สุด

แผนภาพ 5 อัตราการส่งผลกระทบต่อความยากจน (contribution) แต่ละมิติและตัวชี้วัด จำแนกตามภูมิภาค

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

แม้ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิติในแต่ละภูมิภาคจะใกล้เคียงกัน แต่เมื่อพิจารณาสัดส่วนคนจนหลายมิติในแต่ละตัวชี้วัดจะพบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความขัดสนด้านการมีบำนาญ/บำนาญ

สูงที่สุด โดยมีสัดส่วนร้อยละ 14.1 สูงกว่าภาคอื่นมาก รองลงมาเป็นด้านการกำจัดขยะที่ร้อยละ 13.1 ทั้งนี้ หากพิจารณาเปรียบเทียบ ระดับปัญหาในแต่ละภูมิภาคจะพบว่า กรุงเทพฯ มีสัดส่วนคนจนหลายมิติในแต่ละตัวชี้วัดต่ำที่สุด ขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคใต้เป็นภาคที่มีสัดส่วนคนจนหลายมิติแต่ละตัวชี้วัดสูงที่สุด ซึ่งการแก้ไขปัญหาวาจให้ความสำคัญกับทั้งสองพื้นที่เป็นลำดับแรก

ตารางที่ 3 สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ชัดเจน (Censored Headcount) ในแต่ละตัวชี้วัดจำแนก
รายภูมิภาค (ร้อยละ)

Dimensions	Indicators	กรุงเทพฯ	กลาง	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	ใต้
		Censored	Censored	Censored	Censored	Censored
การศึกษา (Education)	จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา	0.5	3.6	6.2	9.3	9.6
	การเข้าเรียนล่าช้า	0.1	0.7	1.2	1.1	2.3
	การอยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่	0.1	0.8	1.8	3.3	1.0
การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ (Healthy Living)	น้ำดื่ม	0.0	2.0	4.0	5.1	5.6
	การดูแลตัวเอง	0.2	0.9	1.0	1.3	1.4
	ความขัดสนด้านอาหาร	0.5	3.1	6.2	11.0	8.6
ความเป็นอยู่ (Living Conditions)	การกำจัดขยะ	0.2	4.0	8.6	13.1	10.6
	ใช้อินเทอร์เน็ต	0.4	2.9	5.4	6.6	3.9
	การถือครองสินทรัพย์	0.9	5.0	6.2	8.4	12.7
ความมั่นคงทางการเงิน (Financial Security)	การออม	0.4	1.5	1.6	4.5	2.1
	ภาระทางการเงิน	0.6	3.4	2.6	6.9	6.1
	บำนาญ/บำนาญ	0.8	6.1	9.7	14.1	10.6

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

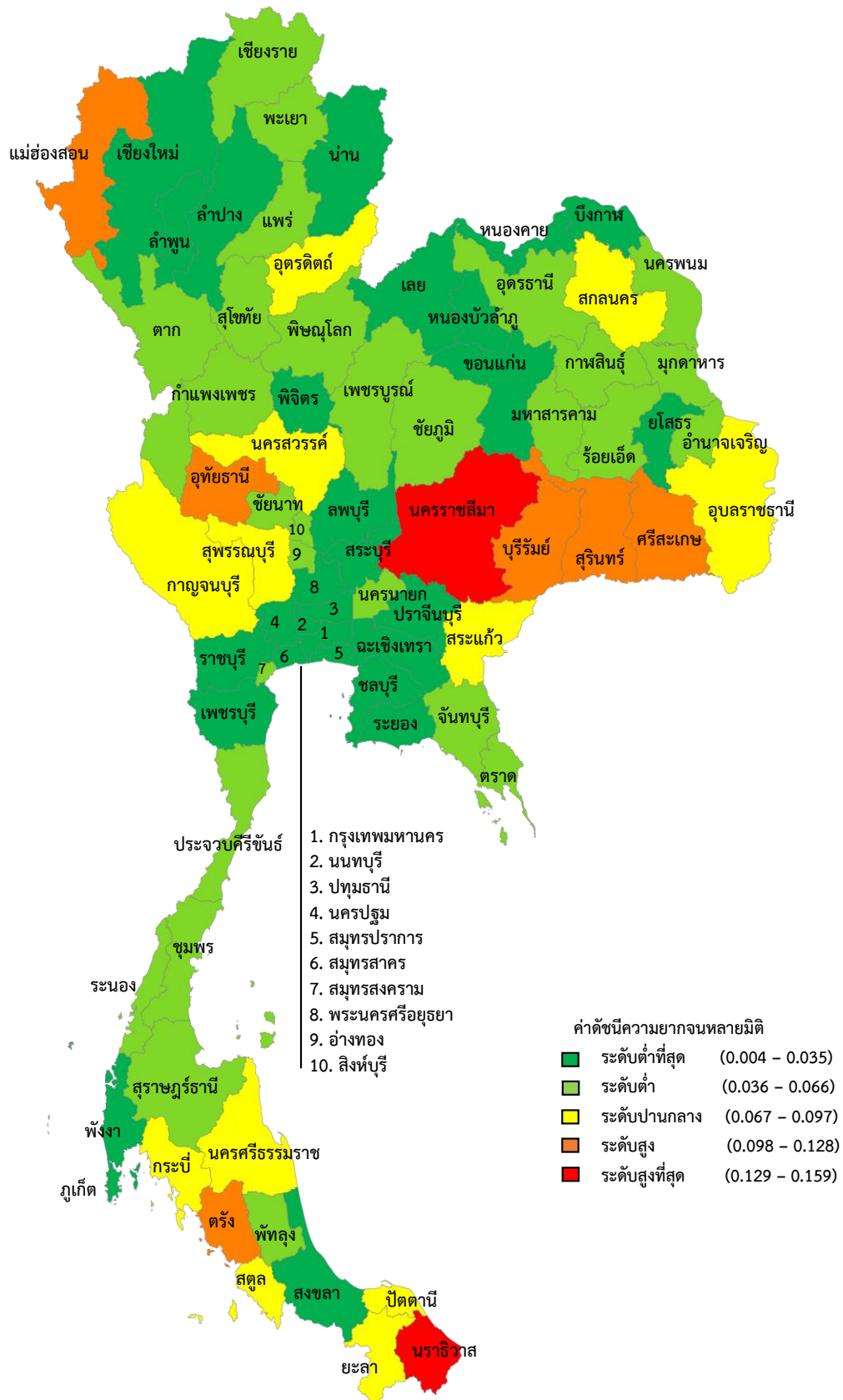
เมื่อพิจารณาดัชนีความยากจนหลายมิติรายจังหวัด พบว่า 5 จังหวัดแรกที่มีดัชนีความยากจนหลายมิติ และสัดส่วนคนจนหลายมิติสูงที่สุด ได้แก่ นครราชสีมา นราธิวาส ศรีสะเกษ อุทัยธานี และแม่ฮ่องสอน ขณะที่ระดับความขัดสนโดยเฉลี่ยของคนจนหลายมิติรายจังหวัดที่สูงที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ นครราชสีมา นราธิวาส อุตรดิตถ์ สตูล และลพบุรี สำหรับจังหวัดที่มีระดับความขัดสนโดยเฉลี่ยของคนจนหลายมิติต่ำที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ ชลบุรี อำนาจเจริญ นครปฐม ขอนแก่น และพิจิตร

ตารางที่ 4 อันดับจังหวัดที่สูงที่สุดและต่ำที่สุด ของดัชนีความยากจนหลายมิติ

	จังหวัด	ดัชนี MPI	จังหวัด	สัดส่วนคนจนหลายมิติ (H)	จังหวัด	ระดับความขัดสนโดยเฉลี่ย (A)
5 อันดับสูงที่สุด	นครราชสีมา	0.1582	นครราชสีมา	39.3%	นครราชสีมา	40.3%
	นราธิวาส	0.1370	นราธิวาส	34.0%	นราธิวาส	40.2%
	ศรีสะเกษ	0.1198	ศรีสะเกษ	31.7%	อุตรดิตถ์	39.4%
	อุทัยธานี	0.1159	อุทัยธานี	29.7%	สตูล	39.3%
	แม่ฮ่องสอน	0.1065	แม่ฮ่องสอน	27.4%	ลพบุรี	39.0%
5 อันดับต่ำที่สุด	กรุงเทพมหานคร	0.0038	กรุงเทพมหานคร	1.0%	ชลบุรี	33.4%
	ชลบุรี	0.0050	นนทบุรี	1.4%	อำนาจเจริญ	34.5%
	นนทบุรี	0.0054	ชลบุรี	1.5%	นครปฐม	34.6%
	ระยอง	0.0066	ระยอง	1.9%	ขอนแก่น	34.7%
	นครปฐม	0.0103	นครปฐม	3.0%	พิจิตร	34.9%

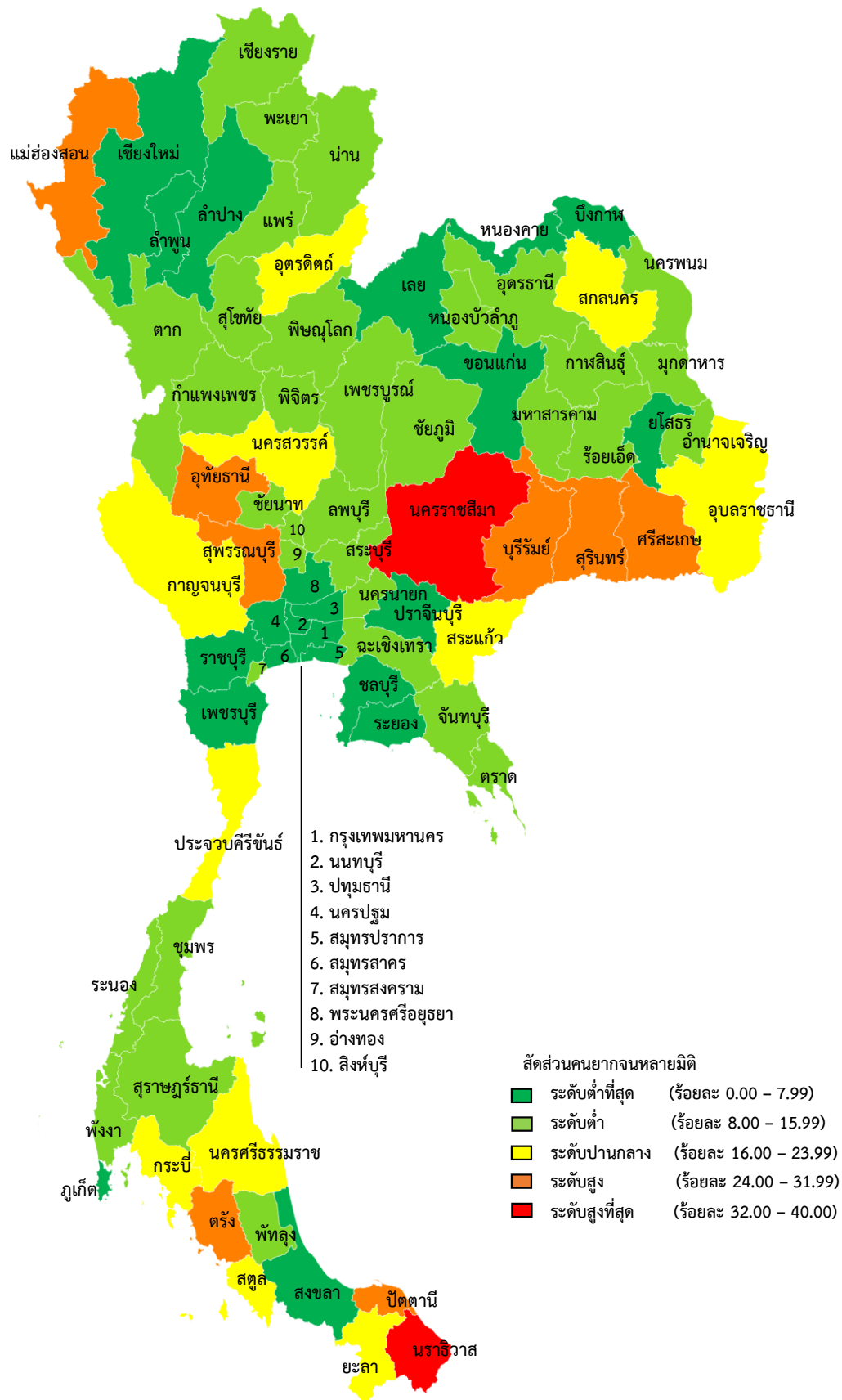
ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

แผนภาพ 6 ดัชนีความยากจนหลายมิติรายจังหวัด ปี 2564

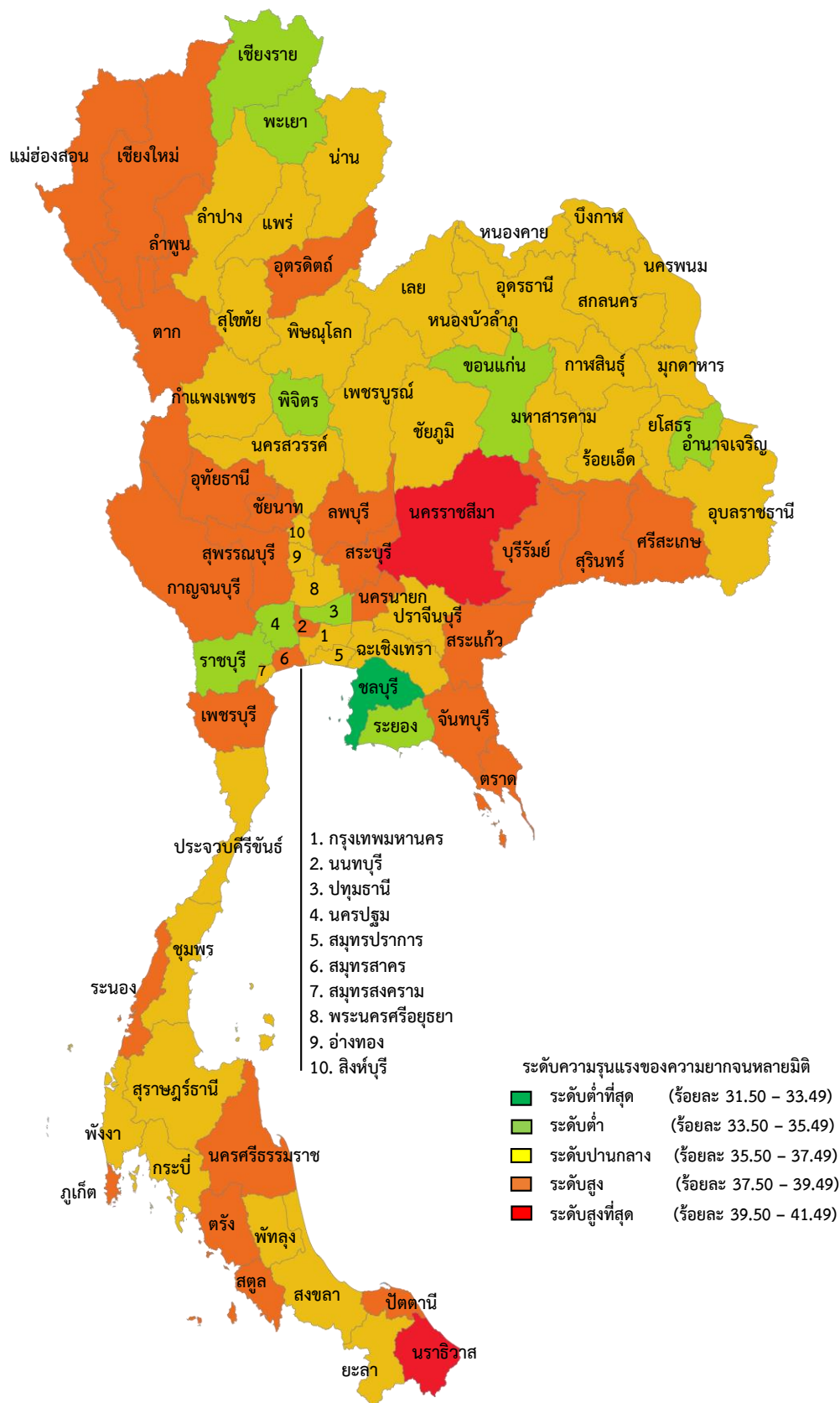
ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช

แผนภาพ 7 สัดส่วนคนจนหลายมิติรายจังหวัด ปี 2564

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

แผนภาพ 8 ระดับความรุนแรงของความยากจนหลายมิติรายจังหวัด ปี 2564

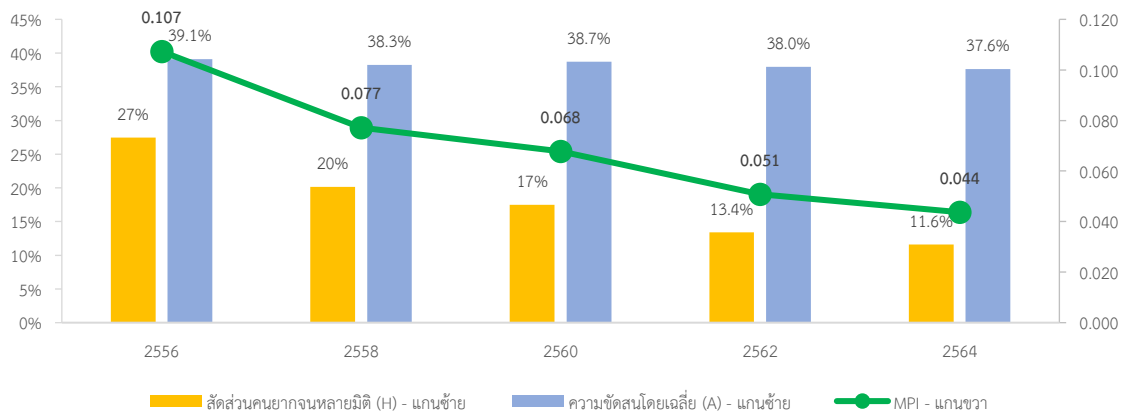

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

1.3 แนวโน้มความยากจนหลายมิติของประเทศไทย

สำหรับแนวโน้มความยากจนหลายมิติของประเทศไทย โดยพิจารณาระหว่างปี 2556 – 2564 พบว่า สถานการณ์ความยากจนหลายมิติของประเทศไทยมีแนวโน้มที่ดี โดยจำนวนคนจนหลายมิติลดลงจากปี 2556 ที่มีจำนวน 18.3 ล้านคน เหลือ 8.1 ล้านคน ในปี 2564 หรือมีส่วนลดลงจากร้อยละ 27.4 เหลือเพียงร้อยละ 11.6 ในปัจจุบัน ขณะที่ความรุนแรงของความยากจนหลายมิติลดลงเล็กน้อยจากร้อยละ 39.1 ในปี 2556 เหลือร้อยละ 37.6 ทำให้ภาพรวมของดัชนีความยากจนหลายมิติ ปี 2564 อยู่ที่ 0.044 ต่ำที่สุดตั้งแต่ปี 2556 เป็นต้นมา

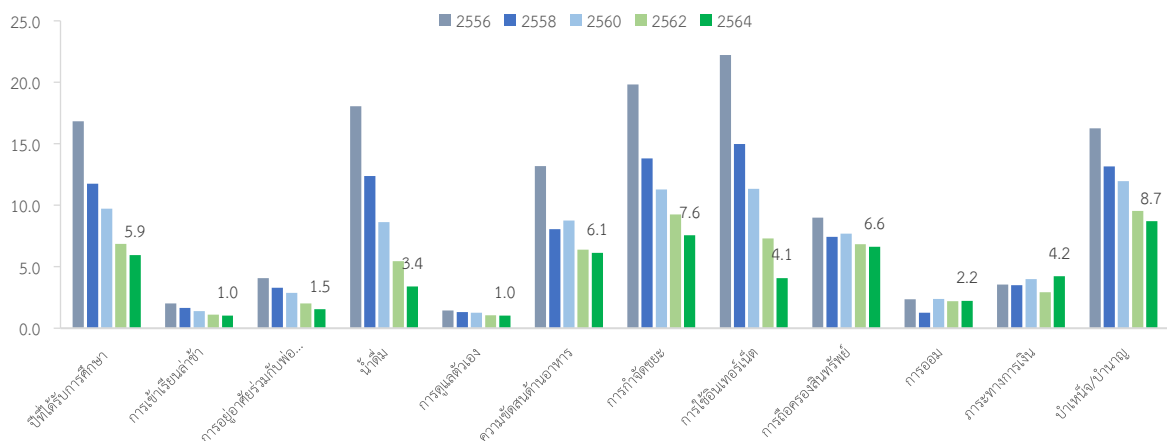
แผนภาพ 9 ความยากจนหลายมิติของประเทศไทยปี 2556 – 2564

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

เมื่อพิจารณาแนวโน้มสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในแต่ละตัวชี้วัด ตั้งแต่ปี 2556 - 2564 พบว่า สัดส่วนคนจนลดลงเกือบทุกตัวชี้วัด โดยตัวชี้วัดที่ลดลงอย่างมาก ได้แก่ ตัวชี้วัดการใช้อินเทอร์เน็ตซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงโอกาสในการเรียนรู้และเข้าถึงสวัสดิการ และการมีน้ำดื่มที่เหมาะสม ขณะที่มีเพียงตัวชี้วัดเดียวที่มีคนจนหลายมิติขัดสนเพิ่มสูงขึ้น คือ ตัวชี้วัดภาระทางการเงิน โดยเพิ่มจากร้อยละ 2.9 ในปี 2562 เป็นร้อยละ 4.2 ในปี 2564 ซึ่งอาจเป็นผลมาจากผลกระทบของ COVID-19 ที่ทำให้คนจนหลายมิติมีรายได้ลดลงจนมีปัญหาทางการเงิน

แผนภาพ 10 สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในแต่ละตัวชี้วัดตั้งแต่ปี 2556 - 2564 (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

สำหรับแนวโน้มความยากจนหลายมิติในระดับจังหวัด พบว่า 21 จังหวัดมีค่าดัชนีความยากจนหลายมิติเพิ่มสูงขึ้น โดยยะลาเป็นจังหวัดที่มีค่าดัชนีเพิ่มขึ้นมากที่สุดจาก 0.035 เป็น 0.070 โดยมีตัวชี้วัดที่มีความขัดสนเพิ่มขึ้นมาก คือ การมีภาระทางการเงิน และอีก 55 จังหวัดมีดัชนีความยากจนหลายมิติลดลง โดยจังหวัดแม่ฮ่องสอนและจังหวัดลพบุรีมีค่าดัชนีลดลงจาก 0.178 เป็น 0.106 และ 0.102 เป็น 0.0301 ตามลำดับ ทั้งนี้ มี 1 จังหวัดที่ค่าดัชนีความยากจนหลายมิติไม่มีการเปลี่ยนแปลง คือ จังหวัดบุรีรัมย์

ตารางที่ 5 จังหวัดที่ดัชนี MPI ปี 2564 เปลี่ยนแปลงมากที่สุด จากปี 2562

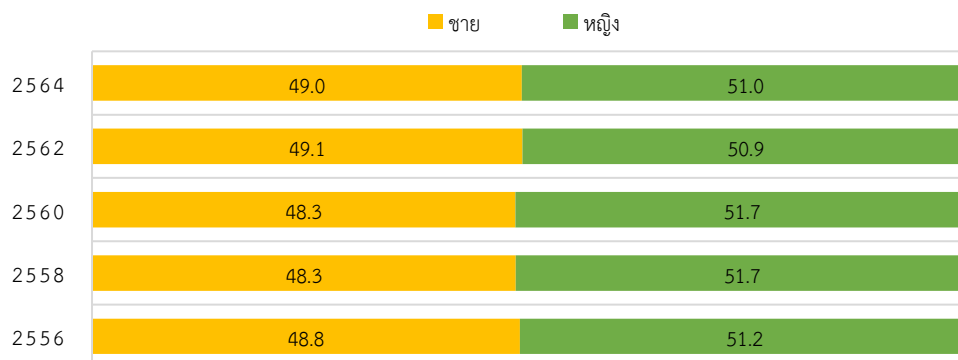
จังหวัด	MPI ปี 2564	MPI ปี 2562	การเปลี่ยนแปลง
ยะลา	0.035	0.070	+ 0.035
แม่ฮ่องสอน	0.178	0.106	- 0.071
ลพบุรี	0.102	0.031	- 0.071

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

1.4 ลักษณะของคนจนหลายมิติ

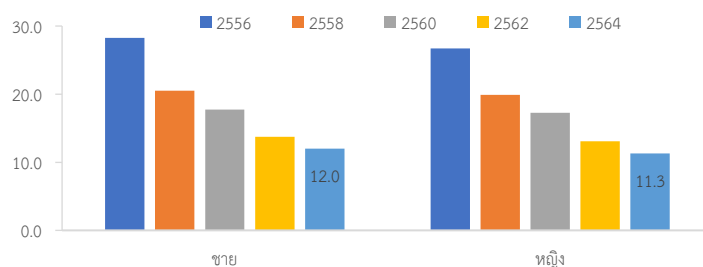
เมื่อพิจารณาลักษณะของคนจนหลายมิติจำแนกตามเพศ พบว่า โครงสร้างของคนจนหลายมิติเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชายเล็กน้อย โดยมีสัดส่วนร้อยละ 51.0 และร้อยละ 49.0 ตามลำดับ แนวโน้มดังกล่าวไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนักเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาสัดส่วนของคนจนหลายมิติพบว่า เพศชายมีสัดส่วนที่สูงกว่าเพศหญิง โดยมีสัดส่วนร้อยละ 12.0 ของประชากรเพศชายทั้งหมด เมื่อเทียบกับเพศหญิงที่มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 11.3 ของประชากรเพศหญิงทั้งหมด

แผนภาพ 11 โครงสร้างคนจนหลายมิติ จำแนกตามเพศ (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

แผนภาพ 12 โครงสร้างและสัดส่วนคนจนหลายมิติ จำแนกตามเพศ (ร้อยละ)

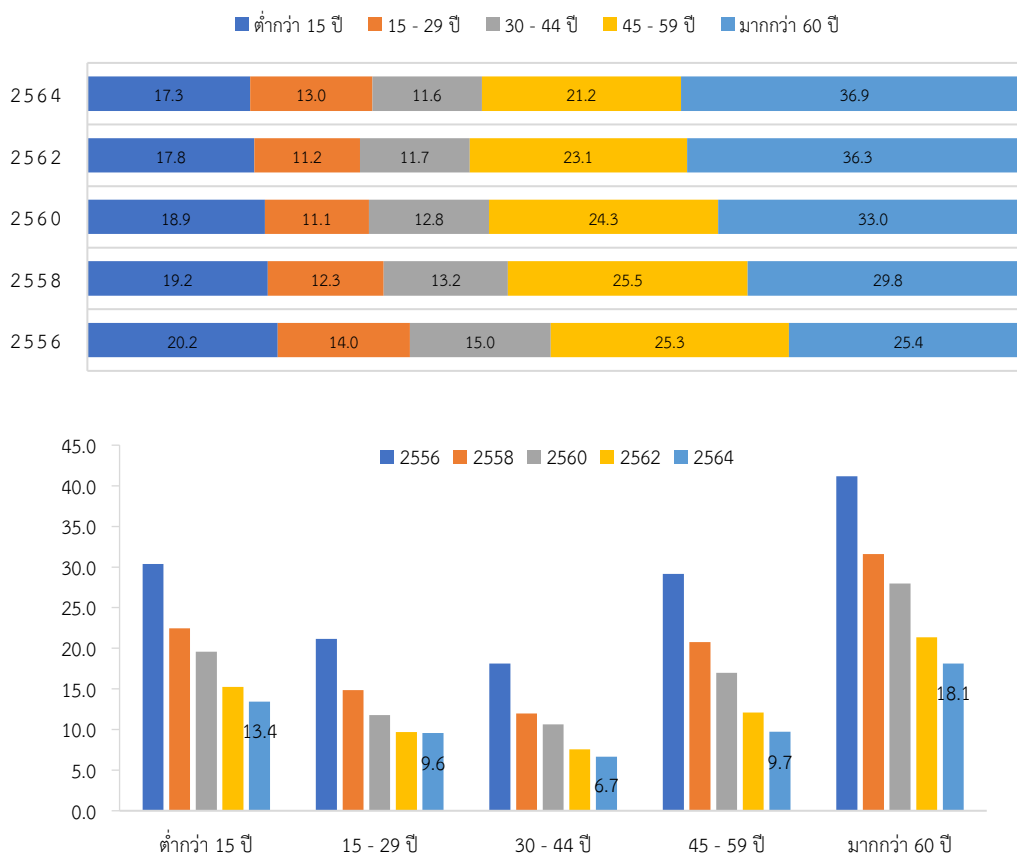

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

คนจนหลายมิติมากกว่า 1 ใน 3 เป็นผู้สูงอายุ เมื่อพิจารณาโครงสร้างของคนจนหลายมิติจำแนกตามกลุ่มอายุ พบว่า ผู้สูงวัยมีส่วนถึงร้อยละ 36.9 ของคนจนหลายมิติทั้งหมด รองลงมาเป็นกลุ่มอายุ 45 – 59 ปี ร้อยละ 21.2 ขณะที่ กลุ่มเด็กหรืออายุไม่เกิน 15 ปี มีสัดส่วนร้อยละ 17.3 และวัยแรงงานช่วงอายุ 15 – 29 ปี และ 30 - 44 ปี มีสัดส่วนน้อยที่สุดอยู่ที่ร้อยละ 13.0 และ 11.6 ตามลำดับ ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงที่ผ่านมา พบว่า สัดส่วนของผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตามการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรไปเป็นสังคมสูงวัยมากขึ้น

เมื่อพิจารณา สัดส่วนคนจนหลายมิติที่จำแนกตามกลุ่มอายุ พบว่า สัดส่วนคนจนหลายมิติสูงที่สุดอยู่ในกลุ่มอายุ 60 ปี ขึ้นไป โดยในปี 2564 อยู่ที่ร้อยละ 18.1 รองลงมาเป็นกลุ่มอายุต่ำกว่า 15 ปี ที่ร้อยละ 13.4 และสัดส่วนที่ต่ำที่สุด คือ ช่วงอายุ 30 – 44 ปี มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 6.7

แผนภาพ 13 โครงสร้างและสัดส่วนคนจนหลายมิติจำแนกตามกลุ่มอายุ (ร้อยละ)

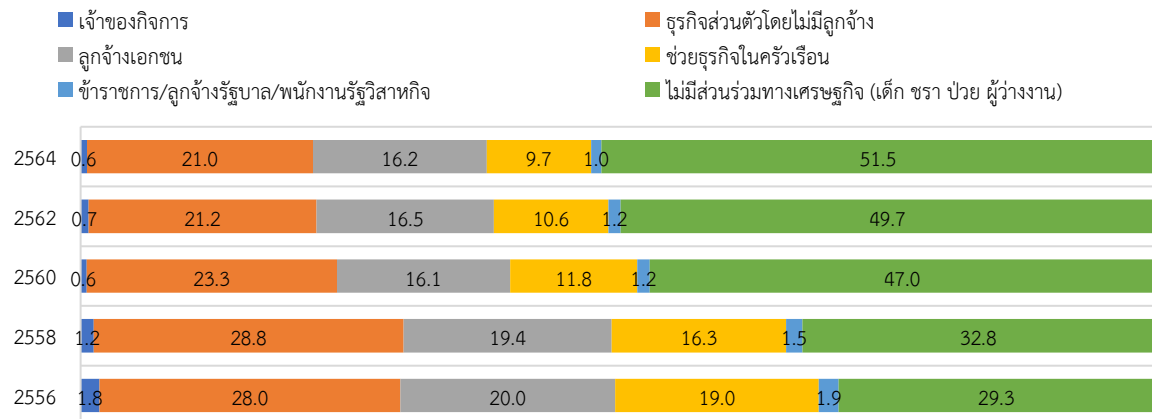

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

คนจนหลายมิติกลุ่มใหญ่ที่สุดมากกว่าครึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่มีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ (เด็ก ขรา ป่วย ผู้ว่างงาน) โดยมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 51.5 ของคนจนหลายมิติทั้งหมด รองลงมาเป็นผู้ที่ประกอบธุรกิจส่วนตัว โดยไม่มีลูกจ้าง มีสัดส่วนร้อยละ 21.0 อีกร้อยละ 16.2 เป็นกลุ่มลูกจ้างเอกชน ส่วนกลุ่มที่มีสัดส่วนที่น้อยที่สุดเป็นเจ้าของกิจการที่คิดเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 0.6 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาแนวโน้ม พบว่า กลุ่มประชากรที่ไม่มีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นมาก จากปี 2556 ที่มีเพียงร้อยละ 29.3 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 51.5 ในปี 2564

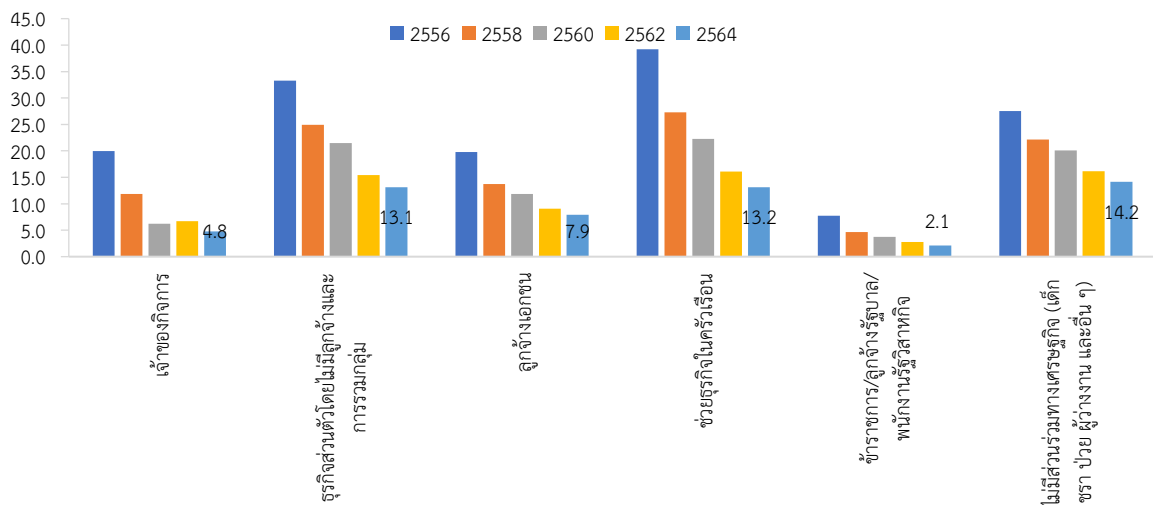
เมื่อพิจารณาสัดส่วนคนจนหลายมิติจำแนกตามการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ พบว่า คนจนในกลุ่มที่ไม่มีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจที่มีสัดส่วนสูงสุดที่ร้อยละ 14.2 รองลงมาเป็นกลุ่มแรงงานที่ทำธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง ซึ่งมีสัดส่วนร้อยละ 13.1 และกลุ่มแรงงานช่วยธุรกิจในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง ที่มีสัดส่วนร้อยละ 13.2 ขณะที่กลุ่มที่มีปัญหาต่ำที่สุด คือ ลูกจ้างภาครัฐ ที่มีสัดส่วนคนจนหลายมิติเพียงร้อยละ 2.1 เท่านั้น

แผนภาพ 14 โครงสร้างคนจนหลายมิติจำแนกการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

แผนภาพ 15 สัดส่วนคนจนหลายมิติจำแนกการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ (ร้อยละ)

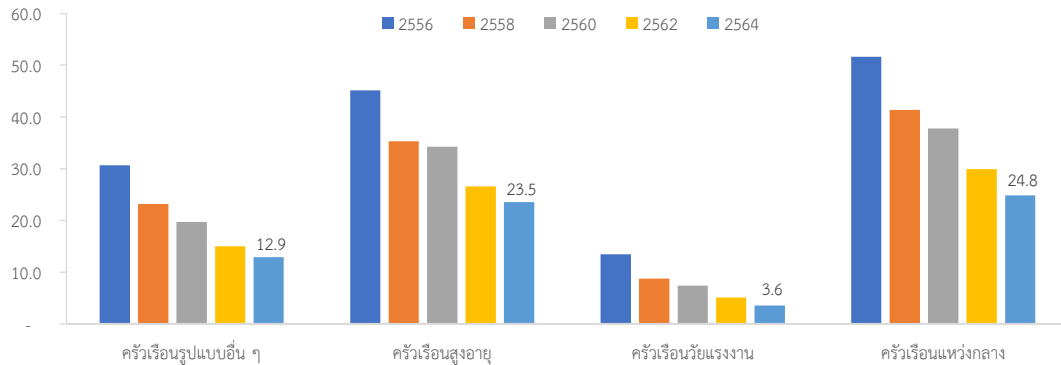
ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

ครัวเรือนแห่วงกลาง และครัวเรือนผู้สูงอายุ² เป็นครัวเรือนที่มีปัญหาความยากจนหลายมิติสูงสุด เมื่อพิจารณาสัดส่วนคนจนหลายมิติจำแนกตามครัวเรือนรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ ครัวเรือนผู้สูงอายุ ครัวเรือนแห่วงกลาง ครัวเรือนวัยแรงงาน และครัวเรือนรูปแบบอื่น ในปี 2564 พบว่า ครัวเรือนแห่วงกลาง มีปัญหาความยากจนหลายมิติคิดเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 24.8 รองลงมาเป็นครัวเรือนผู้สูงอายุ มีสัดส่วนร้อยละ 23.5 ขณะที่ครัวเรือนวัยแรงงาน และครัวเรือนอื่นมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 3.6 และ 12.9 ตามลำดับ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาขนาดของครัวเรือน พบว่า **ครัวเรือนขนาดใหญ่มีปัญหาความยากจนหลายมิติ**

² ครัวเรือนที่มีเฉพาะผู้ที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป

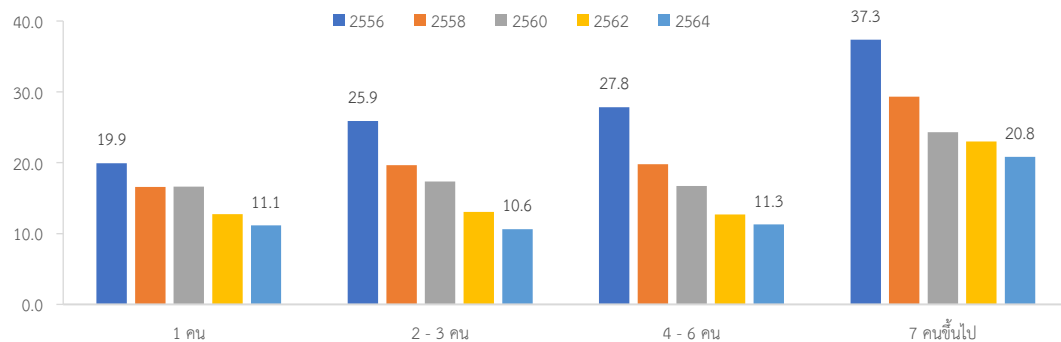
มากกว่าครัวเรือนขนาดเล็ก โดยในปี 2564 ครัวเรือนที่มีขนาดใหญ่ (จำนวนสมาชิก 7 คนขึ้นไป) มีสัดส่วนครัวเรือนยากจนหลายมิติสูงถึงร้อยละ 20.8 ขณะที่ครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกต่ำกว่า 7 คน มีสัดส่วนของการตกเป็นครัวเรือนยากจนหลายมิติใกล้เคียงกันระหว่างร้อยละ 10.6 – 11.3 โดยสัดส่วนของทุกขนาดครัวเรือนลดลงอย่างมากจากช่วงก่อน โดยเฉพาะครัวเรือนขนาดใหญ่ที่ลดลงจากร้อยละ 37.3 ในปี 2556

แผนภาพ 16 สัดส่วนครัวเรือนยากจนหลายมิติของครัวเรือนแต่ละประเภท (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

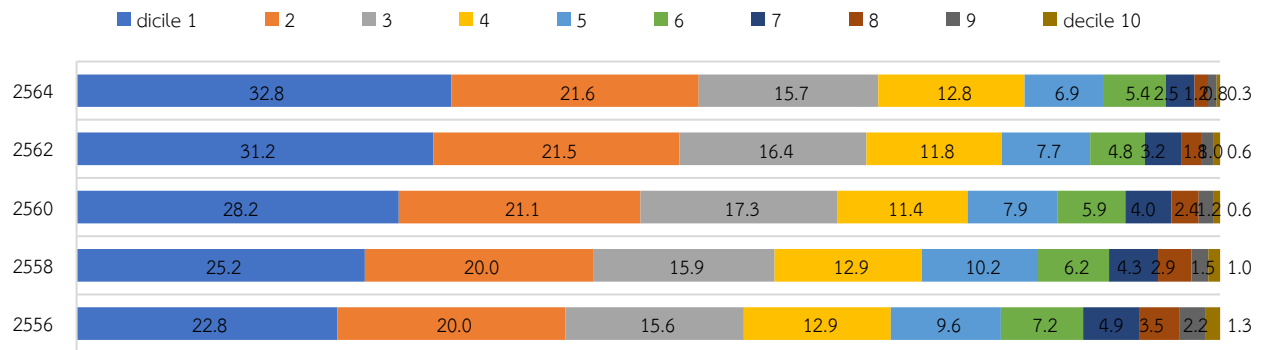
แผนภาพ 17 สัดส่วนครัวเรือนยากจนหลายมิติของครัวเรือนแต่ละขนาด (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

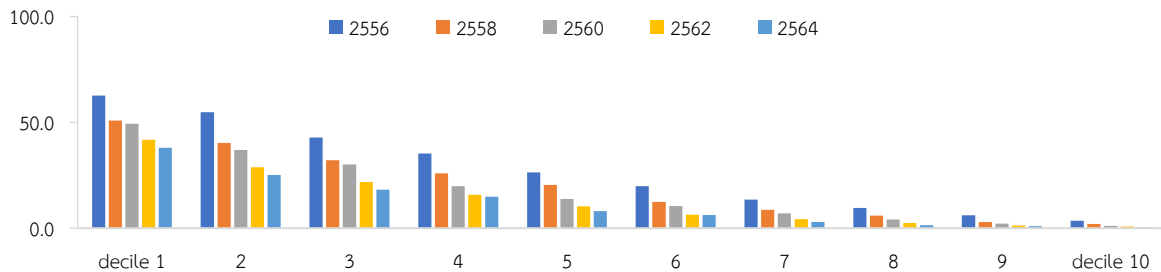
ครัวเรือนรายได้สูงมีปัญหาความยากจนหลายมิติลดลง กล่าวคือ เมื่อพิจารณาโครงสร้างของคณจนวนหลายมิติที่จำแนกตามระดับรายได้ (decile) พบว่า พบคณจนวนหลายมิติในทุกกลุ่มรายได้ โดยกลุ่มรายได้น้อยมีสัดส่วนสูงกว่ากลุ่มรายได้มาก และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น กล่าวคือ กลุ่มรายได้น้อย (decile1) ที่เป็นคณจนวนหลายมิติมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 22.8 ในปี 2556 เป็น 32.8 ในปี 2564 สะท้อนให้เห็นว่าคณจนวนรายได้น้อยมีแนวโน้มหลุดพ้นจากปัญหาความยากจนหลายมิติมากกว่าคณจนวนรายได้น้อย สอดคล้องกับสัดส่วนคณจนวนหลายมิติ ที่พบว่า ครัวเรือนที่มีรายได้น้อยที่สุดร้อยละ 10 มีสัดส่วนคณจนวนสูงถึงร้อยละ 38.1 และปรับตัวลดลงตามระดับรายได้ที่เพิ่มขึ้น โดยครัวเรือนรายได้สูงที่สุด มีสัดส่วนคณจนวนเพียงร้อยละ 0.3

แผนภาพ 18 โครงสร้างครัวเรือนยากจนหลายมิติของครัวเรือนแต่ละระดับรายได้ (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

แผนภาพ 19 สัดส่วนครัวเรือนยากจนหลายมิติของครัวเรือนแต่ละระดับรายได้ (ร้อยละ)

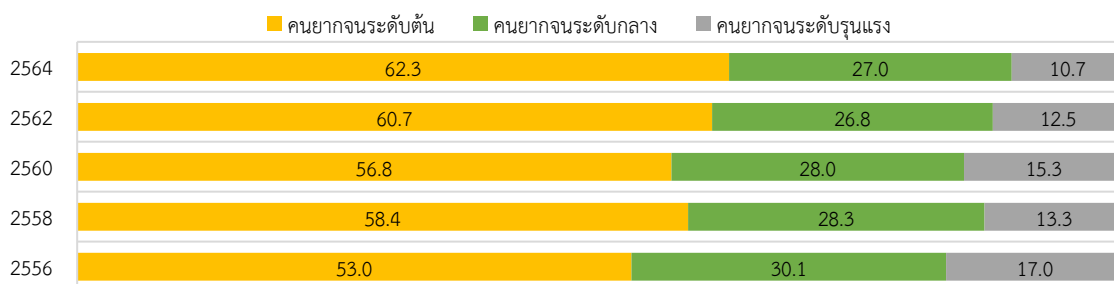

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

1.5 ระดับความรุนแรงของความยากจน

เมื่อจำแนกกลุ่มคนจนหลายมิติ แบ่งเป็น 3 ระดับได้แก่ **คนจนหลายมิติระดับต้น** ที่หมายถึง คนจนหลายมิติที่มีความขัดสน 4 ตัวชี้วัด **คนจนหลายมิติระดับกลาง** หมายถึง คนจนหลายมิติที่มีความขัดสน 5 ตัวชี้วัด และ **คนจนหลายมิติระดับรุนแรง** หมายถึงคนจนหลายมิติที่มีความขัดสนมากกว่า 6 ตัวชี้วัด ขึ้นไป ในปี 2564 พบว่า ส่วนใหญ่เป็นคนจนหลายมิติระดับต้น โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 5.04 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 62.3 ของคนจนหลายมิติทั้งหมด ขณะที่คนจนหลายมิติระดับกลางมีจำนวน 2.19 ล้านคน หรือร้อยละ 27.0 ขณะที่คนจนหลายมิติที่มีปัญหารุนแรงมีจำนวน 0.87 ล้านคน หรือร้อยละ 10.7 อย่างไรก็ตาม จำนวนคนจนหลายมิติที่มีปัญหารุนแรงมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยมีสัดส่วนลดลงจากร้อยละ 17.0 ในปี 2556 เหลือร้อยละ 10.7 ในปัจจุบัน

แผนภาพ 20 โครงสร้างคนจนหลายมิติจำแนกตามระดับความรุนแรง ปี 2564 (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

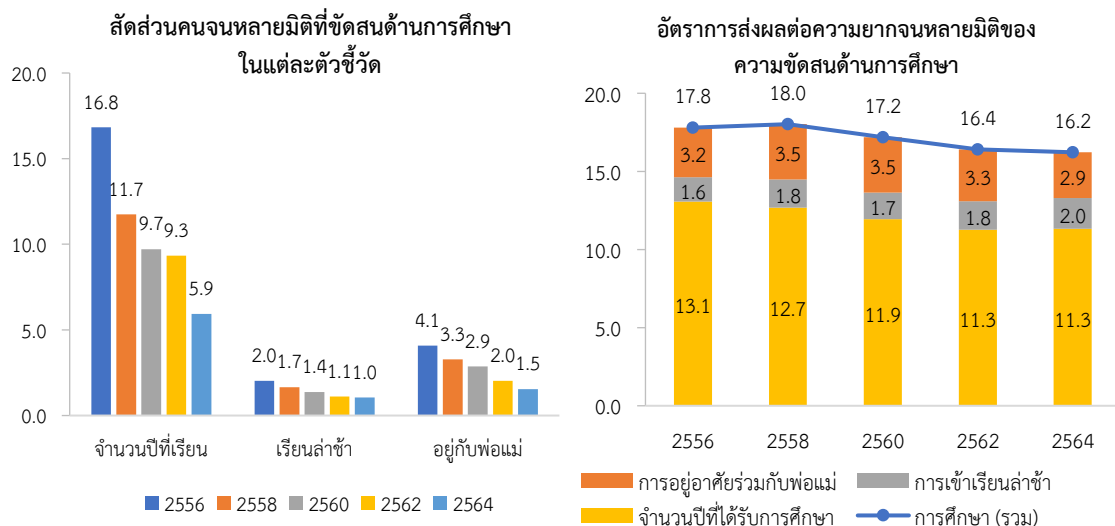
บทที่ 2 ความยากจนในแต่ละมิติ

บทนี้นำเสนอสถานการณ์ความยากจนหลายมิติในมิติต่าง ๆ เป็นรายตัวชี้วัด ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์ความขัดสนได้อย่างชัดเจนขึ้น เพื่อชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่สำคัญซึ่งส่งผลกระทบต่อความยากจนหลายมิติในแต่ละด้าน เพื่อเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญและมาตรการที่ต้องให้ความสำคัญและดำเนินการต่อไป

2.1 การศึกษา

ความยากจนหลายมิติด้านการศึกษา ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด คือ 1) จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา เป็นตัวสะท้อนให้เห็นการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาของประชากรภายในประเทศ โดยจะพิจารณาความขัดสนของแต่ละครัวเรือนจากการเปรียบเทียบกับการศึกษาภาคบังคับของประเทศไทย 2) การเข้าเรียนล่าช้า สะท้อนว่าเด็กได้รับการศึกษา และได้รับในระดับการศึกษาที่เหมาะสมกับช่วงวัยหรือไม่ และ 3) การอยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่ ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ถึงการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการของเด็กช่วงอายุก่อนเข้าเรียนในการศึกษาภาคบังคับ เนื่องจากการที่เด็กอาศัยอยู่กับพ่อแม่ของตนเอง จะทำให้เด็กมีโอกาสในการมีปฏิสัมพันธ์กับพ่อแม่ เช่น การเล่นกับเด็ก การร้องเพลง/อ่านหนังสือให้เด็กฟัง เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กในระยะยาวต่อไป โดยสถานการณ์ความขัดสนของคนจนหลายมิติในการศึกษาในภาพรวมมีแนวโน้มดีขึ้น โดยในปี 2564 พบว่า สัดส่วนคนจนหลายมิติที่มีความขัดสนในตัวชี้วัดด้านการศึกษารับตัวลดลงอย่างต่อเนื่องทุกตัวชี้วัด โดยตัวชี้วัดที่คนจนหลายมิติมีความขัดสนมากที่สุดในปี 2564 คือ จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย ซึ่งมีสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนสูงถึงร้อยละ 5.9 รองลงมาเป็นการอยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่ร้อยละ 1.5 และการเข้าเรียนล่าช้าร้อยละ 1.0 ทั้งนี้ประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษา ดังนี้

แผนภาพ 21 แนวโน้มความขัดสนด้านการศึกษา ตั้งแต่ปี 2556 – 2564 (ร้อยละ)

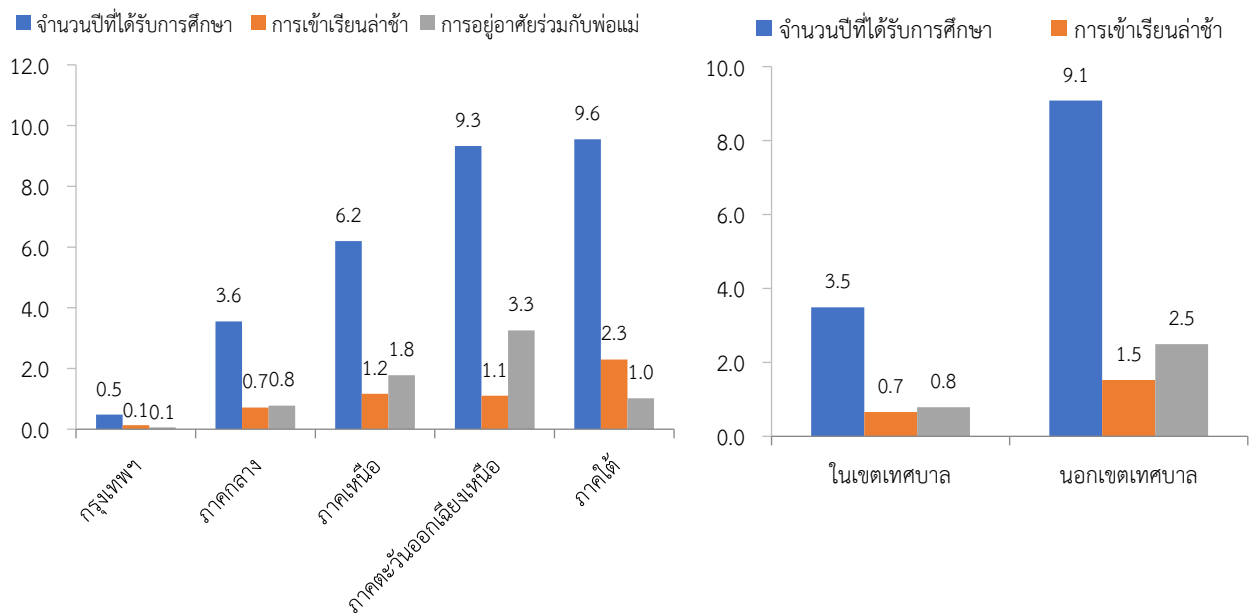

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช

1. พื้นที่นอกเขตเทศบาลมีคนจนหลายมิติสูงกว่าในเขตเทศบาลทุกตัวชี้วัด และภาคใต้มีสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านการศึกษามากกว่าภูมิภาคอื่นในทุกตัวชี้วัด ชี้ให้เห็นถึงโอกาสในการเข้าถึงสวัสดิการภาครัฐ/บริการพื้นฐานที่แตกต่างกันในระดับพื้นที่ ซึ่งเมื่อพิจารณารายตัวชี้วัด จะพบว่า แต่ละตัวชี้วัดมีปัญหาที่แตกต่างกันในระดับพื้นที่อย่างชัดเจน โดยตัวชี้วัดจำนวนปีที่ได้รับการศึกษา ถือเป็นตัวชี้วัดที่มี

สัดส่วนคนจนหลายมิติมากที่สุดในทุกภูมิภาค และส่วนใหญ่อยู่ในภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 9.6 และ 9.3 ตามลำดับ มากกว่ากรุงเทพฯ ที่มีสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านนี้เพียงร้อยละ 0.5 เช่นเดียวกับคนที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลมีสัดส่วนคนจนหลายมิติที่มีการศึกษาต่ำกว่าเกณฑ์ถึงร้อยละ 9.1 หรือมากกว่าคนในเขตเทศบาลกว่า 2.6 เท่า ด้านการเรียนเล่าซ้ำ พบว่า ภาคใต้มีสัดส่วนคนจนหลายมิติสูงเป็นอันดับแรกที่ร้อยละ 2.3 รองลงมาเป็นภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และกรุงเทพฯ หรือมีสัดส่วนร้อยละ 1.2 1.1 0.7 และ 0.1 ตามลำดับ และส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อาศัยอยู่นอกเทศบาล มีสัดส่วนคนจนหลายมิติสูงกว่าในเขตเทศบาลเช่นเดียวกับตัวชี้วัดด้านการศึกษา ส่วนตัวชี้วัดการอยู่อาศัยกับพ่อแม่ กลับพบว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนคนจนหลายมิติสูงที่สุดที่ร้อยละ 3.3 ซึ่งแตกต่างจาก 2 ตัวชี้วัดที่ได้กล่าวข้างต้น ขณะที่กรุงเทพฯ มีสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านการอยู่อาศัยกับพ่อแม่ต่ำที่สุด ทั้งนี้สถานการณ์การไม่ได้อาศัยอยู่ร่วมกับพ่อแม่สอดคล้องกับข้อมูลการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากรในปี 2564³ ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ที่พบว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ มีอัตราการย้ายถิ่นน้อย และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอัตราการย้ายถิ่นสูงเป็นอันดับต้น ๆ โดยสาเหตุการย้ายถิ่นส่วนใหญ่เนื่องจากต้องการหางานทำหรือเปลี่ยนงาน ซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่เด็กไม่ได้อยู่อาศัยกับพ่อแม่ในภูมิภาคนี้

แผนภาพ 22 สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านการศึกษา จำแนกตามพื้นที่ และตามภูมิภาค

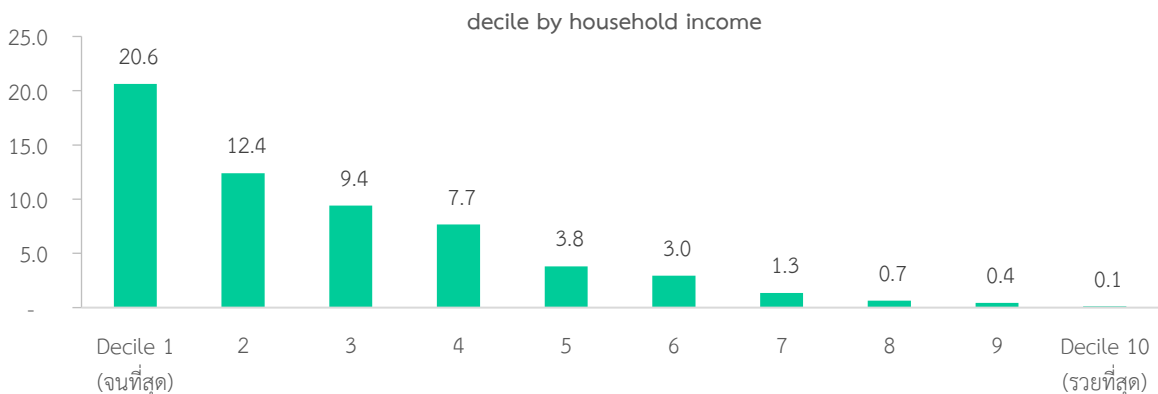
ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

2. ครัวเรือนรายได้น้อยมีแนวโน้มเป็นคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านจำนวนปีที่ได้รับการศึกษามากกว่ากลุ่มอื่น ทั้งนี้แม้ว่าสถานการณ์ในภาพรวมของสัดส่วนคนจนที่ขัดสนด้านนี้จะลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยเป็นผลมาจากการดำเนินนโยบายการศึกษาภาคบังคับของภาครัฐที่กำหนดให้เด็กทุกคนต้องได้รับการศึกษาจำนวน 9 ปี (ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนต้น) และได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวน 12 ปี แต่หากพิจารณาเชื่อมโยงฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน จะพบว่า คนจนหลายมิติที่อยู่ในครัวเรือนรายได้น้อยที่สุด (Decile 1) มีความขัดสนด้านการศึกษาสูงที่สุดถึงร้อยละ 20.63 และมีแนวโน้มลดลงตามฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น โดยครัวเรือนที่มีรายได้สูง (Decile 9 และ 10) มีความขัดสนเพียงร้อยละ 0.44 และ 0.10 ตามลำดับ สะท้อนให้เห็นว่า รายได้ของครัวเรือนเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสทางการศึกษา นอกจากนี้

³ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2565, รายงานการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากรในปี 2564

จากผลการศึกษาของธนาคารโลก (World bank)⁴ ระบุว่า การศึกษาสร้างประโยชน์ทั้งในแง่สังคมและเศรษฐกิจ เพราะการอยู่ในระบบการศึกษาเพิ่มขึ้นหนึ่งปีจะช่วยเพิ่มรายได้ให้กับผู้เรียนมากถึงร้อยละ 10 และถ้ายิ่งเด็กผู้หญิงสามารถอยู่ในระบบการศึกษาเพิ่มขึ้นหนึ่งปีจะช่วยเพิ่มรายได้ต่อปีได้มากถึงร้อยละ 10 - 20 ดังนั้น นอกเหนือจากการส่งเสริมการเข้าถึงการศึกษาภาคบังคับแล้ว อาจจำเป็นต้องสนับสนุนการเข้าถึงโอกาสในการเรียนรู้หรือการพัฒนาทักษะทางเลือกอื่น ๆ ให้แก่ผู้ที่ออกจากโรงเรียนหลังจบการศึกษาภาคบังคับ เพื่อให้มั่นใจว่าบุคคลดังกล่าวจะได้รับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ได้รับการพัฒนาทักษะ และมีโอกาสในการสร้างรายได้ ที่ทำให้เขาสามารถหลุดพ้นจากเป็นคนจนได้

แผนภาพ 23 สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านจำนวนปีที่ได้รับการศึกษา จำแนกตามระดับรายได้ของครัวเรือน (ร้อยละ)

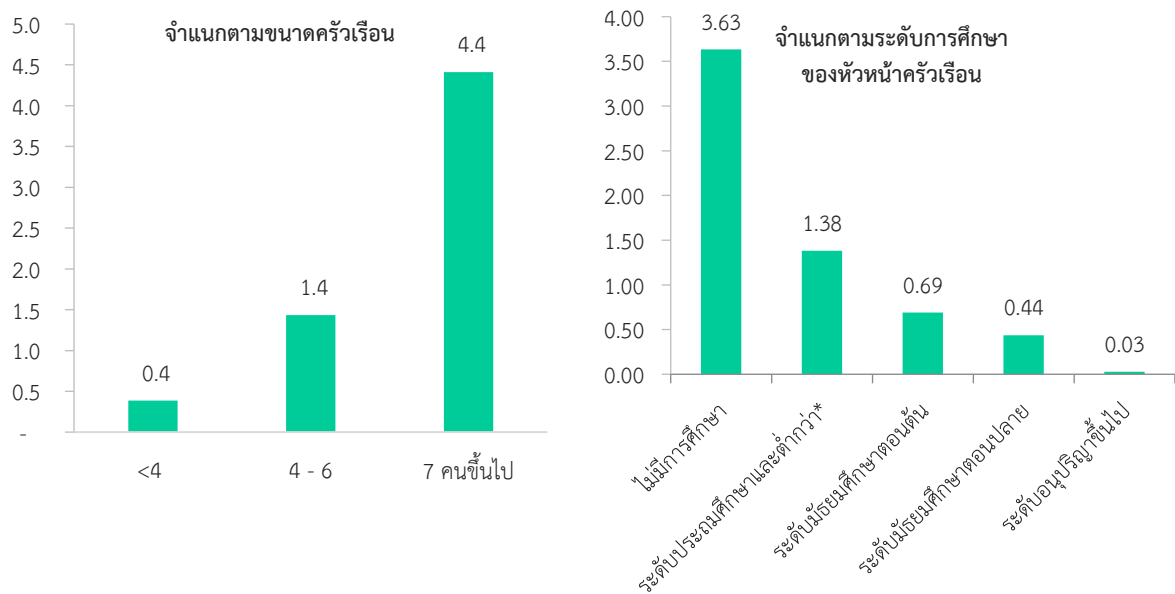
ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

3. การศึกษาของผู้ปกครองมีผลต่อการเข้าเรียนล่าช้าของเด็ก กล่าวคือ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนยังเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่มีผลต่อความขัดสนด้านการเข้าเรียนล่าช้า โดยพบว่า สัดส่วนคนจนหลายมิติที่มีปัญหาการเข้าเรียนล่าช้ามักมีสัดส่วนสูงเมื่อหัวหน้าครัวเรือนจบการศึกษาในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า หรือคิดเป็นร้อยละ 3.63 สูงกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่จบการศึกษาระดับอนุปริญญาขึ้นไปที่มีเพียงร้อยละ 0.03 ซึ่งให้เห็นว่า ระดับการศึกษาของหัวหน้า อาจสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญเรื่องการเข้าเรียนของสมาชิกในครัวเรือน นอกจากนี้ **ครัวเรือนขนาดใหญ่มีปัญหาด้านการเข้าเรียนล่าช้ามากกว่าครัวเรือนขนาดเล็ก และเด็กมีแนวโน้มเรียนล่าช้าหากผู้ปกครองมีระดับการศึกษาต่ำ** ในปี 2564 คนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านการเรียนล่าช้า มีสัดส่วนที่สูงขึ้นตามจำนวนสมาชิกภายในครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น โดยครัวเรือนที่มีสมาชิกตั้งแต่ 7 คนขึ้นไป มีสัดส่วนคนจนหลายมิติอยู่ที่ร้อยละ 4.4 และลดลงเหลือเพียงร้อยละ 1.4 และ 0.4 เมื่อครัวเรือนมีสมาชิก 4 - 6 คน และครัวเรือนสมาชิกน้อยกว่า 4 คน ตามลำดับ สอดคล้องกับความยากจนด้านตัวเงินที่พบว่าครัวเรือนยากจนส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนขนาดใหญ่ ซึ่งบางส่วนเป็นกลุ่มที่ไม่ได้ทำงาน เป็นภาระให้วัยแรงงานในครัวเรือนต้องแบกรับ และเป็นอุปสรรคต่อการได้รับการศึกษาตามวัยของเด็ก โดยเฉพาะเด็กในครัวเรือนยากจนหลายมิติ ทั้งนี้ UNICEF⁵ ระบุว่า หากเด็กเข้าเรียนในระบบการศึกษาช้าหรือไม่ได้รับการเตรียมความพร้อมอย่างเพียงพอ จะเกิดผลกระทบต่อผลลัพธ์ทางการศึกษาของเด็กในระยะยาว ซึ่งจะนำไปสู่ผลการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์ หรืออาจเป็นสาเหตุให้ออกจากการเรียนกลางคันได้ในอนาคต

⁴ George Psacharopoulos & Harry Antony Patrinos (World bank), 2018, Policy Research Working Paper 8402 "Returns to Investment in Education"

⁵ UNICEF, 2564, ช่องว่างและความเหลื่อมล้ำ ผลการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ 2562 ในเดือนมิถุนายน ปี 2564

แผนภาพ 24 สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านการเข้าเรียนล่าช้า (ร้อยละ)

หมายเหตุ: ระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า นับรวมการศึกษานอกระบบ

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

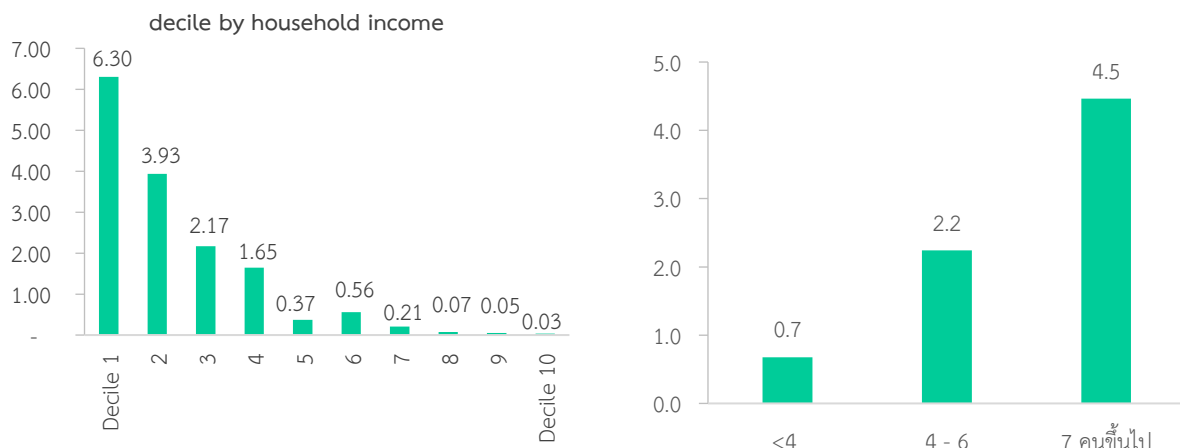
4. เด็กในครัวเรือนรายได้น้อยมีปัญหาการอยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่มากกว่าครัวเรือนรายได้สูง เมื่อพิจารณาสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ตามสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน พบว่า คนที่อยู่ในครัวเรือนรายได้น้อยที่สุด (Decile 1) มีสัดส่วนคนจนที่ขัดสนด้านการอยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่ถึงร้อยละ 6.30 และมีแนวโน้มที่ลดลงเมื่อครัวเรือนมีสถานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น โดยครัวเรือน Decile 9 และ Decile 10 (หรือครัวเรือนรายได้สูง) มีสัดส่วนของคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านนี้น้อยมาก เพียงร้อยละ 0.05 และ 0.03 ตามลำดับ ซึ่งการที่เด็กที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ส่วนใหญ่มักอาศัยอยู่กับผู้สูงอายุที่เป็นปู่ย่าตายายเป็นหลัก หรือที่เรียกว่า “ครัวเรือนแห่งกลาง” ทั้งนี้ แม้ผู้สูงอายุจะมีความสามารถในการเลี้ยงดูเด็ก แต่เด็กก็อาจมีพัฒนาการการเรียนรู้ ด้านอารมณ์ และจิตใจไม่เต็มที่เท่าที่ควร รวมทั้งสภาพแวดล้อมทางสังคมและเทคโนโลยีที่รวดเร็วในปัจจุบัน ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัย (Generation gap) ที่นำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ อาทิ มีผลกระทบในทางลบต่อโอกาสของการเข้าเรียนต่อ⁶ หรือมีปัญหาสุขภาพจิต ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหิดล⁷ ที่พบว่า ภาวะที่พ่อแม่หรือแม่ต้องไปทำงานในต่างถิ่น เด็กผู้ชายจะมีความเสี่ยงต่อปัญหาทางสุขภาพจิตและพฤติกรรมมากกว่าเด็กผู้หญิง เช่น ภาวะสมาธิสั้น และพฤติกรรมเกรี้ยว เนื่องจากขาดต้นแบบในการดำเนินชีวิต (role model) โดยเด็กผู้ชายส่วนใหญ่มักเกรงใจพ่อและเรียนรู้ตัวแบบที่ดีจากพ่อ และแม้เด็กจะได้อยู่กับปู่ย่าตายายแต่ในยามที่ครัวเรือนขยายประสบปัญหา ก็ไม่สามารถดูแลได้อย่างเต็มที่เมื่อเทียบกับกรณีที่พ่อแม่ดูแลลูกด้วยตัวเอง ดังนั้น นอกเหนือจากการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของเด็กกับพ่อแม่แล้ว ภาครัฐจำเป็นต้องสนับสนุนผู้ปกครองที่เลี้ยงดูเด็ก อาทิ ปู่ ย่า ตา ยาย ญาติ ให้พวกเขาได้รับความรู้ ความเข้าใจในการเลี้ยงดูเด็ก พร้อมทั้งการสนับสนุนด้านอื่น ๆ อาทิ การจัดตั้งศูนย์เลี้ยงเด็กให้ครอบคลุม รวมถึงกระจาย

⁶ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2563, บทความเรื่อง “ห่างครัวเรือนแห่งกลาง เด็กไม่ได้อยู่กับพ่อแม่เพิ่ม”

⁷ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2564, งานวิจัยเรื่อง “ผลกระทบจากการย้ายถิ่นระหว่างประเทศของแรงงานไทยต่อสุขภาพจิตของครอบครัวและประเทศต้นทาง : สถานการณ์การสูญเสียการดูแลและการส่งต่อการดูแลสุขภาพของครัวเรือนที่มีการย้ายถิ่นในประเทศไทย”

โอกาสทางเศรษฐกิจไปสู่ชุมชนให้ทั่วถึงมากขึ้นเพื่อลดความจำเป็นในการย้ายถิ่นสำหรับประชากรวัยแรงงานที่มีครอบครัว

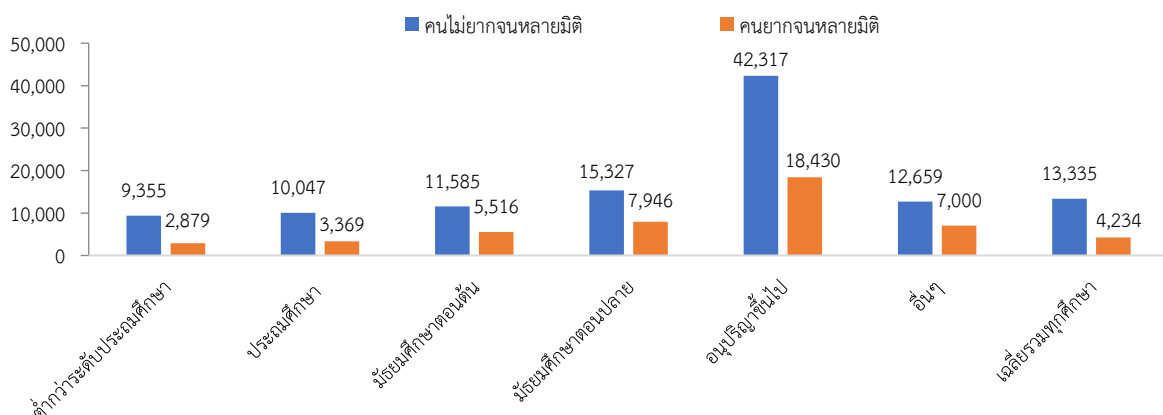
แผนภาพ 25 สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนการอยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่ จำแนกตามรายได้ของครัวเรือน และขนาดครัวเรือน (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

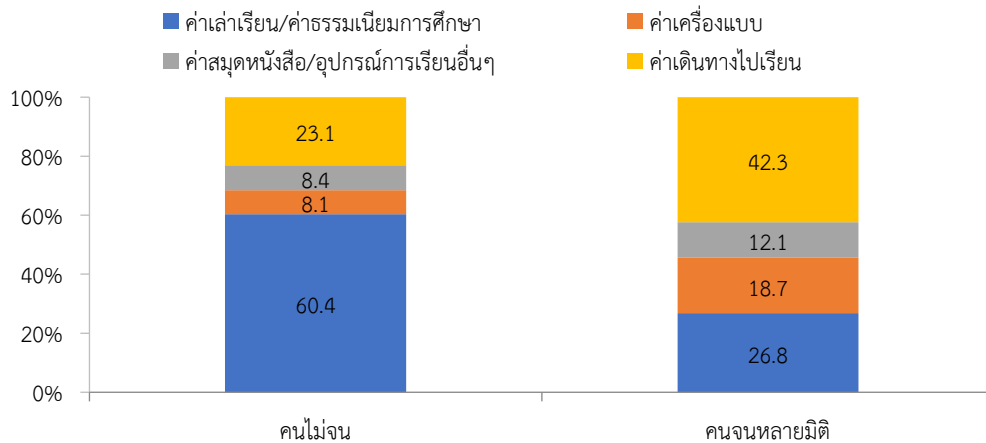
5. คนจนหลายมิตียังมีภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาโดยเฉลี่ยในปีการศึกษาที่ผ่านมาอยู่ที่ 3,867 บาทต่อนักเรียน 1 คน โดยค่าใช้จ่ายทางการศึกษาจะเพิ่มขึ้นตามระดับการศึกษาที่สูงขึ้น และมีความแตกต่างอย่างชัดเจนเมื่อเปรียบเทียบระหว่างคนจนหลายมิติและคนไม่จน อีกทั้ง เมื่อพิจารณาสัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาจำแนกตามประเภทของค่าใช้จ่าย จะพบว่า คนจนหลายมิติต้องแบกรับภาระค่าเดินทางมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 42.3 หรือเฉลี่ยประมาณ 1,637 บาทต่อคนต่อปีการศึกษา รองลงมาเป็นค่าเล่าเรียน/ค่าธรรมเนียมในการศึกษาร้อยละ 26.8 ขณะที่เด็กที่ไม่จนมีค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเป็นค่าเล่าเรียนถึงร้อยละ 60.4 สะท้อนให้เห็นว่าครัวเรือนโดยเฉพาะครัวเรือนยากจนหลายมิติ ยังมีค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องในการส่งเด็กเรียนหนังสือ และเป็นภาระที่สูงเมื่อเทียบกับรายได้ของครัวเรือน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดปัญหาการออกจากโรงเรียนกลางคัน หรือเรียนไม่จบการศึกษาภาคบังคับ รวมถึงมีโอกาสเรียนต่อต่ำหลังจากจบการศึกษาภาคบังคับ

แผนภาพ 26 ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของคนจนหลายมิติ จำแนกตามระดับการศึกษา (บาท)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

แผนภาพ 27 สัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของคนจนหลายมิติ จำแนกตามประเภทค่าใช้จ่าย (ร้อยละ)

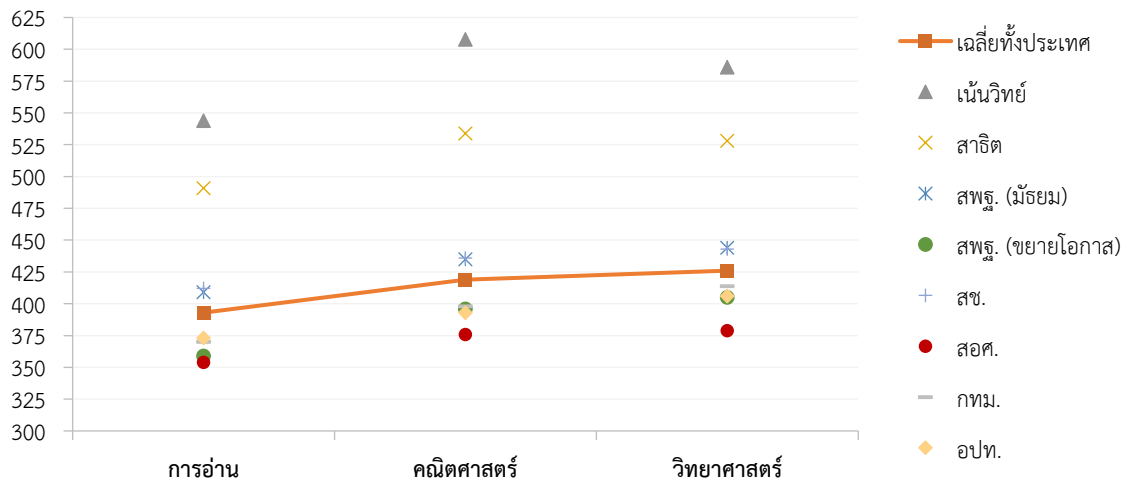
ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

6. เด็กที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่มีแนวโน้มหลุดออกจากระบบการศึกษา โดยในปี 2564 พบว่า กลุ่มเด็กยากจนอายุ 3 - 5 ปีที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ไม่ได้รับการศึกษาระดับปฐมวัยหรือระดับอนุบาลถึงร้อยละ 3.8 หรือมีจำนวนเกือบ 70,000 คน โดยเด็กในกลุ่มนี้ยังมีอัตราการเข้าเรียนสุทธิในระดับปฐมวัยอยู่เพียงร้อยละ 10.9 ซึ่งจากการศึกษา UNICEF⁸ พบว่า การที่เด็กไม่ได้เข้าเรียนระดับปฐมวัยจะทำให้เกิดปัญหา คือ กว่าร้อยละ 20 มีพัฒนาการล่าช้าในด้านการอ่านออกและรู้จักตัวเลข รวมถึง เด็กกลุ่มดังกล่าวนี้ก็จะมีความเสี่ยงที่จะเข้าเรียนต่อระดับชั้นประถมศึกษา น้อยกว่าเด็กที่ได้เข้าเรียน หรือไม่ได้รับการศึกษาเลยตลอดชีวิต ทั้งนี้ การเข้าเรียนในระดับปฐมวัยถือเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ที่สำคัญของเด็กทุกคน และยังเป็นรากฐานของการศึกษาในทุกๆ ระดับชั้นที่สูงขึ้นในอนาคต รวมถึงยังลดโอกาสที่จะต้องเรียนซ้ำชั้นหรือออกจากโรงเรียนกลางคัน นอกจากนี้ ยังพบว่า ยิ่งประเทศที่มีจำนวนเด็กที่เข้าเรียนในระดับปฐมวัยมากเท่าใด ก็ยิ่งจะมีจำนวนเด็กที่เรียนจบชั้นประถมศึกษา สามารถอ่านออกเขียนได้ และมีทักษะการคำนวณมากขึ้น ขณะเดียวกัน การไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ยังทำให้เด็กมีโอกาสได้รับการศึกษาที่แตกต่างกันไปด้วย โดยเด็กยากจนหลายมิติที่อาศัยอยู่ร่วมกับพ่อแม่มีอัตราการเข้าเรียนสุทธิในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สูงกว่ากลุ่มเด็กที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ คือ มีอัตราการเข้าเรียนสุทธิในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอยู่ที่ร้อยละ 85.7 ร้อยละ 60.7 เมื่อเปรียบเทียบกับอัตรา 78.9 และ 55.9 ตามลำดับ

7. คุณภาพการศึกษาเป็นอีกหนึ่งปัญหานอกเหนือจากการขาดโอกาสทางการศึกษาของเด็ก เมื่อพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่วัดจากคะแนนสอบ PISA พบว่า คะแนนของเด็กไทยมีแนวโน้มลดลง ผลการทดสอบ PISA ในปี 2561 ประเทศไทยมีคะแนนเฉลี่ยรวมที่ 413 คะแนน ซึ่งลดต่ำกว่าผลการสอบเมื่อปี 2558 ที่ประเทศไทยมีคะแนนเฉลี่ยรวมที่ 415 คะแนน อีกทั้ง โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นโรงเรียนขยายโอกาส มีผลคะแนนสอบที่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ เช่นเดียวกับคะแนนเฉลี่ย O-NET ในระหว่างปีการศึกษา 2559 - 2562 ที่ยังพบว่า นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีคะแนนลดลง

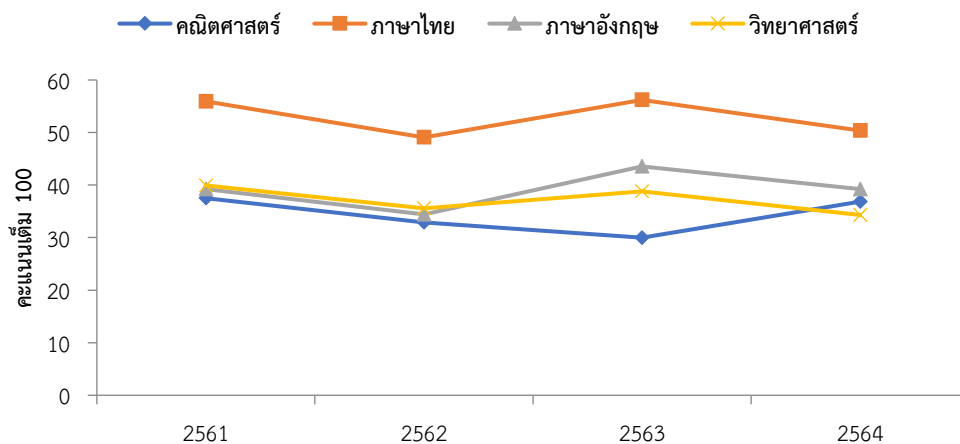
⁸ UNICEF, 2562, บทความเรื่อง “ยูนิเซฟเผยเด็กกว่า 175 ล้านคนทั่วโลก ไม่ได้เข้าเรียนในระดับปฐมวัย”

แผนภาพ 28 คะแนนเฉลี่ย การอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ของนักเรียนไทย จากผลการประเมิน PISA ปี 2018 จำแนกตามกลุ่มโรงเรียน

ที่มา : สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.)

แผนภาพ 29 คะแนนเฉลี่ย O-NET ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2561 - 2564

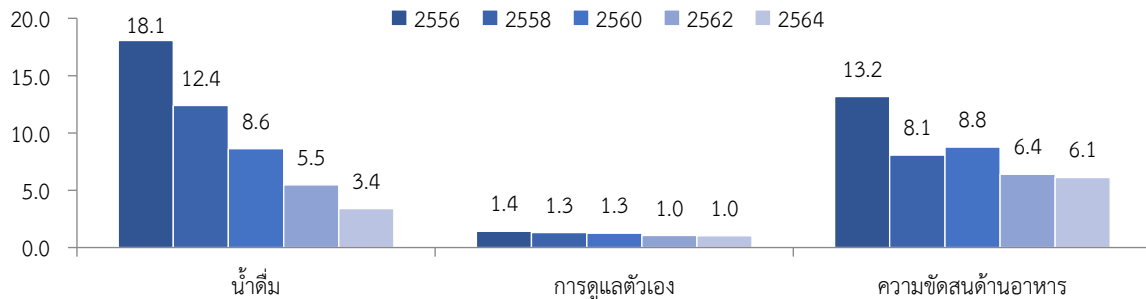
ที่มา : สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (สทศ.)

2.2 การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ

ความยากจนหลายมิติด้านการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด คือ 1) การเข้าถึงน้ำดื่มที่สะอาด ซึ่งแหล่งน้ำดื่มที่เหมาะสมและถูกสุขลักษณะจะมีส่วนช่วยในการดำเนินชีวิตประจำวันที่ดีที่มีผลต่อสุขภาพทั้งในระยะสั้นและในระยะยาวของสมาชิกภายในครัวเรือน 2) ความสามารถในการดูแลตนเอง ซึ่งสะท้อนถึงภาวะทางสุขภาพของบุคคลนั้น ๆ รวมถึงเป็นการพิจารณาว่าในครัวเรือนนั้น ๆ ไม่มีสมาชิกที่เป็นบุคคลพึ่งพิงที่อาจจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของสมาชิกคนอื่น ๆ ในครัวเรือน และ 3) ความขัดสนด้านอาหาร สะท้อนการเข้าถึงสารอาหารที่เพียงพอต่อการมีสุขภาพที่ดี ซึ่งแตกต่างกันตามเพศ อายุ แบบแผนการบริโภค และค่าครองชีพที่แตกต่างกันตามภูมิภาคและพื้นที่ โดยภาพรวมสถานการณ์การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพของคนไทยมีแนวโน้มปรับตัวดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2564 มีสัดส่วนคนจนหลายมิติในด้านน้ำดื่ม การดูแลตัวเอง และความขัดสนด้านอาหาร คิดเป็นร้อยละ 3.4 1.0 และ 6.1 ตามลำดับ ขณะที่ปัจจัยด้าน

การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพส่งผลต่อความยากจนหลายมิติของคนไทยที่อัตราร้อยละ 20.1 ลดลงจากปี 2556 ที่ส่งผลในอัตราร้อยละ 25.4 แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนคนจนหลายมิติด้านการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพต่อจำนวนคนจนหลายมิติทั้งหมด พบว่า มีคนจนหลายมิติจำนวนกว่า 5.8 ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 72.0 จากจำนวนคนจนหลายมิติทั้งหมด 8.1 ล้านคน ที่ยังประสบปัญหาความขัดสนด้านการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ โดยมีประเด็นที่น่าสนใจในแต่ละตัวชี้วัด ดังนี้

แผนภาพ 30 สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในมิติการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ ปี 2556 - 2564 (ร้อยละ)

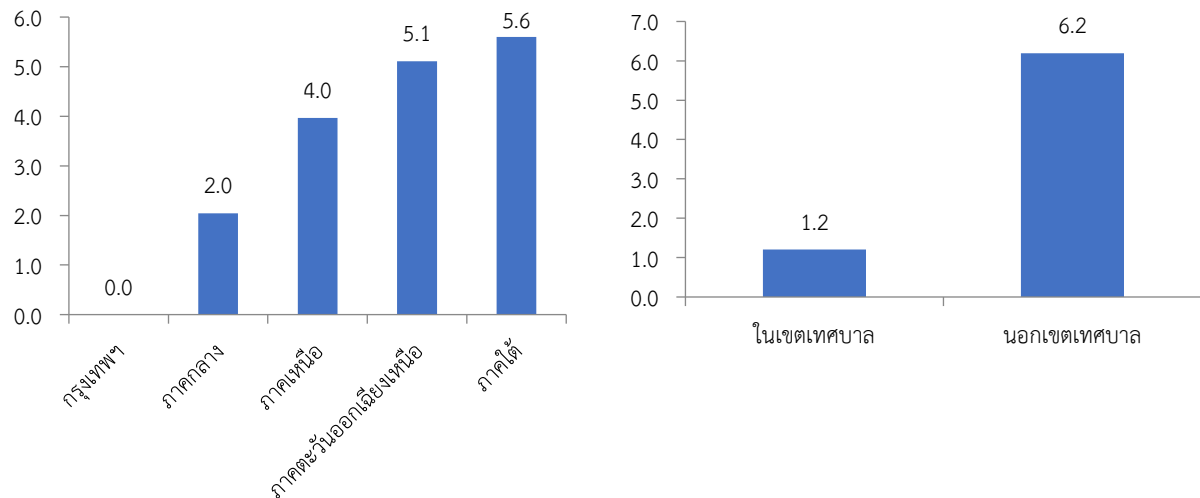

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

1. **ปัจจัยเชิงพื้นที่ที่มีผลต่อการเข้าถึงแหล่งน้ำสะอาด** เมื่อพิจารณาจากสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ยังไม่สามารถเข้าถึงแหล่งน้ำดื่มสะอาดและปลอดภัยที่เหมาะสมแก่การบริโภค เช่น บริโภคน้ำจากน้ำฝน แม่น้ำ ลำธาร ภูเขา น้ำบาดาล และบ่อน้ำ เป็นต้น ซึ่งยังไม่ได้ผ่านกระบวนการกลั่นกรองที่ถูกสุขลักษณะ จากข้อมูลปี 2564 พบว่า ภาคใต้มีสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านการเข้าถึงแหล่งน้ำสะอาดสูงที่สุดที่ร้อยละ 5.6 ขณะที่กรุงเทพฯ ไม่พบปัญหาความขัดสนด้านน้ำดื่ม ส่วนหนึ่งเนื่องจากกรุงเทพฯ มีการวางระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ดีเพื่อรองรับการเติบโตของเมือง ทำให้ประชากรในกรุงเทพฯ สามารถเข้าถึงแหล่งน้ำดื่มสะอาดได้โดยง่ายกว่าภูมิภาคอื่น ๆ อีกทั้งเมื่อจำแนกตามเขตการปกครอง (ใน/นอกเขตเทศบาล) ยังพบอีกว่า สัดส่วนคนจนหลายมิติในเขตเทศบาลมีความขัดสนด้านนี้เพียงร้อยละ 1.2 น้อยกว่าพื้นที่นอกเขตเทศบาลที่มีสัดส่วนร้อยละ 6.2 เนื่องจากพื้นที่นอกเขตเทศบาลหรือชนบทมีระบบน้ำดื่มสะอาดที่ยังไม่ครอบคลุมในทุกพื้นที่ รวมถึงการอยู่อาศัยในพื้นที่ห่างไกลอาจทำให้การเข้าถึงน้ำดื่มสะอาดทำได้ยาก ส่งผลให้คนในพื้นที่นอกเขตเทศบาลกว่าร้อยละ 23.4 ยังมีการดื่มน้ำจากน้ำฝน ซึ่งมากกว่าคนในพื้นที่เขตเทศบาลที่มีสัดส่วนที่ร้อยละ 12.4 สอดคล้องกับรายงานของ WHO (2020)⁹ ที่ระบุว่า 8 ใน 10 ของคนที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการน้ำสะอาดขั้นพื้นฐานได้อยู่ในพื้นที่ชนบท รวมถึงคนในชนบทมีการเข้าถึงบริการด้านสุขอนามัยเพียงร้อยละ 44.0 ของคนในชนบททั้งหมด

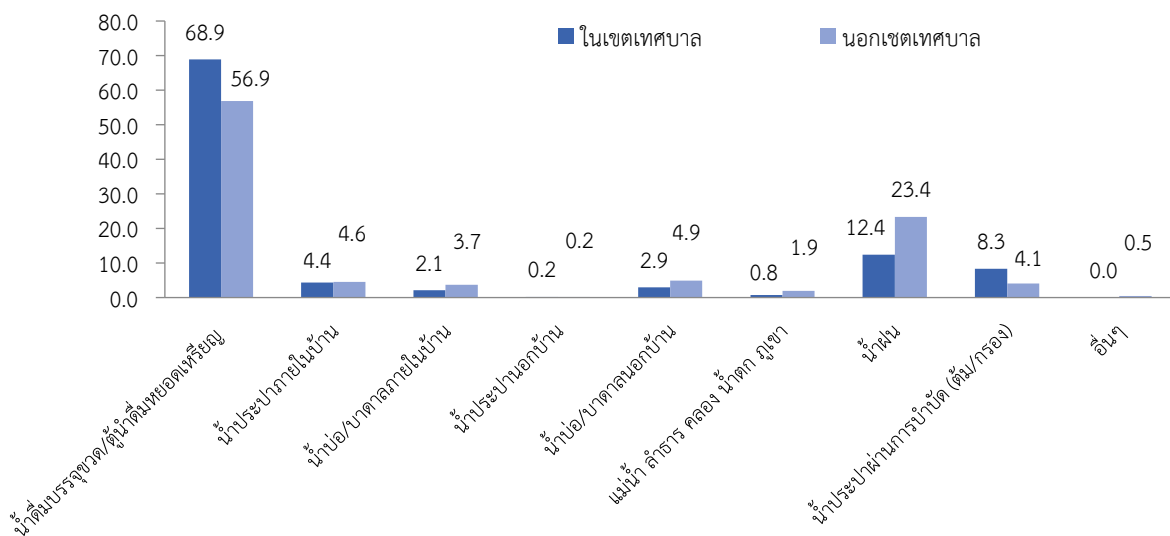
⁹ รายงาน Progress on household drinking water, sanitation and hygiene 2000 – 2020 ซึ่งได้มีการสำรวจการเข้าถึงน้ำดื่มที่ปลอดภัย ระบบสุขาภิบาลและสุขอนามัยของภาคครัวเรือนทั่วโลก

แผนภาพ 31 สัดส่วนคนจนหลายมิติด้านน้ำดื่ม จำแนกตามรายภาค และพื้นที่ใน/นอกเขตเทศบาล ปี 2564 (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

แผนภาพ 32 สัดส่วนการเข้าถึงแหล่งน้ำดื่มประเภทต่าง ๆ จำแนกตามเขตพื้นที่ ปี 2564 (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

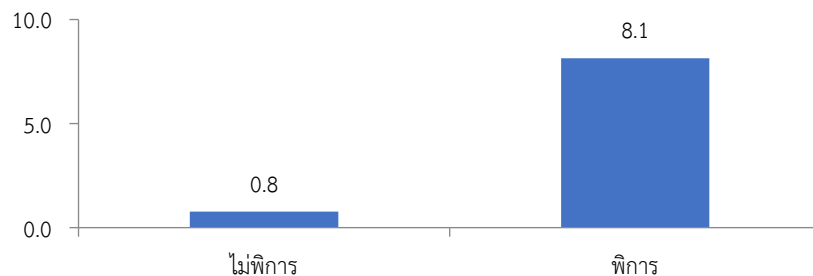
2. แม้ว่าน้ำประปาจะได้มาตรฐานที่จะใช้ในการดื่ม แต่ต้องให้ความสำคัญกับระบบการลำเลียงน้ำไปยังครัวเรือน จากข้อมูลของศูนย์ควบคุมโรคติดต่อสหรัฐอเมริกา (2021)¹⁰ ระบุว่า น้ำประปาอาจไม่เหมาะสำหรับการบริโภคเท่าที่ควร เนื่องจากระบบท่อน้ำประปาไม่สะอาด การติดตั้งจุดน้ำประปาดื่มฟรีในพื้นที่สาธารณะมีความเสี่ยงต่อมลภาวะของบริเวณโดยรอบ หรือตั้งอยู่ในจุดที่ยากต่อการเข้าไปปรับปรุงดูแลคุณภาพและความสะอาด รวมทั้งยังมีปัญหาน้ำประปาเค็มในบางช่วงฤดูกาลที่น้ำทะเลหนุนสูงขึ้น ส่งผลให้ปริมาณโซเดียมในน้ำประปาสูงขึ้นตามไปด้วย อีกทั้งกรมอนามัย (2565) ยังระบุว่า น้ำประปาหมู่บ้านของ

¹⁰ ได้มีการสำรวจแหล่งน้ำประปาที่เหมาะสมแก่การบริโภคใน 244 ประเทศทั่วโลก พบว่า ประเทศไทยมีระดับคุณภาพของน้ำประปาเพียงร้อยละ 30 เป็นหนึ่งใน 188 ประเทศที่แนะนำให้หลีกเลี่ยงการบริโภค

ประเทศไทยมีเพียงร้อยละ 20 ที่มีคุณภาพเหมาะสมสำหรับบริโภค และอีกกว่าร้อยละ 55 ยังต้องมีการปรับปรุงก่อนนำมาบริโภค สะท้อนให้เห็นว่าระบบการจัดการน้ำดื่มและน้ำใช้โดยเฉพาะน้ำประปา ยังมีประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญ ทั้งการกระจายระบบสาธารณสุขบริโภคด้านน้ำดื่มและน้ำใช้ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น รวมทั้งจะต้องมีการปรับปรุงคุณภาพแหล่งน้ำดื่มที่ได้รับรองมาตรฐานความสะอาดให้มีคุณภาพเหมาะสมแก่การบริโภคซึ่งจะส่งผลต่อการมีสุขภาพที่ดีขึ้นของประชากรในประเทศ

3. **คนจนหลายมิติที่ไม่สามารถดูแลตัวเองได้ส่วนใหญ่เป็นคนที่พิการ** โดยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 8.1 ขณะที่ คนจนหลายมิติที่ไม่สามารถดูแลตัวเองได้ที่ไม่เป็นคนที่พิการคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 0.8 ดังนั้น หากจะลดปัญหาความขัดสนในครัวเรือนด้านการดูแลตัวเอง อาจจะต้องให้ความสำคัญกับการให้ความช่วยเหลือคนพิการมากขึ้น ทั้งด้านอาชีพและเงินสงเคราะห์ เพื่อช่วยให้คนจนหลายมิติลดการพึ่งพิง/ไม่เป็นภาระสมาชิกคนในครัวเรือนมากจนเกินไป ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของครัวเรือนโดยรวมด้วย

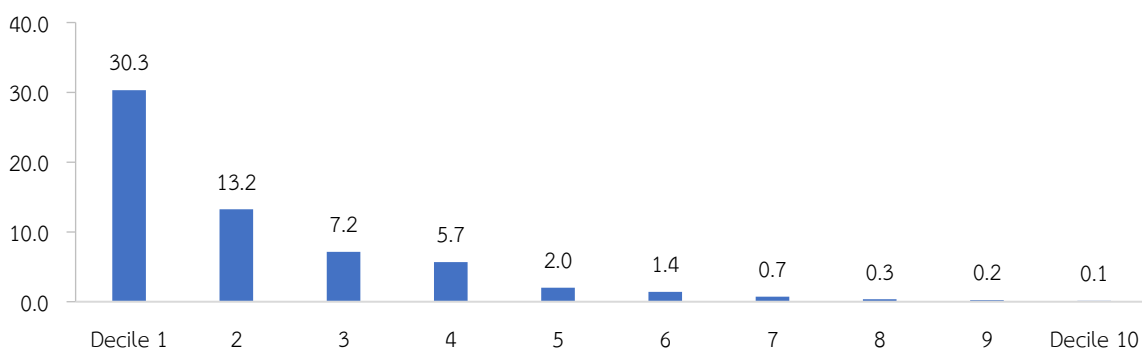
แผนภาพ 33 สัดส่วนคนจนหลายมิติด้านการดูแลตัวเอง จำแนกตามความพิการ/ไม่พิการ ปี 2564 (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

4. **ฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ครัวเรือนมีความขัดสนด้านอาหาร** โดยเมื่อจำแนกครัวเรือนยากจนหลายมิติตามสถานะทางเศรษฐกิจ (รายได้) ในปี 2564 พบว่า กลุ่ม Decile ที่ 1 (จนที่สุด) มีสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านอาหารสูงสุดที่ร้อยละ 30.3 ขณะที่ กลุ่ม Decile ที่ 10 (รวยที่สุด) มีสัดส่วนคนจนหลายมิติคิดเป็นร้อยละ 0.1 ซึ่งแตกต่างกันถึง 303 เท่า สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มครัวเรือนมีรายได้อยู่ในระดับสูงจะมีกำลังซื้อและทางเลือกในการบริโภคอาหารได้มากกว่า ส่งผลให้สามารถได้รับสารอาหารที่ครบถ้วนและเพียงพอกว่าครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ โดยครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำมักจะมีข้อจำกัดในการเข้าถึงอาหาร เนื่องจากค่านึงถึงปัจจัยด้านราคามากกว่าสารอาหารที่จะได้รับ

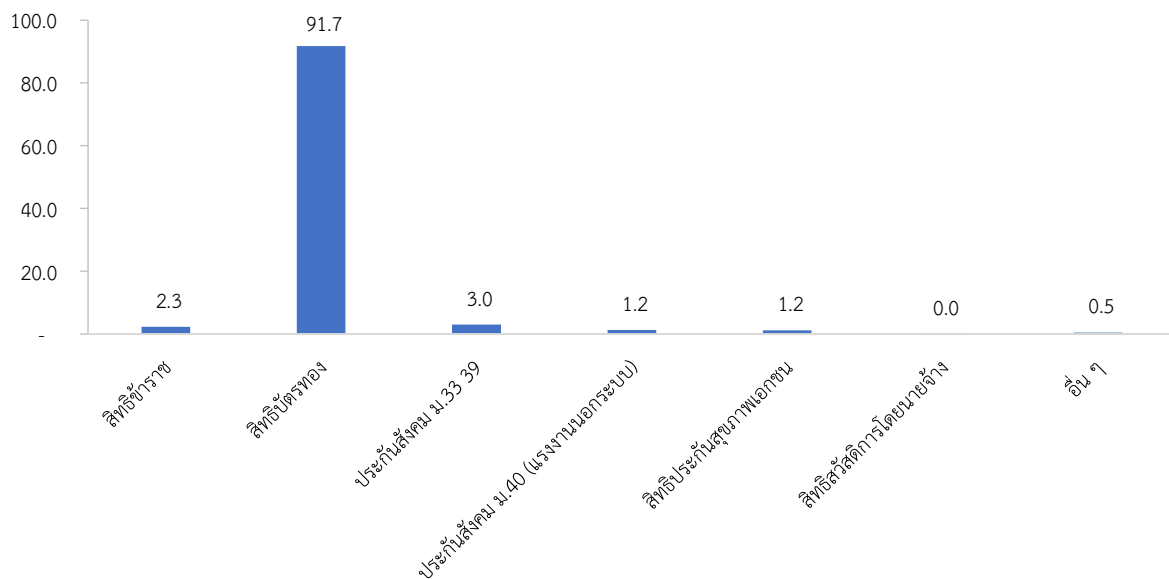
แผนภาพ 34 สัดส่วนคนจนหลายมิติจากปัจจัยความขัดสนด้านอาหาร จำแนกตามสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน (รายได้) ปี 2564 (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

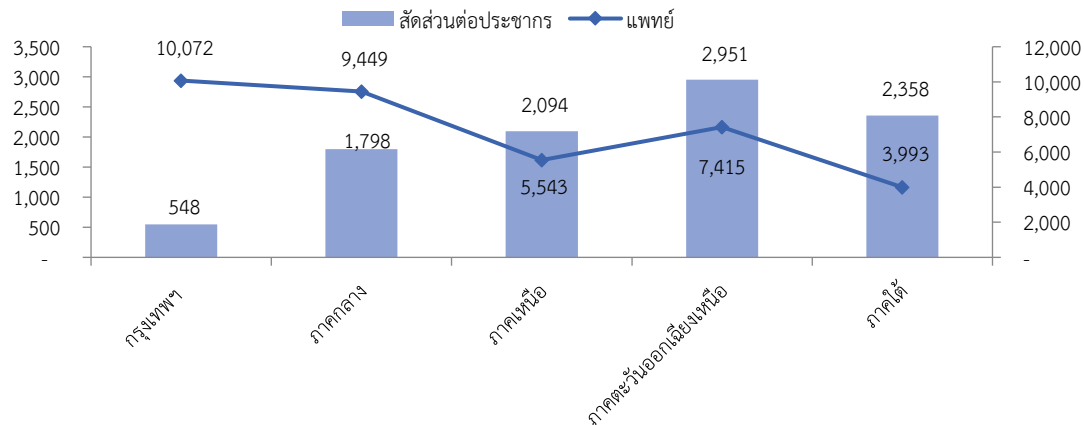
5. แม้คนจนหลายมิติจะสามารถเข้าถึงสิทธิรักษาพยาบาลได้ แต่คุณภาพการให้บริการยังมีความแตกต่างกันตามสิทธิและพื้นที่ จากข้อมูลในปี 2564 พบว่า คนจนหลายมิติเข้าถึงสิทธิรักษาพยาบาลแทบทั้งหมด โดยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 98.9 หากจำแนกตามสิทธิรักษาพยาบาล พบว่า คนจนหลายมิติส่วนใหญ่ใช้สิทธิบัตรทองมากที่สุดที่ร้อยละ 91.7 เนื่องจากเป็นสิทธิพื้นฐานในการรักษาพยาบาลของคนไทย ซึ่งกลุ่มคนที่เข้าถึงสิทธิดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ แรงงานนอกระบบ หรือผู้ประกอบการอาชีพอิสระ เช่น พ่อค้า แม่ค้า คนทำงานรับจ้างที่ไม่มีสวัสดิการคุ้มครอง หรือไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงบริการทางการแพทย์อาจมีความแตกต่างกัน จากปัญหาการกระจุกตัวของบุคลากรทางการแพทย์ส่งผลต่อคุณภาพการรับบริการด้านสาธารณสุขที่แตกต่างกัน โดยบุคลากรทางการแพทย์มักกระจุกตัวอยู่ในเมืองใหญ่ จากข้อมูลล่าสุดปี 2563 พบว่า กรุงเทพฯ มีสัดส่วนประชากรต่อแพทย์ 1 คน คิดเป็น 1 ต่อ 548 คน ขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนประชากรต่อแพทย์ 1 คน สูงถึง 1 ต่อ 2,951 คน ทั้งนี้ในบางจังหวัด อาทิ จังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดบึงกาฬ มีสัดส่วนประชากรต่อแพทย์ 1 คนสูงที่สุดในประเทศ คิดเป็นถึง 1 ต่อ 6,472 คน และ 1 ต่อ 6,303 คน ตามลำดับ ขณะที่ สัดส่วนแพทย์ต่อประชากรทั้งประเทศอยู่ที่ 1 ต่อ 1,794 คน ซึ่งให้เห็นว่า จำนวนแพทย์ต่อประชากรไม่ได้กระจายอย่างเท่ากันทุกพื้นที่ นำมาซึ่งปัญหาความเหลื่อมล้ำการเข้าถึงบริการทางสุขภาพระหว่างภูมิภาค โดยคนจนหลายมิติส่วนใหญ่กระจายตัวอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ (ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้) คิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 47.2 ของประชากรทั้งหมด ขณะที่กรุงเทพฯ และภาคกลาง มีสัดส่วนคนจนหลายมิติรวมกันเพียงร้อยละ 8.6 ของประชากรทั้งหมด

แผนภาพ 35 โครงสร้างของคนจนหลายมิติจำแนกสิทธิรักษาพยาบาล ปี 2564 (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

แผนภาพ 36 สัดส่วนแพทย์ต่อประชากร จำแนกตามรายภาค ปี 2563 (คน)

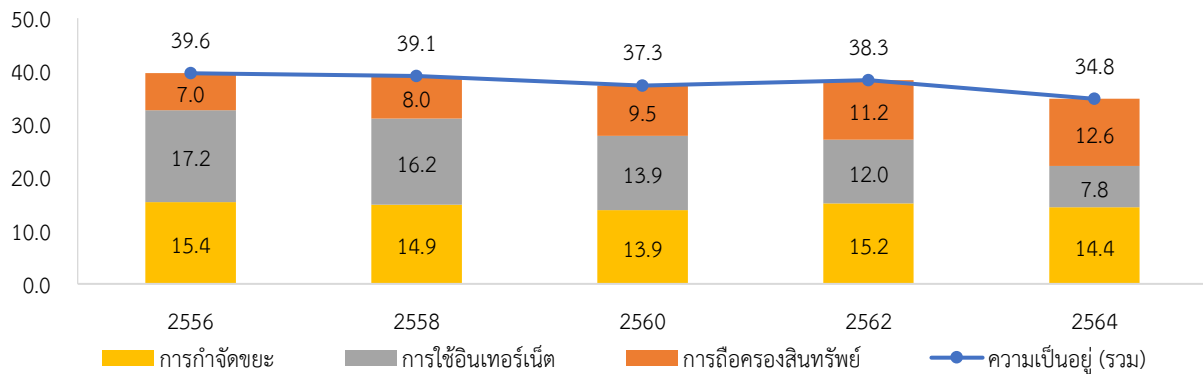

ที่มา : สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข อ้างถึงใน สำนักงานสถิติแห่งชาติ

2.3 ด้านความเป็นอยู่

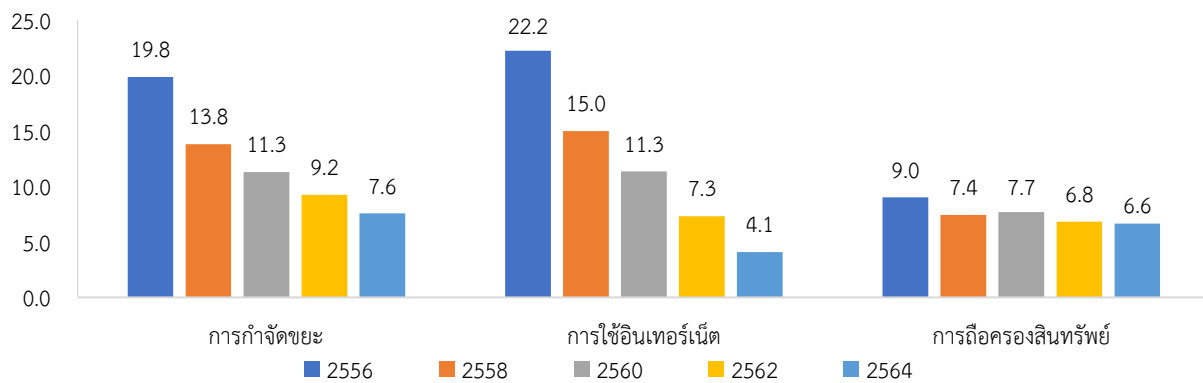
ความยากจนหลายมิติด้านความเป็นอยู่ ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด คือ 1) การกำจัดขยะภายในครัวเรือน เป็นเครื่องบ่งชี้สภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัยของครัวเรือน ซึ่งหากครัวเรือนมีการกำจัดขยะที่ถูกต้อง จะสะท้อนการอยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่ดี 2) การใช้อินเทอร์เน็ต สะท้อนโอกาสการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของครัวเรือน และ 3) การถือครองทรัพย์สิน สะท้อนระดับความมั่งคั่งและความเป็นอยู่ของแต่ละครัวเรือน โดยครัวเรือนมีสินทรัพย์จำนวนมากสะท้อนว่า ครัวเรือนดังกล่าวมีแนวโน้มความเป็นอยู่ที่ดีจากการมีเครื่องอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน ขณะที่หากมีสินทรัพย์น้อยมีแนวโน้มที่ครัวเรือนจะมีความสะดวกในการดำเนินชีวิตมีน้อยกว่า ซึ่งการถือครองทรัพย์สินนี้ สามารถจำแนกสิ่งของออกเป็น 2 แบบ ได้แก่ (1) สิ่งของชิ้นเล็ก ได้แก่ วิทยุ โทรศัพท์ เครื่องปรับอากาศ จักรยาน โทรศัพท์ และตู้เย็น และ (2) สิ่งของชิ้นใหญ่ ได้แก่ รถยนต์ และเรือ ทั้งนี้ ภาพรวมสถานการณ์ความเป็นอยู่ของคนไทยมีแนวโน้มปรับตัวดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม มิติด้านความเป็นอยู่ยังเป็นด้านที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิติมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 34.8 ในปี 2564 ขณะที่ สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านความเป็นอยู่มีแนวโน้มลดลงในทุกตัวชี้วัด กล่าวคือ สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในการกำจัดขยะในครัวเรือน การใช้อินเทอร์เน็ต และการครอบครองสินทรัพย์ของปี 2564 อยู่ที่ร้อยละ 7.6 4.1 และ 6.6 ลดลงจากร้อยละ 19.8 22.2 และ 9.0 ในปี 2556 ตามลำดับ โดยมีประเด็นที่น่าสนใจในแต่ละตัวชี้วัด ดังนี้

แผนภาพ 37 อัตราการส่งผลกระทบต่อความยากจนหลายมิติของความขัดสนด้านความเป็นอยู่ ปี 2556 - 2564 (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

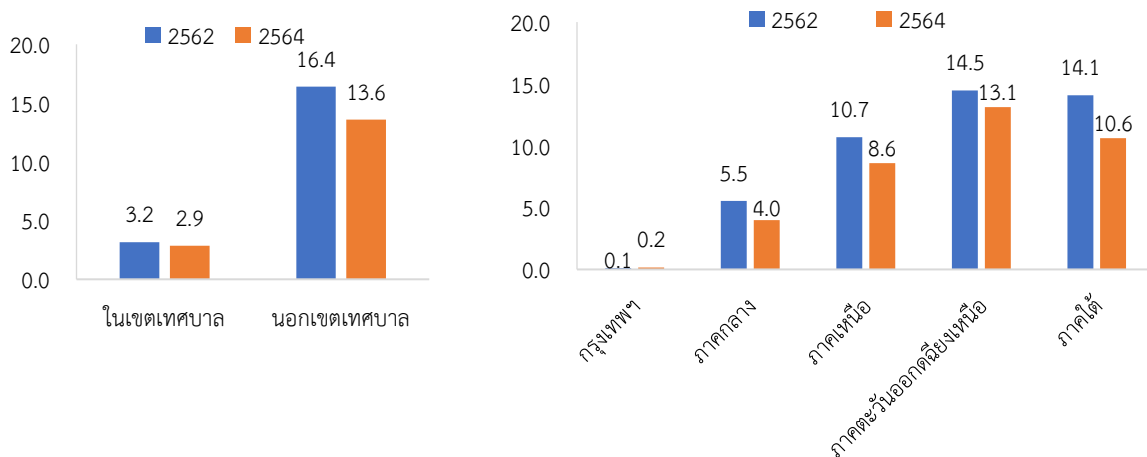
แผนภาพ 38 สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในมิติความเป็นอยู่ ปี 2556 - 2564 (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

1. การกำจัดขยะในครัวเรือนมีแนวโน้มดีขึ้น แต่ยังมีปัญหาระดับสูงในบางพื้นที่ โดยการกำจัดขยะถือเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลกระทบต่อความยากจนในมิติด้านความเป็นอยู่มากที่สุด โดยส่งผลในอัตราร้อยละ 14.4 ลดลงเล็กน้อยจากร้อยละ 15.2 ในปี 2562 ซึ่งการกำจัดขยะอย่างไม่เหมาะสม อาทิ การเผา การฝังกลบ การทิ้งลงแม่น้ำ ลำคลอง หรือที่สาธารณะ จะก่อให้เกิดปัญหาหามลพิษต่าง ๆ ตามมา ทั้งเขม่าควันจากการเผา กลิ่นเหม็น น้ำเน่าเสีย และส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและคุณภาพสภาพแวดล้อมในบริเวณที่อยู่อาศัยของครัวเรือน รวมทั้งยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพในระยะยาวได้ ซึ่งในปี 2564 มีคนจนหลายมิติที่มีความขัดสนในด้านการกำจัดขยะกว่า 5.3 ล้านคนทั่วประเทศ หรือคิดเป็นร้อยละ 7.6 ของประชากรทั้งหมด ลดลงอย่างต่อเนื่องจากปี 2556 ที่อยู่ที่ร้อยละ 19.8 อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาจำแนกตามเขตการปกครอง พบว่า พื้นที่นอกเขตเทศบาลมีสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านการกำจัดขยะมากกว่าพื้นที่ในเขตเทศบาลถึง 4.7 เท่า สะท้อนว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการจัดการขยะในพื้นที่ยังต้องเร่งดำเนินการอย่างเป็นระบบตั้งแต่การจัดเก็บ ซึ่งควรมีการจัดเตรียมจุดทิ้งขยะหรือถังขยะอย่างครอบคลุม ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ไม่ยากนัก เพื่อเป็นการส่งเสริมการกำจัดขยะอย่างถูกวิธีของครัวเรือน ขณะเดียวกัน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังคงเป็นภาคที่มีสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านการกำจัดขยะมากที่สุด ที่ร้อยละ 13.1 ของประชากรทั้งหมดในภาค รองลงมาเป็นภาคใต้ ร้อยละ 10.7 และกรุงเทพมหานครมีสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในด้านนี้น้อยที่สุดร้อยละ 0.2 ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากการดำเนินโครงการชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste) ที่มุ่งเน้นลดและคัดแยกขยะที่แหล่งกำเนิด

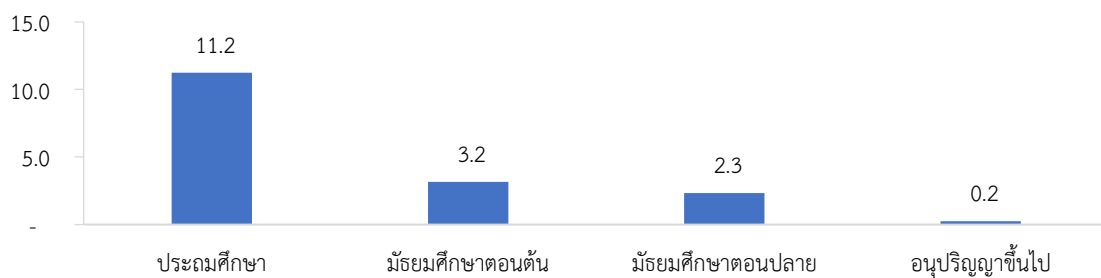
แผนภาพ 39 สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านการกำจัดขยะในครัวเรือน เปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

2. ครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนมีระดับการศึกษาสูงมีแนวโน้มจะขัดสนด้านการกำจัดขยะในครัวเรือนน้อยกว่า เมื่อพิจารณาวิธีการกำจัดขยะของครัวเรือนร่วมกับระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน ในปี 2564 พบว่า การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับความขัดสนในการกำจัดขยะ ซึ่งหากหัวหน้าครัวเรือนมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้นก็มีแนวโน้มที่จะมีการกำจัดขยะอย่างถูกวิธีมากขึ้น ดังนั้น นอกจากภาครัฐที่ต้องให้ความสำคัญกับการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนแล้ว ส่วนหนึ่งอาจต้องให้ความรู้และปลูกฝังการทิ้งและการกำจัดขยะที่ถูกต้องให้แก่ประชาชน รวมถึงมีนโยบายกระตุ้นให้ประชาชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การทิ้งขยะร่วมด้วย เพื่อการมีสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิตที่ดี

แผนภาพ 40 สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านการกำจัดขยะในครัวเรือน จำแนกตามระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (ร้อยละ)

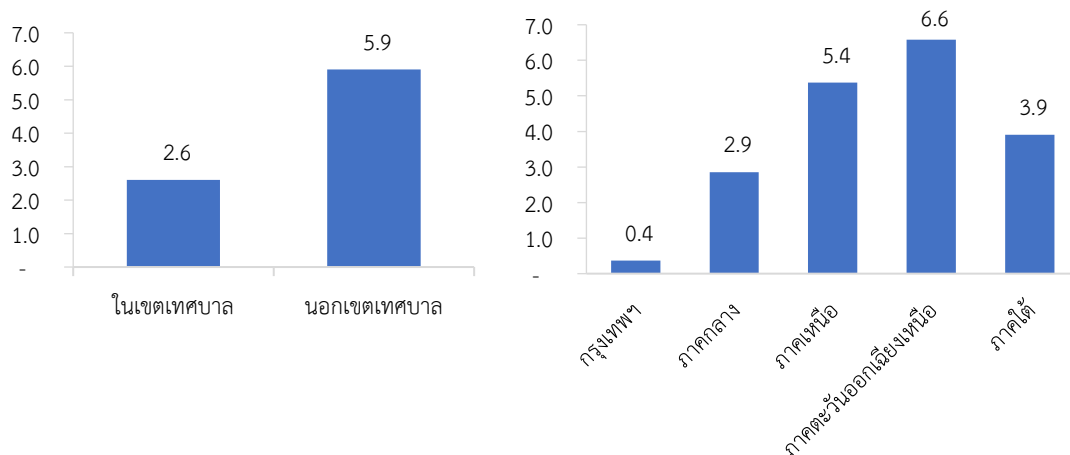
ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

3. การใช้อินเทอร์เน็ตเป็นตัวชี้วัดที่มีแนวโน้มปรับตัวดีขึ้นมากที่สุดในมิติด้านความเป็นอยู่ จากผลของมาตรการของรัฐที่ให้สวัสดิการและการช่วยเหลือในช่วง COVID-19 ที่เป็นปัจจัยส่งเสริมการใช้อินเทอร์เน็ตของประชาชน โดยสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในการใช้อินเทอร์เน็ตลดลงจากร้อยละ 7.3 ในปี 2562 เป็นร้อยละ 4.1 ในปี 2564 ซึ่งมาตรการช่วยเหลือและเยียวยาต่าง ๆ ของภาครัฐในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 ที่ดำเนินการผ่านแอปพลิเคชันและแพลตฟอร์มออนไลน์มากขึ้น อีกทั้งเด็กวัยเรียนยังจำเป็นต้องเรียนในรูปแบบออนไลน์ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกากระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ได้มีมาตรการสนับสนุนแพ็คเกจอินเทอร์เน็ต

ให้แก่เด็กนักเรียนโดยให้สามารถใช้งานแอปพลิเคชันเพื่อการเรียนรู้ได้ไม่จำกัด รวมทั้งยังสนับสนุนค่าใช้จ่ายอินเทอร์เน็ตบ้านเพิ่มเติม ขณะที่วัยทำงานมีการใช้การติดต่อสื่อสารและทำงานจากที่บ้าน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการกระตุ้นให้เกิดการใช้อินเทอร์เน็ตของประชาชนมากขึ้น รวมทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของอินเทอร์เน็ตที่เพิ่มมากขึ้นในยุคปัจจุบัน ซึ่งทำหน้าที่เป็นปัจจัยส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารความรู้ สวัสดิการและการช่วยเหลือต่างของภาครัฐ รวมถึงช่วยเปิดโอกาสในการยกระดับคุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชน

4. ยังมีคนจนหลายมิติกว่า 2.8 ล้านคนที่ไม่มีอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะคนจนหลายมิติที่อาศัยนอกเขตเทศบาลมีความขัดสนด้านการใช้อินเทอร์เน็ตที่อัตราร้อยละ 5.9 มากกว่าในเขตเทศบาลที่อยู่อัตราร้อยละ 2.6 ซึ่งส่วนหนึ่งมีสาเหตุจากระดับการพัฒนาของโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลและพื้นที่ที่มีข้อจำกัดด้านภูมิประเทศ สอดคล้องกับข้อมูลความครอบคลุมของสัญญาณอินเทอร์เน็ตของ www.nperf.com ที่สะท้อนให้เห็นว่า เครือข่ายข้อมูลเซลลูลาร์ในประเทศไทยจะมีความหนาแน่นในพื้นที่ที่มีความเป็นเมืองมากกว่าในพื้นที่ชายขอบ ดังนั้นจึงควรมีการพิจารณาขยายผลและเร่งพัฒนาคุณภาพและความครอบคลุมของสัญญาณอินเทอร์เน็ต ทั้งในโครงการเน็ตประชารัฐ โครงการเน็ตชายขอบ และโครงการเน็ตห่างไกล เพื่อช่วยให้ครัวเรือนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลและครัวเรือนที่มีรายได้น้อย สามารถเข้าถึงสัญญาณอินเทอร์เน็ตได้มากขึ้น

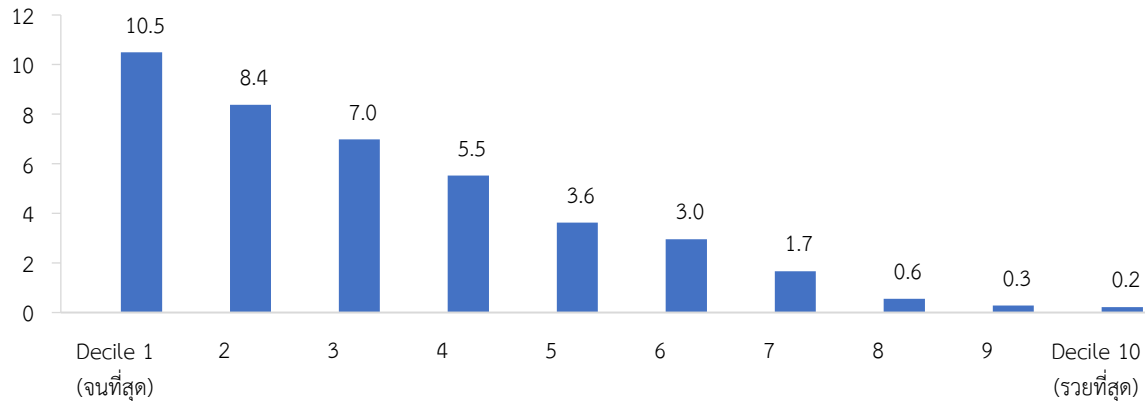
แผนภาพ 41 สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านการใช้อินเทอร์เน็ตเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

5. รายได้เป็นข้อจำกัดสำคัญที่ส่งผลต่อการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของครัวเรือนยากจนหลายมิติ หากพิจารณาในระดับภูมิภาคจะพบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคเป็นภาคที่มีสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในด้านการใช้อินเทอร์เน็ตมากที่สุด ที่ร้อยละ 6.6 ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากรายได้เฉลี่ยของคนจนหลายมิติในภาคที่ค่อนข้างต่ำ อยู่ที่ประมาณ 4,131 บาทต่อคน และมีค่าใช้จ่ายอินเทอร์เน็ตคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 16.5 ของค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากค่าอาหาร ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูง สอดคล้องกับข้อมูลพบว่า ครัวเรือนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจระดับต่ำมีแนวโน้มที่จะเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้น้อยกว่าครัวเรือนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจสูงกว่า โดยครัวเรือนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจต่ำที่สุด (Decile 1) มีอัตราส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นประมาณ 52 เท่า ของครัวเรือนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจสูงที่สุด (Decile 10)

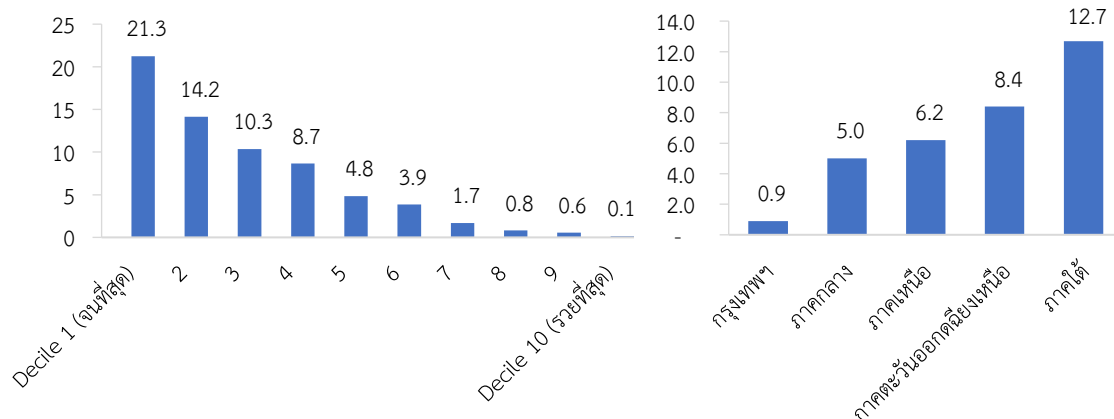
แผนภาพ 42 สัดส่วนคนจนหลายมิติที่มีความขัดสนในการใช้อินเทอร์เน็ต จำแนกตามสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนตามระดับรายได้ (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

6. คนจนหลายมิติกว่าครึ่งมีความขัดสนด้านการถือครองทรัพย์สินเนื่องจากมีรายได้น้อย โดยการถือครองทรัพย์สินมีความเชื่อมโยงกับสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ซึ่งครัวเรือนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ดีมีแนวโน้มที่จะมีการถือครองทรัพย์สินมากกว่าครัวเรือนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนด้อยกว่า ส่วนหนึ่งส่งผลให้ภาคใต้เป็นภาคที่มีคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านการถือครองทรัพย์สินมากที่สุดที่อัตราร้อยละ 12.7 และกรุงเทพมหานครมีสัดส่วนน้อยที่สุดที่อัตราร้อยละ 0.9 เนื่องจากภาคใต้มีสัดส่วนคนจนด้านตัวเงินสูงสุดอยู่ที่ร้อยละ 10.9 ขณะที่กรุงเทพมหานครมีสัดส่วนน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 0.6¹¹

แผนภาพ 43 สัดส่วนคนจนหลายมิติที่มีความขัดสนด้านการถือครองทรัพย์สิน จำแนกตามสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนตามระดับรายได้ และจำแนกตามภูมิภาค (ร้อยละ)

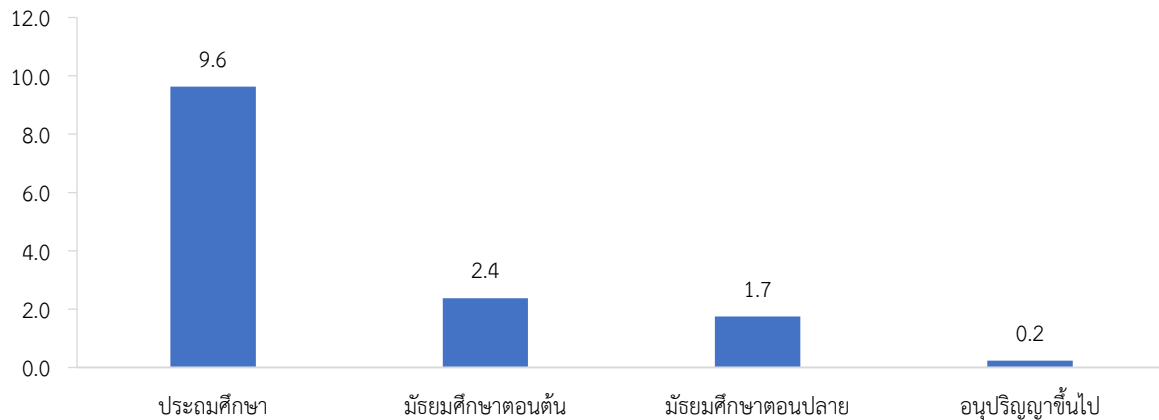

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

7. ครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนมีระดับการศึกษาที่ชั้นประถมศึกษา มีสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านการถือครองทรัพย์สินแตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างชัดเจน และเมื่อหัวหน้าครัวเรือนมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้น สัดส่วนคนจนหลายมิติที่มีความขัดสนด้านการถือครองทรัพย์สินก็จะลดลงตามไปด้วย เนื่องจากระดับการศึกษามีความเชื่อมโยงกับระดับค่าจ้างแรงงาน

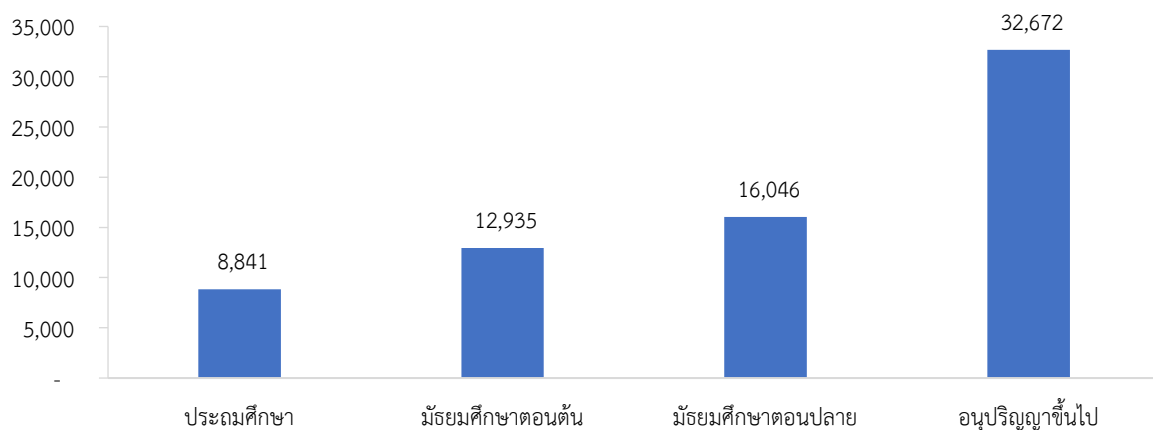
¹¹ สัดส่วนคนจนด้านตัวเงินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคกลาง คิดเป็นร้อยละ 10.2 6.8 และ 3.1 ตามลำดับ, รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2564, สศช.

แผนภาพ 44 สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านการถือครองทรัพย์สิน จำแนกตามระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

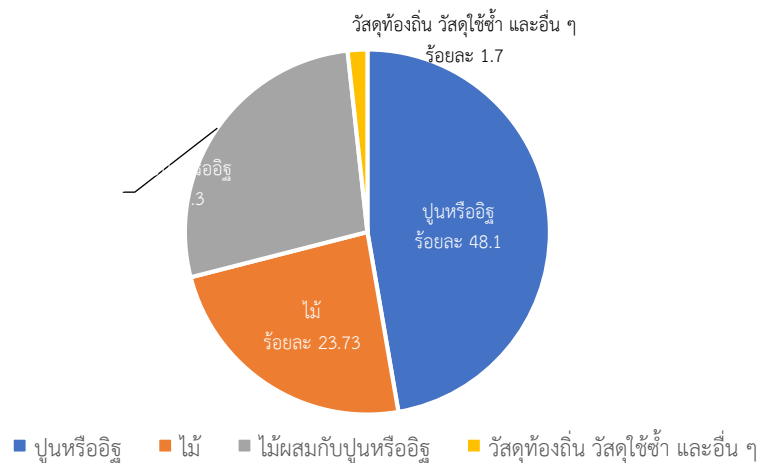
แผนภาพ 45 ค่าจ้างและเงินเดือนเฉลี่ยต่อเดือน จำแนกตามระดับการศึกษา ปี 2564 (บาท)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

8. คนจนหลายมิติจำนวนมากยังอาศัยอยู่ในบ้านที่มีสภาพไม่มั่นคง แม้ว่าภาพรวมคนจนหลายมิติกว่าร้อยละ 87.5 อาศัยอยู่ในที่อยู่อาศัยและที่ดินของตนเอง แต่ครัวเรือนยากจนหลายมิติกว่า 7.3 แสนครัวเรือน หรือคิดเป็น ร้อยละ 25.5 ของครัวเรือนยากจนหลายมิติทั้งหมด ซึ่งครอบคลุมประชากร 1.8 ล้านคน อาศัยอยู่ในบ้านที่สร้างด้วยไม้ วัสดุท้องถิ่น วัสดุที่ใช้ซ้ำ และอื่น ๆ ซึ่งเป็นลักษณะที่อยู่อาศัยที่อาจไม่แข็งแรงนัก สะท้อนให้เห็นว่ายังมีคนจนอีกกลุ่มหนึ่งที่อาจมีปัญหาด้านการอยู่อาศัยซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตที่ดี

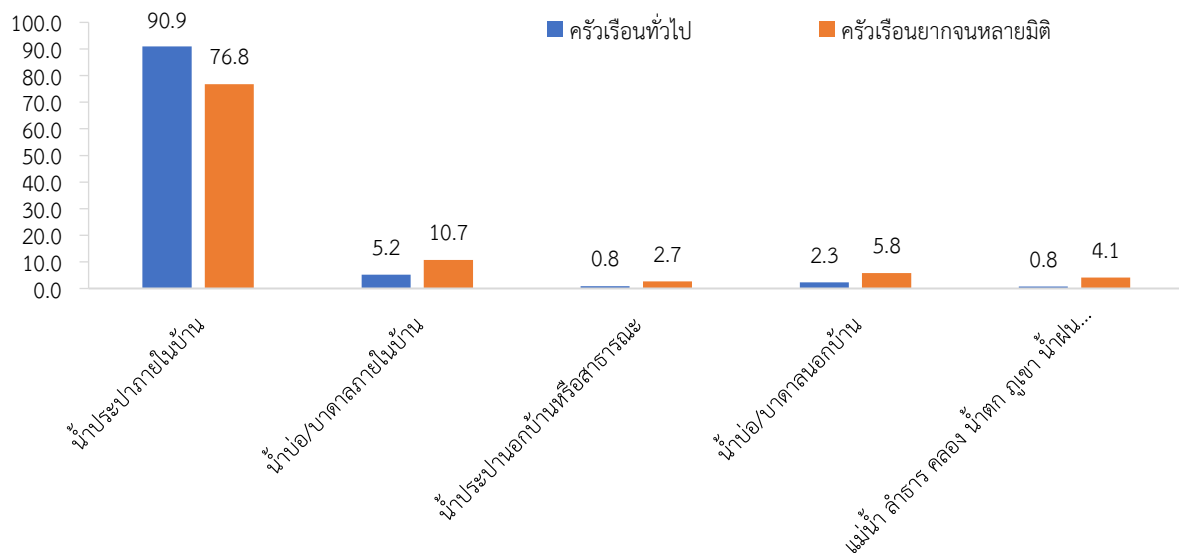
แผนภาพ 46 โครงสร้างครัวเรือนยากจนหลายมิติ จำแนกตามลักษณะของที่อยู่อาศัย ปี 2564 (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

8. คนจนหลายมิตียังเข้าไม่ถึงสาธารณูปโภคด้านน้ำประปา เมื่อพิจารณาการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานด้านสาธารณูปโภค พบว่า ครัวเรือนยากจนสามารถเข้าถึงไฟฟ้าสำหรับใช้ภายในที่อยู่อาศัยเกือบทุกครัวเรือน (ร้อยละ 99.5) สำหรับน้ำประปา พบว่า ยังมีครัวเรือนยากจนหลายมิติอีก 3.6 แสนครัวเรือน (1.1 ล้านคน) หรือคิดเป็นร้อยละ 23.2 ของครัวเรือนยากจนหลายมิติทั้งหมด ไม่มีน้ำประปาหรือน้ำบาดาลใช้ภายในบ้าน และต้องใช้ประปานอกบ้านหรือที่สาธารณะ รวมถึงน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติทดแทน

แผนภาพ 47 สัดส่วนของแหล่งน้ำใช้ของครัวเรือนยากจนหลายมิติและครัวเรือนทั่วไป ปี 2564 (ร้อยละ)

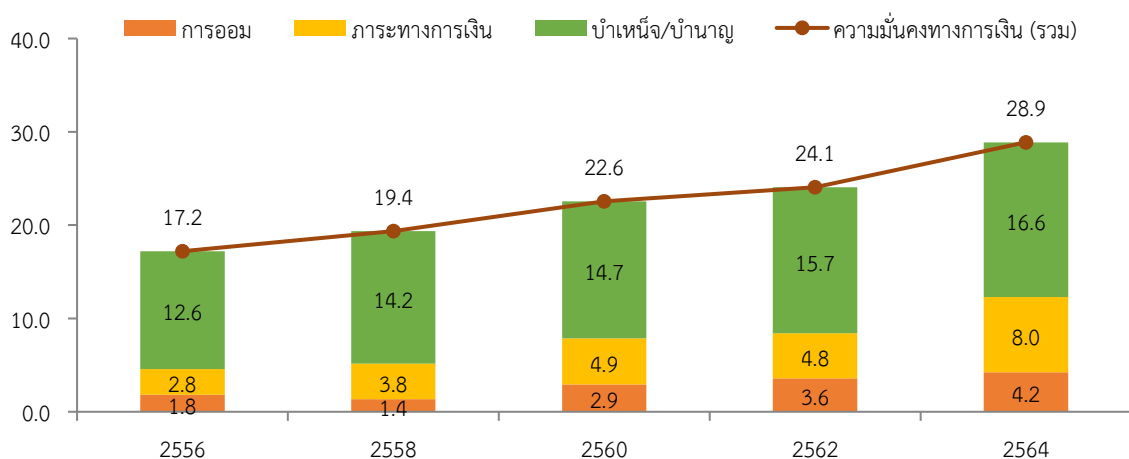
ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

2.4 มิติด้านความมั่นคงทางการเงิน

ความยากจนหลายมิติด้านความมั่นคงทางการเงิน ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด คือ 1) การออม สะท้อนการเตรียมความพร้อมหรือการปรับตัวของครัวเรือนในการเข้าสู่สังคมผู้สูงวัย เพราะจะแสดงให้เห็นการเก็บออมเงินของครัวเรือนเพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมผู้สูงวัยและการเปลี่ยนแปลงแบบกะทันหันที่อาจส่งผล

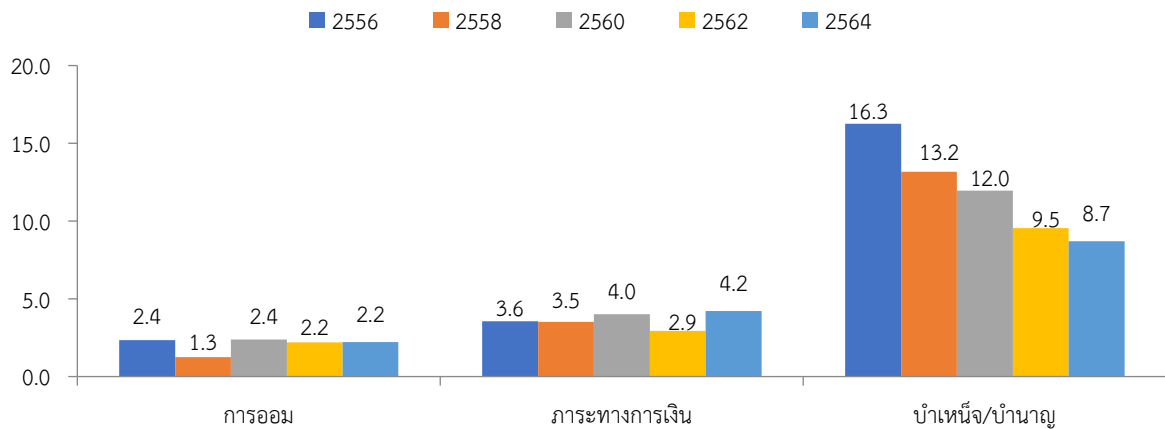
ต่อความเป็นอยู่ของครัวเรือน นำไปสู่การส่งเสริมนโยบายเกี่ยวกับการสร้างโครงข่ายความคุ้มครองทางสังคม (Social safety net) และเป้าหมายเชิงนโยบายในการพัฒนาแบบก้าวหน้า เพื่อสะท้อนความเป็นอยู่และความเข้มแข็งของครัวเรือนในระดับมาตรฐานเช่นเดียวกับประเทศพัฒนาแล้ว 2) ภาระทางการเงิน สะท้อนปัญหาพื้นฐานทางการเงินของครัวเรือน โดยขอบเขตเวลาเป็นการถามในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา ซึ่งเป็นการประเมินภาพรวมของครัวเรือน ภาระทางการเงินเป็นตัวแปรสำคัญในการแสดงให้เห็นความมั่นคงของครัวเรือน ซึ่งครัวเรือนที่มีปัญหาภาระทางการเงินจะเชื่อมโยงให้เห็นปัญหาอื่น ๆ ไปพร้อมกัน เช่น ความเพียงพอรายได้ เงินออม การวางแผนทางการเงิน วินัยทางการเงิน เป็นต้น และ 3) บำเหน็จ/บำนาญ สะท้อนให้เห็นการเข้าถึงและความครอบคลุมของระบบประกันสังคม (Social protection) และการช่วยเหลือทางสังคม (Social assistance) เพราะตัวชี้วัดบ่งชี้การเตรียมความพร้อมและความสามารถในการดำเนินชีวิตของกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งควรมีการวางแผนและระบบการประกันสังคมรองรับการดำเนินชีวิตอันเป็นตัวส่งเสริมความมั่นคงทางการเงินและการใช้ชีวิต และสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาหรือข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในประเด็นเกี่ยวกับการสร้างระบบประกันสังคมและการช่วยเหลือทางสังคม รวมทั้งสามารถพิจารณาในมิติความเพียงพอของบำเหน็จ/บำนาญ และเงินสงเคราะห์อื่น ๆ ของครัวเรือนได้เช่นกัน โดยปี 2564 มิติด้านความมั่นคงทางการเงินเป็นมิติที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิติเป็นอันดับสองรองจากมิติด้านความเป็นอยู่ หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 28.9 เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 24.1 ในปี 2562 ภาพรวมสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในด้านความมั่นคงทางการเงินมีแนวโน้มดีขึ้นเฉพาะการมีบำเหน็จ/บำนาญ ขณะที่ครัวเรือนยากจนหลายมิติมีภาระทางการเงินมากขึ้น โดยมีสัดส่วนที่เพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ 2.9 เป็นร้อยละ 4.2 จากผลกระทบของ COVID-19 ที่ทำให้ครัวเรือนขาดรายได้ และมีปัญหาทางการเงินมากขึ้น สำหรับสถานการณ์การออมไม่เปลี่ยนแปลงจาก ปี 2562 โดยมีสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในตัวชี้วัดนี้ร้อยละ 2.2 ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาคนจนหลายมิติที่มีความขัดสนในตัวชี้วัดนี้ พบว่า ร้อยละ 9.9 ไม่มีความขัดสนในตัวชี้วัดตัวใดตัวหนึ่งในมิติความมั่นคงทางการเงิน ขณะที่ร้อยละ 54.6 มีความขัดสน 1 ตัวชี้วัด และร้อยละ 4.7 ของคนจนหลายมิติทั้งหมดขัดสน 3 ตัวชี้วัด โดยมีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

แผนภาพ 48 อัตราการส่งผลกระทบต่อความยากจนหลายมิติในด้านความมั่นคงทางการเงินปี 2556 - 2564 (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

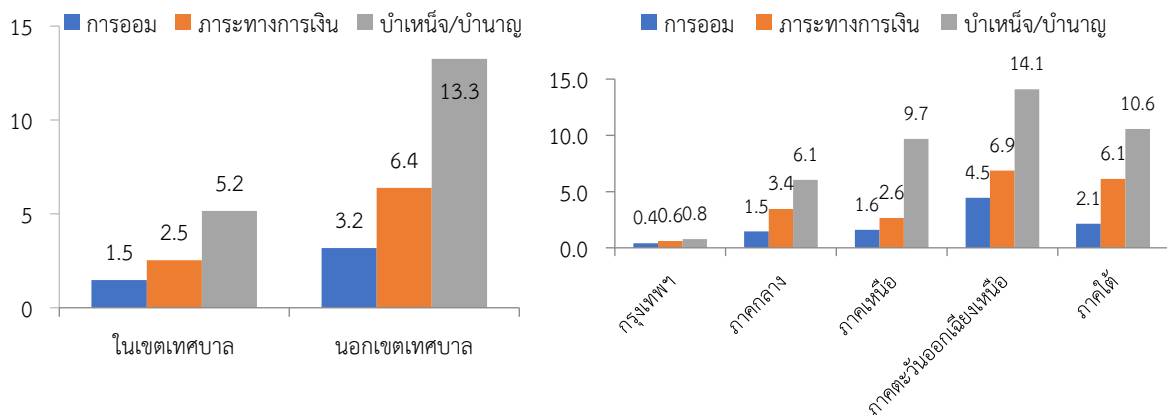
แผนภาพ 49 สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในด้านความมั่นคงทางการเงิน (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

1. ผู้ที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลมีปัญหาความขัดสนด้านความมั่นคงทางการเงินสูงกว่าในเขตเทศบาลทุกตัวชี้วัด โดยเฉพาะการไม่มีบำเหน็จ/บำนาญ รองลงมาเป็นการมีภาระทางการเงิน และการไม่มีเงินออม เช่นเดียวกับเมื่อจำแนกตามภูมิภาค ที่พบว่า คนจนมีความขัดสนที่แตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีสัดส่วนคนจนสูงสุดในทุกตัวชี้วัด รองลงมาเป็นภาคใต้

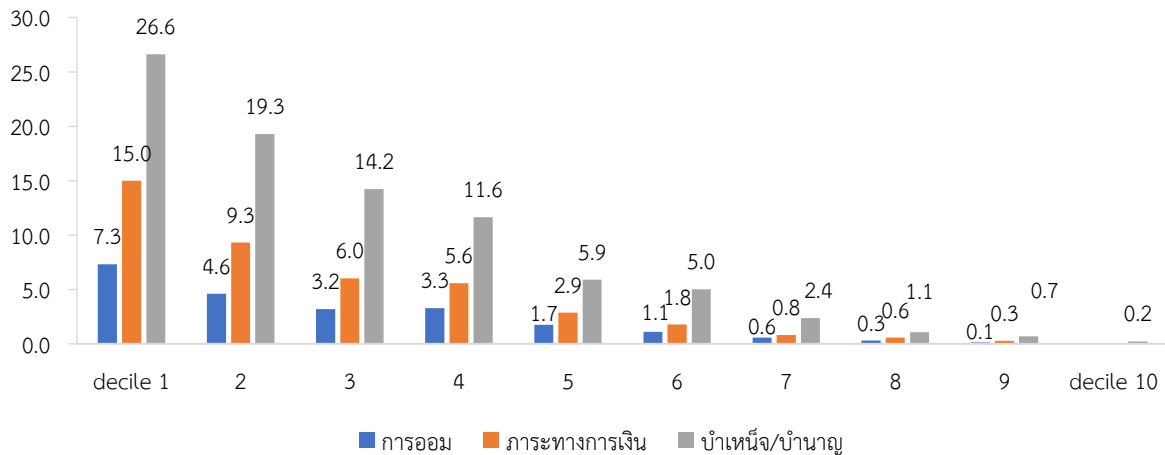
แผนภาพ 50 สัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในด้านความมั่นคงทางการเงิน จำแนกตามพื้นที่และภาค (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

2. ครัวเรือนรายได้น้อยที่สุด มีความขัดสนในมิติความมั่นคงทางการเงินมากที่สุด ทั้ง 3 ตัวชี้วัด โดยเฉพาะบำเหน็จบำนาญ ที่มีสัดส่วนคนจนสูงถึงร้อยละ 26.6 ส่วนหนึ่งเป็นเพราะลักษณะการประกอบอาชีพของผู้มีรายได้น้อยที่ทำงานในภาคเกษตรกรรม ซึ่งไม่ได้ถูกบังคับให้มีการสมทบเข้าระบบบำเหน็จบำนาญ อีกทั้งการเป็นผู้มีรายได้น้อยทำให้รายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย ซึ่งยังส่งผลกระทบต่อภาระการออมและภาระทางการเงินของครัวเรือนรายได้น้อยอีกด้วย สะท้อนให้เห็นได้จากสัดส่วนคนจนหลายมิติที่มีรายได้น้อยที่สุด มีความขัดสนด้านภาระทางการเงินและการออม ถึงร้อยละ 15.0 และ 7.3 ตามลำดับ

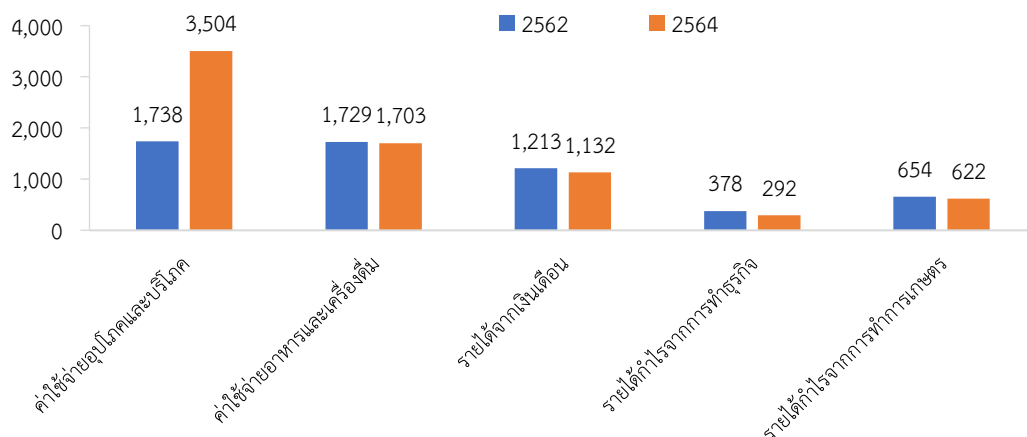
แผนภาพ 51 สัดส่วนความขัดสนในตัวชี้วัดต่าง ๆ ของคนจนหลายมิติของครัวเรือนในแต่ละระดับรายได้ (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

3. รายได้ที่ลดลงสวนทางกับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นในปี 2564 เป็นปัจจัยที่ทำให้คนจนมีภาระทางการเงินเพิ่มขึ้น โดยค่าใช้จ่ายเฉลี่ยสำหรับการอุปโภคและบริโภคเพิ่มขึ้นจาก 1,738 บาท/คน/เดือน ในปี 2562 เป็น 3,504 บาท/คน/เดือน ในปี 2564 หรือเพิ่มขึ้นมากกว่าเท่าตัว ส่วนหนึ่งอาจเป็นสาเหตุจากการมีรายจ่ายที่เพิ่มสูงขึ้นเพื่อป้องกันการติดเชื้อในช่วงการแพร่ระบาดของ COVID-19 และอัตราเงินเฟ้อที่ส่งผลให้ค่าครองชีพในภาพรวมสูงขึ้น สำหรับค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่มเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ขณะที่รายได้เฉลี่ยทั้ง 3 ประเภทของคนจนหลายมิติมีแนวโน้มลดลงจากปี 2562 โดยค่าจ้างซึ่งเป็นแหล่งรายได้ที่ใหญ่ที่สุดลดลงจาก 1,213 บาทต่อคนต่อเดือน ในปี 2562 เป็น 1,132 บาทต่อคนต่อเดือนในปี 2564 สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อการอดมและภาระค่าใช้จ่ายของครัวเรือนที่จะทำให้ครัวเรือนนั้นอาจขัดสนในมิติที่เกี่ยวกับความมั่นคงทางการเงินเพิ่มสูงขึ้น เมื่อพิจารณาถึงภาระหนี้สินส่วนบุคคลในระบบ (กองทุนต่าง ๆ ของภาครัฐ เช่น กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา กองทุนหมู่บ้าน/กองทุนชุมชนเมือง โครงการธนาคารประชาชน เพื่อผู้ประกอบการรายย่อย เป็นต้น) ของกลุ่มคนจนหลายมิติ พบว่า คนจนหลายมิติร้อยละ 9.7 มีภาระหนี้สินในกองทุนต่าง ๆ อย่างน้อย 1 กองทุน

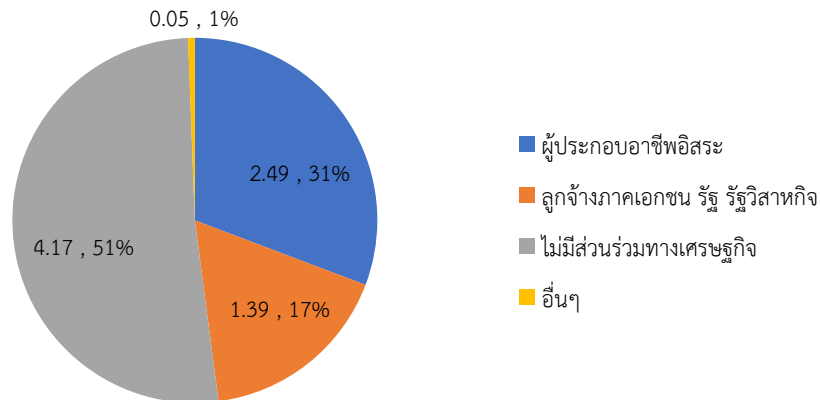
แผนภาพ 52 ค่าเฉลี่ยค่าใช้จ่ายและรายได้ประเภทต่าง ๆ ของคนจนหลายมิติ (บาท/คน/เดือน)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

4. การที่แรงงานส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระ และไม่มีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ขาดหลักประกันด้านรายได้หลังเกษียณ โดยปี 2564 คนจนหลายมิติที่เข้าถึงระบบบำนาญภาคบังคับมีจำนวน 1.39 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 17.17 ของคนจนทั้งหมด ขณะที่กลุ่มที่ไม่มีหลักประกันแบ่งเป็นกลุ่มไม่มีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ 4.17 ล้านคน และกลุ่มผู้ประกอบอาชีพอิสระ 1.25 ล้านคน

แผนภาพ 53 โครงสร้างคนจนหลายมิติ จำแนกตามสถานภาพการทำงาน (ล้านคน)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

บทที่ 3 นโยบาย และช่องว่างการแก้ไขปัญหาคความยากจนหลายมิติ

บทนี้จะนำเสนอ มาตรการที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาคความยากจนในปัจจุบันที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์ความยากจนหลายมิติ รวมทั้งช่องว่างเชิงนโยบายที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขปัญหาคความยากจนหลายมิติของประเทศไทย

3.1 มาตรการและกลไกการแก้ไขปัญหาคความยากจน

การแก้ไขปัญหาคความยากจนของไทยสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ 1) การแก้ไขปัญหาคความยากจนโดยตรง ซึ่งเป็นมาตรการที่มีขึ้นโดยมีกลุ่มเป้าหมายหลักเป็นคนจน และ 2) การแก้ไขปัญหาคคุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ ที่เป็นมาตรการที่ให้ความช่วยเหลือกับคนทุกกลุ่ม ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยมีมาตรการที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาคความยากจน ดังนี้

3.1.1 มาตรการแก้ไขปัญหาคความยากจนโดยตรง และกลไกการขับเคลื่อน

กองทุนเสมอภาคทางการศึกษา เป็นการส่งเสริมเด็กปฐมวัยให้มีพัฒนาการสมวัยพร้อมเข้าสู่ระบบการศึกษา สนับสนุนและช่วยเหลือให้เด็กและเยาวชน รวมถึงผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์และผู้ด้อยโอกาส ทุกช่วงวัยได้รับการศึกษา พัฒนาศักยภาพ และทักษะในการประกอบอาชีพตามความถนัด อาชีพ โครงการจัดสรรเงินอุดหนุนนักเรียนยากจนพิเศษแบบมีเงื่อนไขในสถานศึกษาสังกัด สพฐ. โครงการพัฒนาสถาบันต้นแบบด้านการพัฒนาคุณภาพเด็กปฐมวัยเพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา โครงการทุนนวัตกรรมสายอาชีพชั้นสูง โครงการพัฒนาระบบทดลองการพัฒนาทักษะแรงงานที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาส ทั้งนี้ **โครงการจัดสรรเงินอุดหนุน แบบมีเงื่อนไขแก่นักเรียนยากจนพิเศษ** ให้เงินอุดหนุนปัจจัยพื้นฐานและค่าครองชีพ 3,000 บาทต่อคนต่อปี โดยเงื่อนไข คือ ผู้ที่ได้รับทุนต้องรักษาอัตราการเข้าเรียนให้สูงกว่าร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมด ซึ่งใช้วิธีการคัดกรองแบบวัดรายได้ทางอ้อม โดยประเมินจาก (1) ข้อมูลรายได้เฉลี่ยสมาชิกครัวเรือน ไม่เกิน 3,000 บาทต่อคนต่อเดือน และ (2) ข้อมูลสถานะครัวเรือน 8 ด้าน ได้แก่ ภาระพึ่งพิงของครัวเรือน ยานพาหนะในครัวเรือน ที่ดินทำการเกษตร แหล่งไฟฟ้าหลัก ประเภทที่อยู่อาศัย สภาพที่อยู่อาศัย ของใช้ในครัวเรือน แหล่งน้ำดื่มและน้ำใช้

เงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด ตั้งแต่แรกเกิด - 6 ปี สำหรับเด็กที่อยู่ในครัวเรือนที่มีรายได้น้อย คือ สมาชิกครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยไม่เกิน 100,000 บาทต่อคนต่อปี โดยจะได้รับเงินอุดหนุน เดือนละ 600 บาทต่อคน ซึ่งกรมกิจการเด็กและเยาวชนเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบ และใช้กลไกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินการ

การสงเคราะห์เด็กในครอบครัวยากจน ตั้งแต่แรกเกิด - อายุ 18 ปี อาทิ การช่วยเหลือเป็นเงินหรือสิ่งของ 1,000 บาทต่อครั้ง ในครอบครัวที่มีเด็ก 1 คน ไม่เกิน 3,000 บาทต่อครั้ง ในกรณีครอบครัวที่มีเด็กมากกว่า 1 คน และช่วยเหลือทั้งเงินและสิ่งของไม่เกิน 2,000 บาทต่อครั้ง ในครอบครัวที่มีเด็ก 1 คน ไม่เกิน 3,000 บาทต่อครั้ง ในกรณีครอบครัวที่มีเด็กมากกว่า 1 คน

บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ให้เงินอุดหนุนค่าครองชีพ อาทิ เงินเพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค 200-300 บาทต่อคนต่อเดือน เงินค่าเดินทางรวม 1,500 บาทต่อคนต่อเดือน พร้อมทั้งให้ส่วนลดค่าครองชีพสำหรับผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ได้แก่ ส่วนลดค่าก๊าซหุงต้ม 45 บาทต่อคนต่อ 3 เดือน ค่าไฟฟ้าไม่เกิน 230 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือน ค่าน้ำประปา ไม่เกิน 100 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือน และ ให้เงินคืนภาษีมูลค่าเพิ่ม

ร้อยละ 5 หรือไม่เกิน 500 บาทต่อเดือน นอกจากนี้ภายใต้โครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐยังมีการฝึกอบรมอาชีพ ภายใต้โครงการเพิ่มศักยภาพผู้มีรายได้น้อยที่ลงทะเบียนสวัสดิการแห่งรัฐ เพื่อให้กลุ่มคนจนมีทักษะอาชีพเพิ่มขึ้น แบ่งเป็นหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพช่างอนึ่งประสงค์ (ช่างชุมชน) โดยมีการมอบเครื่องมือประกอบอาชีพเพื่อนำไปต่อยอดในการรับงานในชุมชน และหลักสูตรการฝึกอบรมอาชีพเสริมเพื่อการมีงานทำ เช่น การทำศิลปะประดิษฐ์ การแต่งผมสุภาพบุรุษ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การประกอบอาหารไทย เป็นต้น

การสงเคราะห์ครอบครัวผู้มีรายได้น้อยและไร้ที่พึ่ง (เงินสงเคราะห์ครอบครัว) ให้ความช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยและไร้ที่พึ่ง โดยเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาของผู้ยื่นคำร้องแต่ละราย ได้แก่ การช่วยเหลือด้านการเงิน จะช่วยเหลือไม่เกินครั้งละ 3,000 บาทต่อครอบครัว และช่วยติดต่อกันไม่เกิน 3 ครั้งในปีงบประมาณ ตามรายการดังนี้ ค่าเครื่องอุปโภคบริโภค ค่ารักษาพยาบาล ค่าช่วยเหลือทุนประกอบอาชีพ และกรณีอื่น ๆ

การจัดตั้งศูนย์อำนวยการจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ศจพ.) ในปี 2563 เพื่อเป็นกลไกเชิงนโยบายในการแก้ไขปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำ โดยศูนย์ดังกล่าวมีการดำเนินงานที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยจัดทำฐานข้อมูลบุคคลที่สามารถระบุเป้าหมายคนจน หรือเรียกว่าระบบ TPMAP ซึ่งเป็นการนำข้อมูลรายบุคคลจากฐานข้อมูล จปฐ. มาเชื่อมโยงกับข้อมูลผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และพิจารณาคนจนจากความขัดสนต่าง ๆ รวมทั้งกำหนดเป็นกลุ่มคนจนเป้าหมาย คือ ผู้ที่มีความขัดสน และเป็นผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ โดยข้อมูลที่ระบุในระบบ TPMAP จะถูกตรวจสอบโดยการลงพื้นที่ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของกลุ่มเป้าหมาย และมีระบบแผนที่และประเด็นปัญหาที่พบ ซึ่งช่วยในการติดตามตรวจสอบการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ณ ปี 2565 มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนจนในฐานข้อมูล TPMAP จำนวน 1,025,782 คน รวมทั้งยังกำหนดกลไกการขับเคลื่อนไปจนถึงระดับปฏิบัติการในพื้นที่ โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการแต่ละระดับ ประกอบด้วย ระดับนโยบายซึ่งมีนายกรัฐมนตรี หรือรองนายกรัฐมนตรีที่ได้รับมอบหมายเป็นประธาน และมีคณะกรรมการคือหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ระดับจังหวัด มีศูนย์อำนวยการจัดความยากจนฯ จังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ซึ่งมีผู้แทนจากทั้งภาครัฐและเอกชน และถ่ายระดับการปฏิบัติการไปสู่ระดับอำเภอ และตำบล ซึ่งจะเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกันในระดับพื้นที่

3.1.2 การแก้ไขปัญหาคุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นมาตรการที่ให้ความช่วยเหลือกับคนทุกกลุ่ม

1. นโยบายด้านศึกษา

1.1 กลุ่มเด็กปฐมวัย (อายุ 0 - 5 ปี) มีนโยบายที่สำคัญคือ

1.1.1 การจัดการศึกษาในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ซึ่งมีจำนวน 21,479 แห่งทั่วประเทศ และมีเด็กในความดูแลประมาณ 928,447 คน ประกอบด้วย ศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัยจำนวน 19,478 แห่ง ดำเนินการโดยกระทรวงมหาดไทย สถานรับเลี้ยงเด็กก่อนและสถานสงเคราะห์เด็กเอกชนจำนวน 1,608 แห่ง ดำเนินการโดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ศูนย์เลี้ยงเด็กในสถานประกอบกิจการและชุมชนจำนวน 88 แห่งดำเนินการโดยกระทรวงแรงงาน และศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนจำนวน 305 แห่ง ดำเนินการโดยกรุงเทพมหานคร

1.1.2 **การจัดการศึกษาปฐมวัยของกระทรวงศึกษาธิการ** อาทิ โครงการขับเคลื่อนการพัฒนาการจัดการศึกษาปฐมวัย ตามกรอบแนวทางการดำเนินงานโครงการขับเคลื่อนการพัฒนาการจัดการศึกษาปฐมวัยระดับจังหวัด แบบบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ภูมิภาค ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกระทรวงสาธารณสุข โดยกำหนดให้ดำเนินกิจกรรม 4 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่ 1 จัดทำข้อมูลสารสนเทศเด็กปฐมวัยระดับจังหวัด กิจกรรมที่ 2 ปรับปรุงแผนพัฒนาการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงบูรณาการระดับจังหวัด กิจกรรมที่ 3 ขยายผล/ต่อยอดผลงานวิจัย นวัตกรรม แนวปฏิบัติที่ดีของการจัดการศึกษาปฐมวัย กิจกรรมที่ 4 จัดกิจกรรมสร้างความรับรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับแนวนโยบาย ทิศทางและเป้าหมายการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนเด็กปฐมวัย และกิจกรรมที่ 5 นิเทศ กำกับ ติดตาม สนับสนุน และพัฒนาการดำเนินงานของหน่วยงาน/สถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน และการจัดตั้งโรงเรียนศูนย์พัฒนาการจัดการศึกษาปฐมวัยตามแนวคิดโฮสโคป ซึ่งเป็นแนวคิดจัดการศึกษาให้นักเรียนเกิดทักษะการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน มีทักษะการคิดวิเคราะห์ และแก้ปัญหา จำนวน 19 ศูนย์ ตามการจัดกลุ่มจังหวัดแห่งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วย การบริหารราชการจังหวัดและส่วนจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ. 2551 จำนวน 18 กลุ่ม กลุ่มละ 1 โรงเรียน และกทม. 1 โรงเรียน เพื่อเป็นต้นแบบและแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการศึกษาปฐมวัยตามแนวคิดโฮสโคป ตลอดจนเป็นพี่เลี้ยงให้สถานศึกษาอื่น ๆ ในกลุ่มจังหวัด โดยสนับสนุนงบประมาณศูนย์ละ 250,000 บาท พร้อมทั้งมีการจัดอบรมบุคลากรเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีคุณภาพ ทั้งในส่วนของผู้อำนวยการโรงเรียน 267 แห่ง ศึกษานิเทศก์ 183 เขตพื้นที่การศึกษาและครู 755 คน

1.1.3 **โครงการเสริมสร้างพัฒนาการเด็กล่าช้า** เพื่อให้เด็กปฐมวัยกลุ่มเสี่ยงได้รับการส่งเสริมพัฒนาการต่อเนื่องเพิ่มขึ้น รวมถึงมีการคัดกรองเด็กอายุ 9 เดือน 18 เดือน 30 เดือน 42 เดือน เพื่อการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย เพื่อเป็นการกระตุ้นเด็กที่สงสัยว่าพัฒนาการล่าช้า

1.1.4 **การจัดทำมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย 2561** เพื่อพัฒนาคุณภาพการบริการดูแลพัฒนา จัดการศึกษาและการดำเนินงานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยทุกสังกัด ที่ดูแลเด็กในเวลากลางวัน ช่วงอายุตั้งแต่แรกเกิด ถึงอายุ 6 ปีบริบูรณ์ ใน 3 มิติ ได้แก่ การบริหารจัดการ ครูหรือผู้ดูแลเด็ก และคุณภาพของเด็กปฐมวัย

1.2 **วัยเรียน/วัยรุ่น (อายุ 6 - 21 ปี)**

1.2.1 **นโยบายเรียนฟรี 15 ปี** เป็นการขยายโอกาสแก่เด็กยากจน เด็กด้อยโอกาส และผู้เรียนทุกคนให้สามารถเข้าถึงการได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยภาครัฐจะมีการสนับสนุนใน 5 ส่วนด้วยกัน ได้แก่ ค่าเล่าเรียน หนังสือเรียน อุปกรณ์การเรียน เครื่องแบบชุดนักเรียนและ กิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายรวมถึง ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) การศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.)

1.2.2 **สนับสนุนเงินอุดหนุนสำหรับการศึกษา** อาทิ อาหารกลางวัน และอาหารเสริม (นมโรงเรียน) สำหรับเด็กชั้นอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และการจัดการศึกษาสำหรับผู้พิการโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายจนถึงระดับปริญญาตรี

1.2.3 **โครงการกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.)** เป็นการให้กู้ยืมเงินแก่นักเรียนหรือนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์เพื่อเป็นค่าเล่าเรียน ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา และ

ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการครองชีพระหว่างการศึกษา เพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสในการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มนักเรียนในครัวเรือนที่ยากจน

1.3 วิทยาลัยอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป)

การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ อาทิ ส่งเสริมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยง บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) เป็นการจัดการศึกษา โดยใช้ กศน. ตำบล เป็นฐานจัดกิจกรรม อาทิ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมู่บ้านเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท ชุมชนรักการอ่าน เป็นต้น และ จัดตั้ง “แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน” และส่งเสริมการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้แก่ผู้สูงอายุ การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อเสริมสร้างโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาทักษะชีวิต ให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิของผู้สูงอายุ และการเสริมสร้างพลังและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ ในการถ่ายทอดความรู้สู่สังคม

2. นโยบายด้านการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ

2.1 การสร้างหลักประกันสุขภาพให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพได้ตามความจำเป็น โดยถือเป็น “สิทธิ” ขั้นพื้นฐาน ภายใต้ระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (Universal Health Care) การดำเนินนโยบาย “เจ็บป่วยฉุกเฉินวิกฤต มีสิทธิทุกที่” (Universal Coverage for Emergency Patients: UCEP) เพื่อเพิ่มโอกาสการรอดชีวิต และลดความพิการของผู้ป่วยฉุกเฉินวิกฤต ในการเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลรัฐหรือเอกชนที่อยู่ใกล้ที่สุดหรือไปถึงเร็วที่สุด โดยไม่ต้องสำรองเงิน ค่ารักษาพยาบาลในระยะเบื้องต้น 72 ชั่วโมงแรก และการบริการสุขภาพปฐมภูมิ (Primary Care Cluster: PCC) ในรูปแบบ “คลินิกหมอครอบครัว”

2.2 การส่งเสริมการเกิดและเลี้ยงดูเด็กอย่างมีคุณภาพ อาทิ นโยบายสาวไทย แก้มแดง ส่งเสริมหญิงวัยเจริญพันธุ์ในสถานประกอบการ ให้มีโภชนาการที่ดี พร้อมเสริมวิตามินธาตุเหล็กและกรดโฟลิก เตรียมพร้อมตั้งครรภ์อย่างมีคุณภาพ นโยบายมหัศจรรย์ 1,000 วันแรกของชีวิต ประกอบด้วย 2 กิจกรรมหลัก ได้แก่ กิจกรรมทางด้านสุขภาพ ในการดูแลสุขภาพของสตรี ตั้งแต่ระยะก่อนการตั้งครรภ์จนถึงคลอด หลังคลอดและเด็กแรกเกิดจนถึงอายุ 2 ปีบริบูรณ์ ทั้งการสำรวจภาวะโภชนาการ พฤติกรรมการบริโภคอาหารของหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร ให้อาหารเสริม และกิจกรรมทางสังคม โดยทีมพัฒนาเด็กและครอบครัว (CFT) เป็นกิจกรรมที่เติมเต็มส่วนขาดและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเด็กและครอบครัว รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์และความผูกพันที่ดีระหว่างเด็ก ครอบครัวและชุมชน และ *การดูแลเด็กเล็กในสถานพินิจ* ให้เข้าถึงสิทธิด้านสุขภาพ โดยเฉพาะกลุ่มเด็กแรกเกิดถึง 6 ปี จะได้รับการย้ายสิทธิบัตรประกันสุขภาพมาอยู่ในเขตพื้นที่ที่หน่วยงานตั้งอยู่เพื่อความสะดวกต่อการเข้ารับการรักษา ส่งต่อ และกรณีเจ็บป่วยที่ต้องใช้วิธีการเฉพาะหรือกรณีฉุกเฉินได้รับการดูแลโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

2.3 การส่งเสริมภาวะโภชนาการของแม่และเด็ก อาทิ การส่งเสริมเด็กอายุ 0 - 5 ปี สูงสมส่วน ฟันไม่ผุ และมีพัฒนาการสมวัย จำนวน 1,000 ตำบล รวมถึงการเฝ้าระวังโรคขาดสารไอโอดีน การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียวในช่วง 6 เดือนแรก โครงการสนับสนุนอาหารเสริมในสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชนใน 76 จังหวัด และการจัดมุนมนแม่ในสถานประกอบการ จำนวน 1,264 แห่ง

2.4 การจัดตั้งคลินิกบริการสุขภาพที่เป็นมิตรสำหรับวัยรุ่นและเยาวชน (Youth Friendly Health Service: YFHS) ในโรงพยาบาลทั่วประเทศ จำนวน 875 แห่ง ป้องกันการตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อม อนามัยการเจริญพันธุ์ ปัญหาพฤติกรรมและสุขภาพอื่น ๆ สนับสนุนค่าบริการและควบคุมการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ค่าบริการการป้องกันการยุติการตั้งครรภ์ไม่ปลอดภัย ภายใต้ระบบ สปสช. รวมทั้งสรรหา

แพทย์อาสาส่งต่อยุติการตั้งครรภ์ที่ปลอดภัยและส่งต่อแหล่งที่ปลอดภัย ซึ่งปัจจุบันมีแพทย์อาสาจำนวน 122 คน และสหวิชาชีพ RSA จำนวน 321 คน มีหน่วยบริการ 120 แห่ง รวมถึงมีการจัดสวัสดิการสำหรับวัยรุ่นที่ประสบปัญหาการตั้งครรภ์ โดยจัดให้มีศูนย์รักเด็กในบ้านพักเด็กและครอบครัว ให้คำแนะนำปรึกษา และจัดสวัสดิการสังคมสำหรับแม่วัยรุ่น จัดฝึกอาชีพ การมีงานทำและการจัดหาครอบครัวทดแทนในกรณีที่ไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรได้

2.5 การพัฒนาระบบสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ โดยส่งเสริมสุขภาพแบบองค์รวม การคัดกรองสุขภาพเพื่อป้องกันโรค รวมทั้งการพัฒนาระบบดูแลระยะยาวด้านสาธารณสุขสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงในพื้นที่ตำบล (Long Term Care) การจัดระบบบริการเชิงรุกให้บริการถึงบ้าน เน้นการส่งเสริมสุขภาพและดูแลผู้สูงอายุให้ได้รับการดูแลจากทีมสหวิชาชีพจากหน่วยบริการปฐมภูมิอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โครงการธนาคารเวลาสำหรับผู้สูงอายุของประเทศ โดยดำเนินการนำร่องใน 42 พื้นที่ 28 จังหวัด มีอาสาสมัครร่วมให้บริการ 497 คน ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2561 รูปแบบเบื้องต้นกำหนดให้ผู้มีจิตอาสาที่มีความพร้อมเข้าไปดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะยากลำบาก ติดบ้านหรือติดเตียง กำหนดการดูแล 1 ชั่วโมง จะได้รับ 1 คะแนนสะสมเพื่อแลกบริการดูแลในอนาคต และมีการจัดทำคู่มือโครงการสมุดฝากเวลา

2.6 การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จัดตั้งศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและการทำงานสำหรับผู้อายุ 879 แห่งทั่วประเทศ การพัฒนาอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน โครงการธนาคารเวลา การสนับสนุนค่าจัดการศพสำหรับผู้สูงอายุที่ยากจนรายละ 2,000 บาท รวมถึงการสงเคราะห์ผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะยากลำบาก และการจัดบริการที่พักอาศัยและการดูแลสำหรับผู้สูงอายุที่ยากจน ไร้ที่พึ่ง ในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ 13 แห่ง

2.7 การคุ้มครองดูแลและช่วยเหลือกลุ่มเด็กด้อยโอกาส อาทิ เด็กกำพร้า/ถูกทอดทิ้ง เด็กเร่ร่อน/หนีออกจากบ้าน เด็กที่ผู้ปกครองไม่สามารถดูแลได้ เด็กถูกทารุณกรรม เด็กถูกระทำความรุนแรงในครอบครัว โดยมีศูนย์ให้ความช่วยเหลือ อาทิ บ้านพักเด็กและครอบครัว 77 แห่ง สถานสงเคราะห์ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพ สถานพัฒนาและฟื้นฟู และสถาบันเพาะกล้าคุณธรรม 30 แห่ง ศูนย์อำนวยการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม เครือข่ายคุ้มครองเด็กในระดับตำบล

3. นโยบายด้านความเป็นอยู่

3.1 โครงการเครือข่ายเน็ตอาสาประชารัฐ ที่มีจุดประสงค์หลักเพื่อยกระดับโทรคมนาคมให้กับประชาชนทุกพื้นที่ของประเทศ ผ่านการติดตั้งระบบอินเทอร์เน็ตในโครงการเน็ตประชารัฐ โครงการเน็ตชายขอบ และโครงการเน็ตห่างไกล ครอบคลุมพื้นที่กว่า 44,352 หมู่บ้าน แต่อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการกระจายอินเทอร์เน็ตไปในทุกหมู่บ้านแต่ความครอบคลุมของสัญญาณอินเทอร์เน็ตยังจำกัดอยู่บางพื้นที่ของหมู่บ้าน รวมถึงคุณภาพสัญญาณยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร¹²

3.2 โครงการจัดตั้งศูนย์อินเทอร์เน็ตชุมชน (USO NET) เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท หรือพื้นที่ที่การบริการโทรคมนาคมยังไม่ทั่วถึงหรือไม่เพียงพอแก่ความต้องการ ไม่มีศักยภาพพัฒนาพื้นที่เป็นเชิงพาณิชย์ได้ เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าถึงบริการโทรคมนาคมและข้อมูลสารสนเทศ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพและความรู้

¹² สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, รายงานความยากจนหลายมิติของเด็กไทยปี 2564 (หน้า 51)

ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน สร้างโอกาสในการเพิ่มขีดความสามารถและความเข้มแข็งให้แก่บุคคลและชุมชน ซึ่งในปี 2563 มีการจัดตั้งศูนย์ฯ จำนวนประมาณ 400 แห่ง

3.3 นโยบายการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน ซึ่งได้กำหนดไว้ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีรูปแบบและวิธีการบริหารจัดการขยะมูลฝอยอย่างเป็นระบบและครบวงจร เน้นการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์และลดปริมาณความสกปรกของน้ำเสีย และให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด รวมถึงเพื่อให้การดำเนินการของทุกภาคส่วนมีประสิทธิภาพและไม่เกิดความซับซ้อนในการปฏิบัติ

4. นโยบายด้านความมั่นคงทางการเงิน

4.1 การช่วยเหลือเพื่อลดภาระทางการเงินของครัวเรือน

4.1.1 การสนับสนุนการเลี้ยงดูบุตร อาทิ เงินสงเคราะห์บุตร (0 - 6 ปี) สำหรับผู้ประกันตนภายใต้กองทุนประกันสังคม สำหรับบุตรอายุไม่เกิน 6 ปี คนละ 600 บาท/เดือน

4.1.2 สวัสดิการสำหรับคนพิการ (ให้ผู้พิการที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป) โดยสนับสนุนเบี้ยยังชีพความพิการสำหรับคนพิการที่ลงทะเบียนกับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน 800 บาทต่อคนต่อเดือน และมติ ครม. วันที่ 28 มกราคม 2563 ปรับเพิ่มเบี้ยความพิการสำหรับคนพิการที่มีบัตรประจำตัวคนพิการจำนวน 2.02 ล้านคน เป็น 1,000 บาท/คน/เดือน โดยเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม 2563 เป็นต้นไป

4.1.3 เงินช่วยเหลือสำหรับผู้ติดเชื้อเอดส์ โดยจ่ายเบี้ยยังชีพสำหรับผู้ป่วยเอดส์ โดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และเทศบาลเมืองพัทยา จ่ายเบี้ยยังชีพสำหรับผู้ติดเชื้อเอดส์คนละ 500 บาทต่อเดือน สำหรับกรุงเทพมหานคร ยังไม่มีนโยบายจ่ายเบี้ยผู้ป่วยเอดส์แต่จะจ่ายเป็นเงินช่วยเหลือผู้ป่วยรายละไม่เกิน 3,000 บาทต่อปี

4.2 การส่งเสริมการออม และหลักประกันและความคุ้มครองทางสังคม

4.2.1 กองทุนประกันสังคม ตาม พ.ร.บ.ประกันสังคม พ.ศ. 2533 และแก้ไขเพิ่มเติม เป็นหลักประกันสำหรับแรงงานที่ทำงานในสถานประกอบการที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 1 คนขึ้นไป โดยผู้ประกันตนมาตรา 33 ได้รับสิทธิประโยชน์ 7 กรณี ได้แก่ เจ็บป่วย ทูพพลภาพ คลอดบุตร เสียชีวิต วางงาน สงเคราะห์บุตร และชราภาพ และผู้ประกันตนภาคสมัครใจ มาตรา 39 จะได้รับสิทธิประโยชน์ 6 กรณี ได้แก่ เจ็บป่วย ทูพพลภาพ คลอดบุตร เสียชีวิต สงเคราะห์บุตร และชราภาพ ขณะที่แรงงานนอกระบบภายใต้มาตรา 40 ตาม พ.ร.บ.ประกันสังคม โดยผู้ประกันตนสามารถเลือกสิทธิคุ้มครองได้ตามความต้องการ อาทิ ค่าชดเชยกรณีเจ็บป่วย ทูพพลภาพ เสียชีวิต และบำเหน็จชราภาพ

4.2.2 กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ เป็นการสร้างหลักประกันด้านการออมสำหรับลูกจ้างที่ทำงานในบริษัทเอกชนพนักงานรัฐวิสาหกิจ และลูกจ้างประจำส่วนราชการ ซึ่งนายจ้างและลูกจ้างจะจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนร้อยละ 2 - 15 ของค่าจ้างรายเดือน

4.2.3 กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) เป็นการส่งเสริมการออมภาคสมัครใจสำหรับแรงงานนอกระบบ ที่ไม่เป็นผู้ประกันตนตามกฎหมายว่าด้วยประกันสังคม สมาชิกกองทุนหรืออยู่ในระบบบำนาญอื่น ๆ โดยสมาชิกมีสิทธิได้รับบำนาญจากกองทุนจนตลอดชีวิต

4.2.4 **กองทุนสวัสดิการชุมชน** เป็นการจัดสวัสดิการชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน ภายใต้แนวคิด “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงของคนในชุมชน โดยมีการจ่ายเงินสมทบจาก 3 ฝ่าย (1:1:1) ได้แก่ สมาชิกในชุมชนทั้งในรูปแบบออมทรัพย์และสัจจะออมทรัพย์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และรัฐบาลโดยผ่านสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ในสัดส่วนตามการออมของสมาชิกไม่เกิน 365 บาท/คน/ปี ซึ่งสมาชิกจะได้รับการช่วยเหลือทั้งรูปสิ่งของและเงินทุน ครอบคลุมสวัสดิการพื้นฐาน 13 ประเภท อาทิ ทุนการศึกษา ทุนประกอบอาชีพ การรักษาพยาบาล บำนาญผู้สูงอายุ งานศพ และภัยพิบัติ

4.2.5 **เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ** เป็นการสร้างหลักประกันรายได้ โดยจ่ายเงินเพื่อการยังชีพสำหรับผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป มีสัญชาติไทย และไม่ได้รับบำนาญจากรัฐ เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปีงบประมาณ 2555 โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักอยู่ 3 หน่วยงาน คือ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา และกำหนดการจ่ายเบี้ยยังชีพแบบขั้นบันได ได้แก่ อายุ 60 - 69 ปี 600 บาท อายุ 70 - 79 ปี 700 บาท อายุ 80 - 89 ปี 800 บาท และอายุ 90 ปีขึ้นไป 1,000 บาท

4.2.6 **เงินสงเคราะห์ผู้สูงอายุในภาวะยากลำบาก** แก่ผู้สูงอายุที่ประสบความเดือดร้อน ถูกทอดทิ้ง ตามความจำเป็น และเหมาะสมไม่เกินครั้งละ 3,000 บาท ปีละไม่เกิน 3 ครั้ง ดำเนินการโดยกรมกิจการผู้สูงอายุ

4.2.7 **เบี้ยความพิการ** โดยคนพิการอายุต่ำกว่า 18 ปี จะได้รับเบี้ย 1,000 บาท/เดือน คนพิการอายุ 18 ปีขึ้นไป และมีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ จะได้รับเบี้ย 1,000 บาท/เดือน ส่วนคนพิการอายุ 18 ปีขึ้นไป แต่ไม่มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ จะได้รับเบี้ย 800 บาท/เดือน

4.3 ให้อยู่มีเงินด้วยอัตราดอกเบี้ยต่ำ

4.3.1 **กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง** สำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ และบรรเทาเหตุจำเป็นเร่งด่วนของชุมชน โดยมีอัตราดอกเบี้ยต่ำ

4.3.2 **กองทุนผู้สูงอายุ** โดยสนับสนุนในรูปแบบเงินกู้ปลอดดอกเบี้ย 3 ปี โดยการกู้ยืมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แบบรายบุคคลได้คนละไม่เกิน 30,000 บาท และแบบรายกลุ่มกลุ่มละไม่น้อยกว่า 5 คน ได้กลุ่มละไม่เกิน 100,000 บาท เพื่อเป็นความรู้ในด้านการให้ทุนกับผู้สูงอายุ และผู้ประกอบการที่ดำเนินกิจการเกี่ยวกับผู้สูงอายุ เกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนผู้สูงอายุ

4.3.3 **กองทุนหมุนเวียนเพื่อการกู้ยืมแก่เกษตรกรและผู้ยากจน** เพื่อปรับปรุงที่ดิน เป็นทุนในการประกอบอาชีพ ไล่ถอนหรือซื้อคืนที่ดิน หรือชำระหนี้ตามสัญญากู้ยืมเงิน ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ (สำนักบริหารกองทุนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรและรับเรื่องร้องเรียน

4.4 แก้ไขปัญหาหนี้สิน

4.4.1 **คลินิกแก้หนี้** ช่วยเหลือลูกหนี้บัตรเครดิตและสินเชื่อส่วนบุคคลที่ไม่มีหลักประกัน และไม่สามารถจ่ายหนี้คืนได้ในระยะเวลาที่กำหนด โดยดำเนินการแก้ไขปัญหานี้แทนเจ้าหนี้ สถาบันการเงินของลูกหนี้อย่างครบวงจร ปฏิบัติงานร่วมกับธนาคารเจ้าหนี้ที่เข้าร่วมการปรับโครงสร้างหนี้รวมหนี้ของลูกหนี้ก้อนเดียว ผ่อนชำระต่ำ ดอกเบี้ยถูก และให้ความรู้ด้านการเงินเพื่อสร้างวินัยทางการเงินและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้จ่ายให้สามารถบริหารจัดการหนี้สินของตนเองได้

4.4.2 **ทางด่วนแก่หนี้** ช่องทางการแจ้งขอความช่วยเหลือการผ่อนชำระหนี้สำหรับสินเชื่อย่อย โดยธนาคารแห่งประเทศไทยจะส่งข้อมูลที่ได้รับไปยังผู้ให้บริการหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาให้ความช่วยเหลือและบรรเทาความเดือดร้อนของลูกหนี้โดยเฉพาะในช่วง COVID-19

4.4.3 **มหรณมใกล้เกลียหนี้** สร้างพื้นที่ในการเจรจาตกลงแก้ไขปัญหานี้ ที่ครอบคลุมทั้งหนี้บัตรเครดิต สินเชื่อเช่าซื้อรถยนต์ และหนี้กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา และครอบคลุมหนี้ทุกสถานะ ได้แก่ หนี้ดี หนี้ที่เสียแล้ว และหนี้ที่อยู่ในชั้นบังคับคดี

4.5 การส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ

4.5.1 **กองทุนผู้สูงอายุ** ให้บริการกู้ยืมเงินทุนเพื่อประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การกู้ยืมรายบุคคล รายละไม่เกิน 30,000 บาท และการกู้ยืมรายกลุ่ม กลุ่มละไม่เกิน 100,000 บาท

4.5.2 **การสนับสนุนการจ้างงานผู้สูงอายุ** โดย กระทรวงแรงงานแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน กำหนดให้การเกษียณอายุเป็นการเลิกจ้างที่ 60 ปี (กรณีที่มีได้กำหนดในสัญญาจ้าง) *การสร้างความร่วมมือกับสถานประกอบการเอกชนในการขยายอายุการจ้างแรงงานผู้สูงวัย* จัดตั้งศูนย์บริการจัดหางานผู้สูงอายุ (Employment Service Center for Elderly Worker) และศูนย์ขึ้นทะเบียนหางานผู้สูงอายุ และ กระทรวงการคลังออกมาตรการทางภาษี เพื่อสนับสนุนการจ้างงานผู้สูงอายุ ได้แก่ พระราชกฤษฎีกา ออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร (ฉบับที่ 639) พ.ศ. 2560 ลงวันที่ 2 มีนาคม 2560 (มีผลใช้บังคับวันที่ 3 มีนาคม 2560) และประกาศกรมสรรพากร เกี่ยวกับภาษีเงินได้ (ฉบับที่ 290) เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข เพื่อยกเว้นภาษีเงินได้ของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล สำหรับเงินได้เท่าที่ได้จ่ายเป็นค่าใช้จ่ายในการจ้างงานผู้สูงอายุที่มีอายุหกสิบปีขึ้นไป ลงวันที่ 14 มีนาคม 2560

3.2 ช่องว่างของนโยบายในการลดความยากจนหลายมิติของประเทศไทย

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าคนจนหลายมิตียังมีปัญหาที่สำคัญหลายด้าน และถึงแม้ว่ารัฐจะมีมาตรการแก้ไข ปัญหาแล้ว แต่ยังคงพบว่า ส่วนใหญ่เป็นมาตรการที่ไม่เฉพาะเจาะจงตามกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งทำให้บางกรณี ไม่สามารถแก้ไขปัญหา และเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงให้กับกลุ่มคนจนที่มีปัญหาที่ซับซ้อนได้ บางมาตรการ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตัวคนเดียว จำเป็นต้องใช้กลไกภาครัฐทั้งส่วนกลาง และท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมช่วย ในการแก้ไขปัญหา อาทิ การยกระดับคุณภาพของการศึกษา และการกำจัดขยะซึ่งต้องอาศัยบทบาทของ ท้องถิ่นเข้ามาช่วยให้สามารถแก้ปัญหาได้ ขณะที่มาตรการที่เจาะจงอาจมีการกำหนดเงื่อนไขกลุ่มเป้าหมาย แตกต่างกันได้ อาทิ กลุ่มเป้าหมายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่เป็นการลงทะเบียน ซึ่งปัจจุบันยังไม่เชื่อมโยงกับ คราวเรือนเป้าหมายในการให้เงินช่วยเหลือเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด เป็นต้น การกำหนดเป้าหมายที่แตกต่าง กัน นำมาซึ่งการความช่วยเหลือที่อาจไม่ครอบคลุม และตกหล่น และทำให้ผู้ได้รับความช่วยเหลือ ได้รับความช่วยเหลือไม่รอบด้าน ทั้งนี้ช่องว่างเชิงนโยบายในภาพรวม มีรายละเอียดดังนี้

3.2.1 ภาพรวมช่องว่างเชิงนโยบาย

นโยบายที่ดำเนินการเป็นการสงเคราะห์และช่วยเหลือตามแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้น การแก้ปัญหาที่ยังไม่ครอบคลุมและสอดคล้องตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเป็นรายบุคคลทั้งหมด

1) การกำหนดนโยบายแก้ปัญหาความยากจน ยังดำเนินการโดยหน่วยงานส่วนกลาง เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยปฏิบัตินำไปดำเนินการในแนวทางเดียวกัน และดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน ทำให้การปฏิบัติในระดับพื้นที่เป็นไปตามนโยบายและบทบาทหน้าที่ตามแต่ละหน่วยงานเป็นหลัก ซึ่งไม่ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และพื้นที่ที่มีความต้องการแตกต่างกัน อาทิ มาตรการแห่งรัฐพิจารณากลุ่มคนจนจนจนการลงทะเบียน และคัดกรองผ่านเงื่อนไขที่กำหนด ขณะที่มาตรการให้เงินช่วยเหลือเพื่อการเลี้ยงดูเด็กใช้การคัดกรองเฉพาะเกณฑ์รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน ปัญหาดังกล่าวทำให้การให้ความช่วยเหลือครัวเรือนยากจน อาจไม่ครอบคลุมทุกด้าน นอกจากนี้มาตรการช่วยเหลือยังเน้นการเข้าถึงมากกว่าคุณภาพ อาทิ คุณภาพการศึกษาที่เท่าเทียมกัน คุณภาพของบริการอินเทอร์เน็ตในพื้นที่ห่างไกลที่มีประสิทธิภาพ

2) นโยบายที่ดำเนินการเป็นการสงเคราะห์และช่วยเหลือตามแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ในขณะที่การแก้ไขปัญหาความยากจนต้องการการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนจน ครัวเรือน ในด้านต่าง ๆ อาทิ การพัฒนาศักยภาพเพื่อให้กลุ่มเปราะบางสามารถพึ่งตนเองได้ การยกระดับเศรษฐกิจครัวเรือน โดยปัจจุบันมีการดำเนินนโยบายตั้งแต่เกิดจนเข้าสู่วัยสูงอายุ อาทิ นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เงินช่วยเหลือเพื่อเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด เบี้ยยังชีพผู้พิการและผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นนโยบายที่เจาะจงช่วยเหลือกับกลุ่มเปราะบาง แต่เป็นการแก้ไขปัญหาความยากจนด้านตัวเงินเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้ ขณะที่ มาตรการเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพยังมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยกระดับให้วัยแรงงานซึ่งเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองได้ อาทิ มาตรการด้านการฝึกอบรม การส่งเสริมการประกอบอาชีพ และการทำงาน ซึ่งกลุ่มคนจนจำเป็นต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ

3) ระบบฐานข้อมูลที่มียังไม่สามารถระบุกลุ่มเป้าหมายได้อย่างครอบคลุม ชัดเจน อีกทั้งยังเป็นการเก็บข้อมูลเพื่อใช้ในหน่วยงานตามภารกิจ ขาดการบูรณาการและจัดเก็บข้อมูลที่เป็นปัจจุบันเพื่อเป็นฐานข้อมูลคนจนเพื่อใช้ติดตามสถานการณ์คนจนในทุกมิติ ที่สามารถออกแบบนโยบายทั้งในด้านการให้ความช่วยเหลือและพัฒนาศักยภาพอย่างเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยปัจจุบันมีเพียงระบบฐานข้อมูล TPMPAP เท่านั้นที่ดำเนินการระบุเป้าหมายครัวเรือนยากจนได้ อย่างไรก็ตาม ข้อมูลดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมครัวเรือนทั่วประเทศ โดยปัจจุบันเก็บข้อมูลได้เพียงครึ่งของประเทศเท่านั้น ดังนั้น การแก้ไขปัญหาให้ได้อย่างแท้จริงจึงจำเป็นต้องมีข้อมูลและเครื่องชี้เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่แต่ละครัวเรือนเผชิญอยู่เพื่อนำมากำหนดนโยบายหรือแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้ได้อย่างตรงจุด และสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ อาทิ การแก้ไขปัญหาความยากจนของประเทศจีนที่มีการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจังตั้งแต่ปี 2557 โดยเริ่มจากการเก็บข้อมูลของครัวเรือนทั่วประเทศ และหากพบครัวเรือนยากจนจะทำการประเมินเพื่อหากลุ่มเป้าหมายจากข้อมูลดังกล่าว พร้อมทั้งจัดทำมาตรการช่วยเหลือที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาของแต่ละครัวเรือน ซึ่งทำให้ปัจจุบันรัฐบาลประเทศจีนประกาศว่าประเทศไม่มีคนจนตั้งแต่ปี 2564

3.2.2 ช่องว่างเชิงนโยบายรายมิติ

1. การศึกษา

1.1 แม้ว่าการศึกษาจะเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่ให้ทุกคนเรียนฟรี แต่ยังมีค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมซึ่งเป็นภาระโดยเฉพาะกลุ่มเด็กยากจน กล่าวคือเด็กในครัวเรือนยากจนยังมีค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ย 3,867 บาทต่อคนต่อปีการศึกษา และภาระค่าใช้จ่ายจะเพิ่มขึ้นตามระดับการศึกษาที่สูงขึ้น ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการได้รับการศึกษาของเด็ก

1.2 **เด็กยากจนหลายมิติยังมีอุปสรรคในการเรียนระดับสูงทั้งที่มีกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา** โดยเด็กยากจนหลายมิติที่ได้รับการศึกษาในระดับอนุปริญญาขึ้นไปมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 2.23 ของเด็กยากจนทั้งหมด ขณะที่เด็กยากจนจำนวนมากไม่ได้มีการกู้ยืม

1.3 **การขาดการส่งเสริมให้เด็กได้รับการศึกษาในระดับปฐมวัย** ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้เด็กมีพัฒนาการที่ดี อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาเด็กอายุ 3 - 5 ปี ที่ได้เรียนในระดับปฐมวัยมีสัดส่วนต่ำ ขณะที่ครัวเรือนที่เด็กไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ มีการเข้าเรียนต่ำมาก ซึ่งทำให้นอกจากเด็กจะขาดความอบอุ่นจากการไม่ได้อยู่ร่วมกับพ่อแม่แล้ว ยังอาจมีปัญหาเกี่ยวกับพัฒนาการที่ไม่สมวัยอีกด้วย

1.4 **วัยแรงงานยากจนและมีการศึกษาไม่สูงจำเป็นต้องได้รับการยกระดับทักษะเพื่อให้มีรายได้ที่เพิ่มขึ้น** โดยปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรในกลุ่มอายุ 15 - 39 ปี ในปี 2563 มีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยเท่ากับ 9.86 ปี หรือมีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งยังต่ำกว่าระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การมีทักษะต่ำกระทบต่อความสามารถในการหารายได้ของแรงงาน ซึ่งเชื่อมโยงถึงโอกาสการประกอบอาชีพ การเข้าถึงแหล่งเงินทุน ซึ่งควรมีมาตรการส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมที่ไม่ทำให้คนกลุ่มนี้ขาดรายได้

2. การใช้ชีวิตในแบบที่ติดต่อสุขภาพ

2.1 **การมีเบี้ยยังชีพผู้พิการมีส่วนช่วยอย่างมากต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ที่ไม่สามารถดูแลตนเองได้ แต่ต้องคำนึงถึงผู้ดูแลผู้พิการด้วย** โดยปัจจุบันมีการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้พิการมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีส่วนช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายให้กับครัวเรือนได้บ้าง อย่างไรก็ตามผู้ที่ไม่สามารถดูแลตนเองได้จำเป็นต้องมีคนดูแล โดยเฉพาะในครัวเรือนยากจน ซึ่งทำให้ครัวเรือนดังกล่าวสูญเสียผู้ที่สามารถหารายได้มาช่วยเหลือจนเจอครัวเรือนได้

2.2 **หลักประกันสุขภาพยังขาดสิทธิในการตรวจร่างกายที่มีคุณภาพ** กล่าวคือสิทธิตามหลักประกันสุขภาพเป็นสิทธิการรักษาที่ครอบคลุมเฉพาะการตรวจสุขภาพทั่วไปเท่านั้น อาทิ การตรวจสุขภาพร่างกายโดยทั่วไป การวัดภาวะความอ้วน เหนียว การประเมินด้านโภชนาการ ทำให้โอกาสในการเข้ารับการตรวจสุขภาพแบบละเอียดและเฉพาะทางนั้นน้อยกว่าคนที่ใช้สิทธิรักษาพยาบาลประเภทอื่น ๆ ซึ่งการขาดสิทธิทำให้คนจนขาดโอกาสในการประเมินสุขภาพของตน ซึ่งอาจส่งผลให้มีปัญหาสุขภาพได้

2.3 **พื้นที่ห่างไกลยังมีปัญหาการเข้าถึงสาธารณสุขปโภคพื้นฐานที่เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดี** อาทิ สถานบริการด้านสาธารณสุขในพื้นที่ห่างไกล สนามกีฬา ลานกีฬา ซึ่งเป็นการป้องกันปัญหาสุขภาพระดับปฐมภูมิยังมีไม่มากพอ

3. ความเป็นอยู่

3.1 **การสร้างการรับรู้ให้มีการกำจัดขยะที่ถูกต้อง และเชื่อมโยงกับการจัดเก็บที่ได้มาตรฐาน จะช่วยให้ครัวเรือนยากจนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น** จากสถานการณ์ความยากจนหลายมิติที่พบว่าการกำจัดขยะยังเป็นปัญหา ส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดความรู้ของครัวเรือน ประกอบกับบางพื้นที่ไม่มีการดำเนินที่เกี่ยวข้อง อาทิ ขาดถังขยะ และไม่มีระบบจัดเก็บที่ดี ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ของครัวเรือน

3.2 **การส่งเสริมให้ครัวเรือนยากจนเข้าถึงอินเทอร์เน็ตโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย** ในระดับครัวเรือนจะช่วยให้ครัวเรือนเข้าถึงสวัสดิการ และสามารถหาความรู้ได้ดีขึ้น แม้ว่าสัดส่วนคนจน

หลายมิติที่เข้าไม่ถึงอินเทอร์เน็ตจะลดลง แต่ยังมีคนจนจำนวนมากที่เข้าไม่ถึง ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเพราะค่าใช้จ่ายที่สูงเมื่อเทียบกับรายได้ และการขาดโครงสร้างพื้นฐานที่เชื่อมโยงไปในระดับครัวเรือน

3.3 คนจนส่วนใหญ่มีบ้านเป็นของตนเอง แต่สภาพบ้านอาจไม่เอื้อต่อการอยู่อาศัย กล่าวคือ คนจนหลายมิติจำนวนมากอาศัยอยู่ในบ้านที่ไม่มั่นคง ขณะที่นโยบายส่วนใหญ่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยเป็นการส่งเสริมให้มีที่อยู่เป็นของตนเอง ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาข้างต้น

4. ความมั่นคงทางการเงิน

4.1 การส่งเสริมให้ครัวเรือนมีหลักประกันรายได้เป็นสิ่งสำคัญ กล่าวคือ ปัจจุบันประเทศไทยมีหลักประกันรายได้หลายรูปแบบ ทั้งภาคบังคับและภาคสมัครใจ อย่างไรก็ตามการเข้าถึงหลักประกันรายได้ในรูปแบบสมัครใจยังไม่มากนัก ซึ่งต้องมีมาตรการส่งเสริมและจูงใจให้ครัวเรือนยากจนสมัครเข้าเป็นสมาชิกโครงการดังกล่าว

4.2 ครัวเรือนยากจนมีปัญหาทางการเงินมากขึ้น ส่วนหนึ่งจากผลกระทบของ COVID-19 จึงควรมีมาตรการช่วยเหลือเพิ่มเติมเพื่อไม่ให้ครัวเรือนก่อหนี้ที่มีดอกเบี้ยสูง และหนี้นอกระบบ

บทที่ 4 บทสรุป และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

4.1 สรุป

4.1.1 ภาพรวมสถานการณ์ความยากจน

ปี 2564 สถานการณ์ความยากจนหลายมิติของประเทศไทยยังคงปรับตัวดีขึ้นโดยมีดัชนีความยากจนหลายมิติเท่ากับ 0.044 และมีสัดส่วนคนจนหลายมิติร้อยละ 11.6 หรือมีคนจนทั้งสิ้น 8.10 ล้านคน ขณะที่คนจนมีระดับความรุนแรงของปัญหาความยากจนร้อยละ 37.6 ปรับตัวดีขึ้นจากปี 2562 ที่มีค่าดัชนีความยากจนหลายมิติที่ 0.051 สัดส่วนคนจนร้อยละ 13.4 และความรุนแรงของปัญหาความยากจนร้อยละ 38.0 สำหรับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความยากจนหลายมิติ พบว่า มิติด้านความเป็นอยู่เป็นมิติที่ส่งผลกระทบต่อความยากจนหลายมิติมากที่สุด รองลงมาเป็นมิติด้านความมั่นคงทางการเงิน มิติการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ และมิติด้านการศึกษา ตามลำดับ ขณะที่ตัวชี้วัดที่ส่งผลกระทบต่อความยากจนหลายมิติมากที่สุดกลับเป็นตัวชี้วัดในมิติด้านความมั่นคงทางการเงิน คือ การมีบำนาญบำนาญที่ร้อยละ 16.6 ส่วนตัวชี้วัดในมิติด้านความเป็นอยู่ส่งผลกระทบต่อความยากจนหลายมิติเป็นอันดับที่ 2 และ 3 คือ การกำจัดขยะร้อยละ 14.4 และการถือครองทรัพย์สินร้อยละ 12.6 ซึ่งการที่มีมิติความเป็นอยู่มีตัวชี้วัดที่ส่งผลกระทบต่อความยากจนหลายมิติในระดับสูงถึง 2 ตัวชี้วัด จึงเป็นผลให้เป็นมิติที่กระทบต่อความยากจนหลายมิติมากที่สุด ทั้งนี้เมื่อพิจารณาความยากจนหลายมิติตามระดับความรุนแรง พบว่า ร้อยละ 10.7 เป็นคนยากจนหลายมิติระดับรุนแรง (ความรุนแรงของปัญหามากกว่าร้อยละ 50 หรือมีความขัดสนอย่างน้อย 2 จาก 4 มิติ) ขณะที่คนจนหลายมิติระดับต้น (คนจนหลายมิติที่มีความขัดสน 4 ตัวชี้วัด) มีสัดส่วนถึงร้อยละ 62.3

แม้ว่าภาพรวมความยากจนหลายมิติจะมีแนวโน้มลดลง แต่เมื่อจำแนกคนจนหลายมิติออกตามลักษณะต่าง ๆ พบว่า ยังมีความแตกต่างกันระดับหนึ่ง กล่าวคือ ครึ่งเรือนที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลมีปัญหาความยากจนหลายมิติมากกว่าในเขตเทศบาล และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความยากจนยังมีความแตกต่างกันด้วย กล่าวคือ มิติที่ส่งผลกระทบต่อความยากจนหลายมิติในเขตเทศบาลคือมิติความมั่นคงทางการเงิน ขณะที่นอกเขตเทศบาลคือมิติด้านความเป็นอยู่ ในทำนองเดียวกันเมื่อพิจารณาความยากจนหลายมิติจำแนกรายภาคที่มีความแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาคเช่นกัน สำหรับสถานการณ์ความยากจนหลายมิติรายจังหวัด พบว่า 5 จังหวัดที่มีปัญหาความยากจนหลายมิติมากที่สุด คือ จังหวัดนครราชสีมา นราธิวาส ศรีสะเกษ อุทัยธานี และแม่ฮ่องสอนตามลำดับ โดยจังหวัดนครราชสีมา มีสัดส่วนคนจนสูงถึงร้อยละ 39.3 ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจำแนกตามลักษณะของประชากร พบว่า ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ในปี 2564 มีสัดส่วนร้อยละ 36.9 ของคนจนทั้งหมด และเมื่อพิจารณาตามลักษณะการทำงาน พบว่า ร้อยละ 51.5 ไม่ใช่ผู้มีงานทำ โดยสัดส่วนผู้สูงอายุ และ ผู้ที่ไม่ทำงานมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สะท้อนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไปเป็นผู้สูงอายุมากขึ้น

4.1.2 สถานการณ์ความยากจนหลายมิติจำแนกตามมิติ

เมื่อพิจารณาความยากจนหลายมิติแต่ละมิติ พบว่า 1) สถานการณ์ความยากจนในมิติด้านการศึกษาปรับตัวดีขึ้น โดยตัวชี้วัดที่มีปัญหามากที่สุด คือ จำนวนปีที่เรียน ซึ่งมีสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในด้านนี้ร้อยละ 5.9 ขณะที่การไม่ได้อยู่กับพ่อแม่มีสัดส่วนร้อยละ 1.5 และการเรียนล่าช้ามีสัดส่วนร้อยละ 1.0 ทั้งนี้ในมิติด้านการศึกษามีข้อค้นพบสำคัญคือ (1) ครึ่งเรือนรายได้น้อยมีแนวโน้มเป็นคนจนหลายมิติที่ขัดสนด้านจำนวนปีที่ได้รับการศึกษามากกว่ากลุ่มอื่น (2) องค์ความรู้ของผู้ปกครองมีผลต่อการเข้าเรียนล่าช้าของเด็ก (3) เด็กในครึ่งเรือนรายได้น้อยมีปัญหาการอยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่มากกว่าครึ่งเรือนรายได้สูง (4) คนจน

หลายมิติยังมีการค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาโดยเฉลี่ยในปีการศึกษาที่ผ่านมา อยู่ที่ 3,867 บาทต่อนักเรียน 1 คน (5) เด็กที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่มีแนวโน้มหลุดออกจากระบบการศึกษา และ (6) คุณภาพการศึกษาเป็นอีกหนึ่งปัญหานอกเหนือจากการขาดโอกาสทางการศึกษาของเด็ก

2) สถานการณ์ความยากจนในมิติด้านการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ มีแนวโน้มดีขึ้นใน 2 ตัวชี้วัด คือ การเข้าถึงน้ำดื่มที่สะอาด และความขัดสนด้านอาหาร ขณะที่ความสามารถในการดูแลตนเองทรงตัว โดยมีสัดส่วนคนจนที่ขัดสนในการดูแลตนเองค่อนข้างต่ำที่ร้อยละ 1.0 ทั้งนี้ปัญหาที่รุนแรงที่สุดในมิตินี้ คือ ความขัดสนด้านอาหาร ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากผลกระทบของ COVID-19 ที่กระทบต่อรายได้ของคน โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อย และส่งผลสืบเนื่องต่อการบริโภคของคนจน ทั้งนี้ ในมิติการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ มีประเด็นที่น่าสนใจ คือ (1) ปัจจัยเชิงพื้นที่มีผลต่อการเข้าถึงแหล่งน้ำสะอาด โดยพบว่า คนในพื้นที่นอกเขตเทศบาลกว่าร้อยละ 23.35 ยังมีการดื่มน้ำจากน้ำฝน (2) แม้น้ำประปาจะได้มาตรฐานที่จะใช้ในการดื่ม ต้องให้ความสำคัญกับระบบการลำเลียงน้ำไปยังครัวเรือน โดยการศึกษาในต่างประเทศพบว่า น้ำประปาอาจไม่เหมาะสำหรับการบริโภคเท่าที่ควร เนื่องจากระบบท่อน้ำประปาไม่สะอาด ขณะที่ในกรณีของไทย จากข้อมูลของกรมอนามัย (2022) พบว่า น้ำประปาหมู่บ้านของประเทศไทยกว่าร้อยละ 55 ยังต้องมีการปรับปรุงก่อนนำมาบริโภค (3) คนจนหลายมิติที่ไม่สามารถดูแลตัวเองได้ส่วนใหญ่เป็นคนพิการ (4) ฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ครัวเรือนมีความขัดสนด้านอาหาร (5) การกระจุกตัวของบุคลากรทางการแพทย์ส่งผลต่อคุณภาพการรับบริการด้านสาธารณสุขที่แตกต่างกันและส่งผลต่อการเข้าถึงของคนจน

3) สถานการณ์ความยากจนในมิติด้านความเป็นอยู่ พบว่า คนจนหลายมิติมีปัญหาที่ลดลงในทุกตัวชี้วัด โดยตัวชี้วัดที่ปรับตัวดีขึ้นมากคือ การใช้อินเทอร์เน็ต ซึ่งคนจนหลายมิติที่มีปัญหานี้อ้อยลง 22.2 ในปี 2556 และลดลงเหลือร้อยละ 4.1 ในปี 2564 ซึ่งสาเหตุมาจากการที่รัฐมีมาตรการช่วยเหลือเยียวยาในช่วง COVID-19 ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ขณะที่ตัวชี้วัดการกำจัดขยะมีแนวโน้มดีขึ้นเช่นกันแต่ยังมีปัญหาระดับสูงในบางพื้นที่ นอกจากนี้มีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้ (1) ครัวเรือนที่มีความรู้มีแนวโน้มจะขัดสนด้านการกำจัดขยะในครัวเรือนน้อยกว่า (2) ยังมีคนจนหลายมิติกว่า 2.8 ล้านคนที่ไม่ใช้อินเทอร์เน็ต (3) รายได้เป็นข้อจำกัดสำคัญที่ส่งผลต่อการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของครัวเรือนยากจนหลายมิติ (4) คนจนหลายมิติกว่าครึ่งมีความขัดสนด้านการถือครองทรัพย์สินเนื่องจากมีรายได้น้อย (5) คนจนหลายมิติจำนวนมากยังอาศัยอยู่ในบ้านที่มีสภาพไม่มั่นคง (6) คนจนหลายมิติยังเข้าไม่ถึงสาธารณสุขใกล้ด้านน้ำประปา

4) สถานการณ์ความยากจนในมิติด้านความมั่นคงทางการเงิน พบว่า ภาพรวมสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในด้านความมั่นคงทางการเงินมีแนวโน้มดีขึ้นเฉพาะการมีบำนาญ/บำนาญ ขณะที่ครัวเรือนยากจนหลายมิติมีการหางานมากขึ้น โดยมีสัดส่วนที่เพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ 2.9 เป็นร้อยละ 4.2 จากผลกระทบของ COVID-19 ที่ทำให้ครัวเรือนขาดรายได้ และมีปัญหาทางการเงินมากขึ้น สำหรับสถานการณ์การออมไม่เปลี่ยนแปลงจาก ปี 2562 โดยมีสัดส่วนคนจนหลายมิติที่ขัดสนในตัวชี้วัดนี้ร้อยละ 2.2

4.1.3 นโยบายที่เกี่ยวข้องกับความยากจนหลายมิติ

สำหรับนโยบายที่มีอยู่ในปัจจุบัน พบว่า มีความครอบคลุมในทุกด้าน ซึ่งการดำเนินนโยบายในปัจจุบัน นโยบายที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิติส่วนใหญ่เป็นนโยบายในการสงเคราะห์และช่วยเหลือตามแต่ละกลุ่มเป้าหมาย โดยภาครัฐเป็นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนินการแบบแยกส่วนตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญ คือ 1) ครัวเรือนยากจนยังมีปัญหาด้านโอกาสใน

การเข้าถึงและได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ 2) สภาพแวดล้อมในชุมชนยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตที่ดีต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ของคนจน อาทิ การบริโภคอาหารที่ไม่มีคุณค่าทางโภชนาการ มลพิษทางสิ่งแวดล้อมทั้ง ฝุ่น คาร์บอน และการจัดการขยะ ซึ่งมีความแตกต่างกันตามพื้นที่ และบริบทของแต่ละชุมชน รวมถึงการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ซึ่งมีสัญญาณจำกัดอยู่บางพื้นที่ของหมู่บ้าน 3) คนจนยังมีความเปราะบางทางการเงินที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณ แม้ว่าปัจจุบันคนจนได้รับการช่วยเหลือผ่านนโยบายสวัสดิการต่าง ๆ ของภาครัฐ แต่เงินช่วยเหลือที่มอบให้ยังไม่เพียงพอเมื่อเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายของครัวเรือนทั้งหมด และ 4) ฐานข้อมูลในการจัดทำนโยบายช่วยเหลือคนจนแบบชี้เป้ายังไม่ครอบคลุม

4.1.4 ช่องว่างเชิงนโยบาย

ภาพรวมช่องว่างของนโยบาย พบว่า นโยบายที่ดำเนินการเป็นการสงเคราะห์และช่วยเหลือตามแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้น การแก้ปัญหายังไม่ครอบคลุมและสอดคล้องตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเป็นรายบุคคลทั้งหมด

1) การกำหนดนโยบายแก้ปัญหาความยากจน ยังดำเนินการโดยหน่วยงานส่วนกลาง เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยปฏิบัตินำไปดำเนินการในแนวทางเดียวกัน และดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน ทำให้การปฏิบัติในระดับพื้นที่เป็นไปตามนโยบายและบทบาทหน้าที่ตามแต่ละหน่วยงานเป็นหลัก ซึ่งไม่ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และพื้นที่ที่มีความต้องการแตกต่างกัน อีกทั้งเน้นการเข้าถึงมากกว่าคุณภาพ อาทิ คุณภาพการศึกษาที่เท่าเทียมกัน คุณภาพของบริการอินเทอร์เน็ตในพื้นที่ห่างไกลที่มีประสิทธิภาพ

2) นโยบายที่ดำเนินการเป็นการสงเคราะห์และช่วยเหลือตามแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ในขณะที่การแก้ไขปัญหาความยากจนต้องการการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนจน ครัวเรือน ในด้านต่าง ๆ อาทิ การพัฒนาศักยภาพเพื่อให้กลุ่มเปราะบางสามารถพึ่งตนเองได้ การยกระดับเศรษฐกิจครัวเรือน

3) ระบบฐานข้อมูลที่ยังไม่สามารถระบุกลุ่มเป้าหมายได้อย่างครอบคลุม ชัดเจน อีกทั้งยังเป็นการเก็บข้อมูลเพื่อใช้ในหน่วยงานตามภารกิจ ขาดการบูรณาการและจัดเก็บข้อมูลที่เป็นปัจจุบันเพื่อเป็นฐานข้อมูลคนจนเพื่อใช้ติดตามสถานการณ์คนจนในทุกมิติ ที่สามารถออกแบบนโยบายทั้งในด้านการให้ความช่วยเหลือและพัฒนาศักยภาพอย่างเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

ช่องว่างเชิงนโยบายในแต่ละมิติ ประกอบด้วย

1) ด้านการศึกษา แม้ว่าการศึกษจะเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่ให้ทุกคนเรียนฟรี แต่ยังมีค่าใช้จ่ายเพิ่มซึ่งเป็นภาระโดยเฉพาะกลุ่มเด็กยากจน เด็กยากจนหลายมิติยังเข้าไม่ถึงการศึกษาในระดับปฐมวัย ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้เด็กมีพัฒนาการที่ดี และขาดโอกาสการเรียนรู้ระดับสูง อีกมากทั้งที่มีกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา รวมถึงขาดมาตรการส่งเสริมการฝึกอบรมอย่างเหมาะสมกับแรงงานยากจนที่ยังมีระดับการศึกษาไม่สูง เพื่อยกระดับสมรรถนะแรงงาน การเพิ่มผลิตภาพแรงงาน และการมีรายได้เพิ่มในที่สุด โดยต้องมีการออกแบบการฝึกอบรมที่ไม่ทำให้คนกลุ่มนี้ขาดรายได้ระหว่างการอบรม

2) การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ ถึงแม้คนจนจะเข้าถึงระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าในสัดส่วนที่สูง แต่ยังพบผู้ตกหล่นที่ยังเข้าไม่ถึงระบบหลักประกันฯ อีกทั้ง พื้นที่ห่างไกลยังมีปัญหาการ

เข้าถึงสาธารณูปโภคพื้นฐานที่เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดี อาทิ สถานบริการด้านสาธารณสุขอยู่ห่างไกล สนามกีฬา ลานกีฬา ซึ่งเป็นการป้องกันปัญหาสุขภาพระดับปฐมภูมิยังมีไม่มาก รวมถึงควรพิจารณามาตรการเพิ่มจำนวนผู้ดูแลผู้พิการนอกเหนือจากการได้รับเบี้ยยังชีพ เพื่อให้ผู้พิการที่ไม่สามารถดูแลตนเอง ได้รับการยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างแท้จริง

3) ด้านความเป็นอยู่ ยังพบคนจนส่วนใหญ่มีบ้านเป็นของตนเอง แต่สภาพบ้านไม่เอื้อต่อการอยู่อาศัย การขาดโครงสร้างพื้นฐานในการกำจัดขยะที่ถูกต้อง และได้มาตรฐาน รวมถึงครัวเรือนยากจนยังมีค่าใช้จ่ายในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตสูง เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงสวัสดิการและการเรียนรู้

4) ความมั่นคงทางการเงิน ครัวเรือนยากจนมีปัญหาทางการเงินมากขึ้น ส่วนหนึ่งจากผลกระทบของ COVID-19 จึงควรมีมาตรการช่วยเหลือเพิ่มเติมเพื่อไม่ให้ครัวเรือนก่อนหน้าที่มีดอกเบี้ยยสูง และหนี้ในระบบ และมีมาตรการจูงใจให้ครัวเรือนยากจนมีเข้าเป็นสมาชิกโครงการที่ส่งเสริมให้ครัวเรือนมีหลักประกันรายได้

4.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากสถานการณ์ความยากจนหลายมิติ และช่องว่างเชิงนโยบายข้างต้น นำมาสู่ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหา ที่จะนำไปสู่การปิดช่องว่างของนโยบาย ดังนี้

1. มาตรการเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ควรจัดทำในรูปแบบ policy package ที่ให้ความสำคัญคุ้มครอง ส่งเสริมศักยภาพ สร้างสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม และให้ความสำคัญทั้งการเข้าถึง และคุณภาพที่ได้รับรวมอยู่ในนโยบายการแก้ปัญหาความยากจนเดียว และให้การปฏิบัติงานในระดับพื้นที่มีอิสระในการออกแบบการดำเนินการที่เหมาะสมและตอบสนองต่อกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง โดยมีเน้นกลไกศูนย์อำนวยการจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ศจพ.) เป็นหน่วยงานประสานการบูรณาการ และอำนวยความสะดวกให้เกิดการดำเนินการที่ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่

2. การจัดทำระบบฐานข้อมูลคนจนที่มีการบูรณาการข้อมูลที่ให้ความสำคัญคุ้มครอง ส่งเสริมศักยภาพ สร้างสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้าน โดยทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการจัดเก็บข้อมูล และใช้ข้อมูล เพื่อให้มาตรการแก้ไขปัญหาความยากจนส่งผลต่อความเป็นอยู่ที่ดีของคนจนอย่างแท้จริง ด้วยการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพ และการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3. ด้านการศึกษา ต้องให้ความสำคัญกับส่งเสริมการเข้าศึกษาในระดับปฐมวัยที่ครอบคลุมและมีคุณภาพ และส่งเสริมการเข้าถึงการศึกษาขั้นสูงของเด็กยากจนหลายมิติ ผ่านการดำเนินงานของกลไกที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น อาทิ กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา การศึกษานอกระบบ รวมทั้งดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของคนจน เพื่อยกระดับองค์ความรู้และทักษะในด้านต่าง ๆ โดยต้องไม่สร้างผลกระทบต่อการหารายได้ของคนจน

4. ด้านการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ ต้องสนับสนุนให้คนจนได้รับสวัสดิการแบบไม่เสียค่าใช้จ่ายในที่สวัสดิการที่จำเป็น รวมทั้งปรับปรุงมาตรการที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน แต่ยังมีปัญหาด้านคุณภาพและความเหลื่อมล้ำ อาทิ คุณภาพการรักษาพยาบาล เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมโดยเฉพาะความแตกต่างในระดับพื้นที่

5. **ด้านความเป็นอยู่** ต้องมีการตรวจสอบ และปรับปรุงมาตรการที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตที่เป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานของประชาชน โดยเน้นหลักการให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้อย่างครอบคลุม เช่น โครงสร้างพื้นฐานน้ำประปา การจัดเก็บขยะ และอินเทอร์เน็ต โดยปัจจุบันมีการกระจายไปเกือบทุกพื้นที่ แต่ยังพบการเข้าถึงไม่ถึงของบางคนเนื่องจากมีข้อจำกัดทางการเงิน จึงอาจพิจารณาให้เป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน และอุดหนุนหรือเก็บค่าธรรมเนียมในอัตราที่ต่ำสำหรับครัวเรือนยากจน

6. **ด้านความมั่นคงทางการเงิน** ต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำสำหรับครัวเรือนยากจนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต อาทิ สินเชื่อเพื่อการประกอบอาชีพ สินเชื่อเพื่อการปรับปรุงที่อยู่อาศัย รวมทั้งการกู้ยืมเพื่อชดเชยปัญหาสภาพคล่องของครัวเรือนยากจน เพื่อแก้และลดปัญหาการก่อหนี้นอกระบบ ควบคู่กับการส่งเสริมการมีหลักประกันรายได้หลังเกษียณ ทั้งรูปแบบการออมและการเพิ่มการเข้าถึงหลักประกันรายได้หลังเกษียณของรัฐ

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. 2565. สถิติผู้สูงอายุของประเทศไทย 77 จังหวัด ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2564.
- กรมควบคุมมลพิษ. 2565. รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2564.
- กรมอนามัย. 2565. การเฝ้าระวังคุณภาพน้ำประปาหมู่บ้าน. เข้าถึงได้จาก <https://multimedia.anamai.moph.go.th/news/210365/> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2565)
- แนวหน้า. 2565. บทความพิเศษ : ‘กลไกจัดการศึกษาเชิงพื้นที่’ แก้ปัญหาเหลื่อมล้ำ-จนข้ามรุ่น. เข้าถึงได้จาก <https://www.naewna.com/politic/651812> (สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2565)
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2564, งานวิจัยเรื่อง “ผลกระทบจากการย้ายถิ่นระหว่างประเทศของแรงงานไทยต่อสุขภาพจิตของครอบครัวและประเทศต้นทาง : สถานการณ์การสูญเสียการดูแลและการส่งต่อภาระการดูแลของครัวเรือนที่มีการย้ายถิ่นในประเทศไทย”.
- สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. 2564. การสำรวจสุขภาพประชาชนไทยโดยการตรวจร่างกาย ครั้งที่ 6 พ.ศ. 2562 - 2563. เข้าถึงได้จาก <https://kb.hsri.or.th/dspace/handle/11228/5425> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2565)
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). 2563. บทความเรื่อง “ห่วงครัวเรือนห่วงกลาง เด็กไม่ได้อยู่กับพ่อแม่เพิ่ม”.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2563. สัดส่วนเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ต่อประชากร. เข้าถึงได้จาก http://ittdashboard.nso.go.th/preview.php?id_project=60 (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2565)
- _____. 2564. การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2556 2558 2560 2562 และ 2564
- _____. 2565. รายงานการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากรในปี 2564.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2565. รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2564.
- George Psacharopoulos & Harry Antony Patrinos (World Bank), 2018, Policy Research Working Paper 8402 “Returns to Investment in Education”.
- National Statistics Bureau (NSB), Royal Government of Bhutan Thimphu, Bhutan (2017) Multidimensional Poverty Index in Bhutan
- nPerf. 2565. แผนที่ความครอบคลุม 3G/ 4G/ 5G, Thailand. เข้าถึงได้จาก <https://www.nperf.com/th/map/TH/-/-/signal/?ll=13.152388677984096&lg=101.49499999999998&zoom=5> (สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2565)
- Oxford Poverty & Human Development Initiative. 2011. The Multidimensional Poverty Index (MPI). Training Material for Producing National Human Development Reports, 2011.

-
- . 2016. **Chapter 4: Multidimensional Poverty and its Measurement Guide on Poverty Measurement.** Working paper 12, 2016.
-
- . 2018.. **Alkire-Foster method.**
<https://ophi.org.uk/research/multidimensional-poverty/alkire-foster-method/?fbclid=IwAR0kxYhH4EicZbR8wdhusBGVdFic1ASoMQWildYw6XeN0dldJxgcQCvPApU> (สืบค้นเมื่อ 13 กันยายน 2562)
- Rocket Media Lab. 2021. **ทำไมคนไทยต้องเสียเงินซื้อน้ำดื่ม 45% ของค่าแรงขั้นต่ำต่อชั่วโมง.** เข้าถึงได้จาก <https://rocketmedialab.co/tap-water/> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2565)
- Santos, Maria Emma. 2019. **Challenges in designing national multidimensional poverty measures**, United Nations, 2019, pp. 7 - 22.
- The United Nations Development Programme. 2010. **Human Development Report 2010 The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development**
- UNICEF Thailand. 2564. **รายงานช่องว่างและความเหลื่อมล้ำ ผลการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2562.**
- World Health Organization (WHO) and the United Nations Children's Fund (UNICEF). 2021. **Progress on household drinking water, sanitation and hygiene 2000 – 2020.** เข้าถึงได้จาก <https://data.unicef.org/resources/progress-on-household-drinking-water-sanitation-and-hygiene-2000-2020/> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2565)

ภาคผนวก 1 : วิธีการจัดทำ MPI และสรุปขั้นตอนการคำนวณ ดัชนีความยากจนหลายมิติ

ดัชนีความยากจนหลายมิติของประเทศไทยที่จัดทำขึ้นในครั้งนี้ใช้วิธีการ Alkire-Foster methodology (AF) ในการคำนวณความยากจนหลายมิติ โดยในบทนี้จะอธิบายแนวคิดที่ใช้ในการคำนวณดังกล่าว โดยมีรายละเอียดดังนี้

วิธีการ Alkire-Foster methodology (AF)

เป็นวิธีการวัดความยากจนหลายมิติที่ถูกพัฒนาโดย Sabina Alkire และ James Foster ซึ่งจะพิจารณาความขัดสนในด้านต่าง ๆ ที่แต่ละคนหรือครัวเรือนกำลังเผชิญอยู่ในขณะนั้น เช่น การขาดการศึกษา การไม่มีงานทำ สุขภาพที่ไม่ดี มาตรฐานความเป็นอยู่ที่ย่ำแย่ เป็นต้น โดยความขัดสนที่เกิดขึ้นจะนำไปสู่การระบุว่าบุคคลหรือครัวเรือนใดอยู่ในสถานะคนจนหลายมิติ และควรได้รับความช่วยเหลืออย่างเหมาะสมและตรงตามความต้องการมากที่สุด ซึ่งกระบวนการระบุคนจนดังกล่าวเป็นการพิจารณาที่เชื่อมโยงความขัดสนในแต่ละด้านไปพร้อมกัน ซึ่งแตกต่างจากการพิจารณาความยากจนด้านตัวเงินที่พิจารณาระดับรายได้หรือรายจ่ายที่เพียงพอต่อการดำรงชีพ นอกจากนี้ ในแต่ละตัวชี้วัดยังสามารถกำหนดให้น้ำหนักหรือความสำคัญที่แตกต่างกันได้ตามความเหมาะสมของบริบทและเป้าหมายการพัฒนาของแต่ละประเทศ โดยคนที่เป็นคนจนจะต้องมีผลรวมของความขัดสนที่มากกว่าหรือเท่ากับระดับความขัดสนที่ประเทศนั้น ๆ กำหนดขึ้น หรือเรียกว่า เกณฑ์ความยากจน (Poverty cut-off) เช่น ร้อยละ 20 ร้อยละ 30 หรือร้อยละ 50 เป็นต้น¹³ จะเห็นได้ว่า การคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติเป็นแนวทางที่สามารถสะท้อนความยากจนที่ค่อนข้างมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละประเทศได้อย่างเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการเลือกมิติ ตัวชี้วัดในแต่ละมิติ และหลักเกณฑ์ของความยากจน

Santos (2018) อธิบายวิธีการคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติไว้คือ ¹⁴ กำหนดให้ x_{ij} คือ ผลสัมฤทธิ์ของคนที่ $i = 1, \dots, n$ ในตัวชี้วัด $j = 1, \dots, d$ และ z_j คือ หลักเกณฑ์ความขัดสนของตัวชี้วัด j โดยคนหนึ่งจะมีความขัดสนในตัวชี้วัดหนึ่งเมื่อผลสัมฤทธิ์ของค่านั้นต่ำกว่าระดับหลักเกณฑ์ความขัดสนของตัวชี้วัด และโดยทั่วไปจะกำหนดให้ความขัดสนมีค่าเท่ากับ 1 ($g_{ij}^0 = 1$) เมื่อ $x_{ij} < z_j$ และจะเท่ากับ 0 ในกรณีที่ไม่มีผลสัมฤทธิ์ ($g_{ij}^0 = 0$) จากนั้นความขัดสนของทุกคนแต่ละคนจะถูกถ่วงน้ำหนักด้วยน้ำหนักของแต่ละตัวชี้วัด (w_j) ซึ่งผลรวมของน้ำหนักทุกตัวชี้วัดจะต้องเท่ากับ 1 ($\sum_j w_j = 1$) และคะแนนของความขัดสนของแต่ละคนในทุกตัวชี้วัดจะถูกนำมารวมกันเพื่อนำไปใช้ในการพิจารณาว่า คนดังกล่าวอยู่ในสถานะที่มีความยากจนหลายมิติหรือไม่ ($c_i = \sum_{j=1}^d w_j g_{ij}^0$ เมื่อกำหนดให้ c_i คือ คะแนนความขัดสนในทุกตัวชี้วัดของคนที่ i) และจากนั้นจะใช้หลักเกณฑ์ความยากจน (Poverty cut-off) ในพิจารณาว่า คนใดมีความยากจนหลายมิติหรือไม่ โดยหากค่านั้นมีระดับ c_i สูงกว่าหลักเกณฑ์ความยากจน ($c_i \geq k$ เมื่อกำหนดให้ k คือ หลักเกณฑ์ความยากจนหลายมิติ)

¹³ ที่มา: <https://ophi.org.uk/research/multidimensional-poverty/alkire-foster-method/?fbclid=IwAR0kxYhH4EicZbR8wdhusBGVdFic1ASoMQWildYw6XeN0dldJxgcQCvPApU>

¹⁴ ที่มา: Challenges in designing national multidimensional poverty measures Maria Emma Santos

ความยากจนหลายมิติแบ่งออกเป็น 2 ส่วนสำคัญ ได้แก่ (1) สัดส่วนของคนจนหลายมิติต่อประชากรทั้งหมด (Poverty incidence) ซึ่งมีค่าเท่ากับ $H = \frac{q}{n}$ เมื่อกำหนดให้ q เท่ากับ จำนวนคนจนหลายมิติ และ n เท่ากับจำนวนประชากรทั้งหมด และ (2) ความรุนแรงของปัญหาความยากจน หรือ ค่าเฉลี่ยความขาดสนของ คนจนหลายมิติ โดยสามารถคำนวณได้จาก $A = \sum_{i=1}^n \frac{c_i(k)}{q}$ ดังนั้น ดัชนีความยากจนหลายมิติ (MPI) สามารถคำนวณได้จาก

$$MPI = M_0 = H \times A = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^d w_j g_{ij}^0(k)$$

ทั้งนี้ดัชนีความยากจนหลายมิติเป็นเครื่องมือที่ช่วยชี้ประเด็นเชิงนโยบายให้แก่ผู้กำหนดนโยบายได้ โดย (1) ความยากจนหลายมิติสามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มย่อยได้หลายรูปแบบ (Subgroup) เช่น กลุ่มเพศ กลุ่มช่วงอายุ กลุ่มเชิงพื้นที่ เป็นต้น โดยจะสามารถคำนวณหาระดับการส่งผลกระทบต่อความยากจนในกลุ่มต่าง ๆ (Contribution) เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าในปัจจัยใดที่มีความสำคัญต่อความยากจนของประชากรในกลุ่มนั้น ๆ และ (2) การสะท้อนความขาดสนของคนจนในแต่ละตัวชี้วัด โดยการนำเสนอความขาดสนของคนจนเปรียบเทียบกับแต่ละตัวชี้วัด (Censored headcount ratio) เพื่อแสดงให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนจน

การออกแบบการวัดความยากจนหลายมิติ (Measurement design)

การวัดความยากจนหลายมิติจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการต่าง ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ 1. การกำหนดมิติและตัวชี้วัด (Dimensions and indicators) 2. การกำหนดน้ำหนักของมิติและตัวชี้วัด (Weights) และ 3. การกำหนดหลักเกณฑ์ความขาดสนและหลักเกณฑ์ความยากจน (Poverty and deprivation cut-offs) โดยอธิบายได้ ดังนี้

1. การกำหนดมิติและตัวชี้วัด (Dimensions and indicators)

การกำหนดมิติและการเลือกตัวชี้วัดสำหรับการคำนวณความยากจนหลายมิติ จะเป็นการกำหนดว่า มิติใดเป็นมิติที่สำคัญต่อความยากจนตามบริบทของประเทศของตน ซึ่งกระบวนการที่นิยมใช้ในการจัดทำ ส่วนใหญ่จะเป็นการพิจารณาและปรึกษาหารือกันระหว่างหน่วยงาน ภาคส่วน หรือผู้เชี่ยวชาญในแต่ละ ประเด็นหรือด้านต่าง ๆ เพื่อกำหนดมิติและตัวชี้วัดที่จำเป็นสำหรับการสะท้อนภาพความยากจนหลายมิติของ ประเทศทั้งนี้เมื่อพิจารณามิติของความยากจนของประเทศต่าง ๆ พบว่า มิติสำคัญที่มักจะถูกใช้ในการวัดความ ยากจนหลายมิติ เช่น มิติสุขภาพ มิติการศึกษา มิติการทำงาน มิติที่อยู่อาศัย มิติมาตรฐานการดำรงชีวิต มิติบริการขั้นพื้นฐาน มิติสภาพแวดล้อม มิติความมั่นคงทางอาหาร เป็นต้น

ตารางตัวอย่างการกำหนดมิติความยากจนหลายมิติของประเทศต่าง ๆ

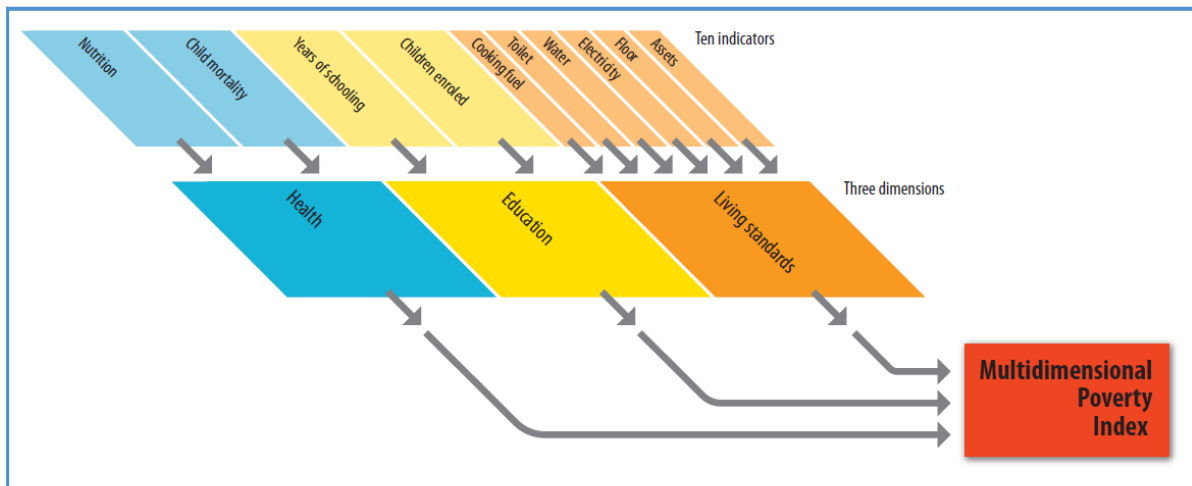
ประเทศ	จำนวนมิติ	มิติ
ชิลี	4	(1) การศึกษา (2) สุขภาพ (3) การทำงานและระบบประกันสังคม (4) มาตรฐานการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน
โคลัมเบีย	5	(1) การศึกษา (2) ช่วงวัยเด็กและวัยรุ่น (3) การทำงาน (4) ระบบดูแลสุขภาพ (5) ที่อยู่อาศัยและบริการสาธารณะ
เอกวาดอร์	4	(1) การศึกษา (2) สุขภาพ น้ำดื่ม และโภชนาการ (3) การทำงานและระบบประกันสังคม (4) ที่อยู่อาศัยและบริการสาธารณะ
เอลซัลวาดอร์	5	(1) การศึกษาและช่วงวัยเด็ก (2) สุขภาพและความมั่นคงทางอาหาร (3) การทำงาน (4) ที่อยู่อาศัย (5) ความมั่นคงและสิ่งแวดล้อม
เม็กซิโก	7	(1) การศึกษา (2) การเข้าถึงระบบดูแลสุขภาพ (3) การเข้าถึงอาหาร (4) การเข้าถึงระบบประกันสังคม (5) ที่อยู่อาศัย (6) บริการบ้านพื้นฐาน (7) รายได้
ภูฏาน	3	(1) การศึกษา (2) สุขภาพ (3) มาตรฐานการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน

ที่มา: Oxford Poverty & Human Development Initiative (2016), Chapter 4: Multidimensional Poverty and its Measurement Guide on Poverty Measurement. Working paper 12, pp. 14

การเลือกตัวชี้วัด (Indicators) มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการกำหนดมิติ เพราะไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์มาตรฐานที่ระบุว่าต้องใช้ตัวชี้วัดใด แต่สิ่งสำคัญของการเลือกตัวชี้วัดจะขึ้นอยู่กับความพร้อมหรือความสมบูรณ์ของข้อมูล ความสอดคล้องและเหมาะสมระหว่างมิติและตัวชี้วัด โดยตัวชี้วัดที่ดีควรเป็นตัวแทนที่ทำให้เห็นความชัดเจนของมิตินั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ หากพิจารณาตัวชี้วัดการจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติระดับโลก (Global MPI) พบว่า มีการเลือกใช้ตัวชี้วัดทั้งหมด 10 ตัว ภายใต้อาสาจนใน 3 มิติ รายละเอียดตามแผนภาพ

แผนภาพตัวชี้วัดและมิติในการจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติระดับโลก

MPI—three dimensions and 10 indicators

Note: The size of the boxes reflects the relative weights of the indicators.

Source: Alkire and Santos 2010.

ที่มา: The United Nations Development Programme (2010), Human Development Report 2010 The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development, pp. 96

2. การกำหนดน้ำหนักของมิติและตัวชี้วัด (Weights)

การกำหนดน้ำหนักของมิติและตัวชี้วัด โดยทั่วไปมักกำหนดให้น้ำหนักในแต่ละมิติมีค่าเท่ากัน เช่น ดัชนีความยากจนหลายมิติระดับโลก มีการพิจารณาความยากจนใน 3 มิติ ได้แก่ สุขภาพ การศึกษา และมาตรฐานการดำรงชีวิต ซึ่งกำหนดให้ทุกมิติมีความน้ำหนักเท่ากัน ($1/3$ หรือร้อยละ 0.33) ขณะที่น้ำหนักของตัวชี้วัดในแต่ละมิติ จะขึ้นอยู่กับจำนวนตัวชี้วัดในมิตินั้น ๆ เป็นต้น ทั้งนี้หากจำนวนตัวชี้วัดในแต่ละมิติมีการเปลี่ยนแปลง จะส่งผลให้น้ำหนักของแต่ละตัวชี้วัดในมิตินั้น ๆ เปลี่ยนไปเช่นกัน โดยถ้าจำนวนตัวชี้วัดในมิติหนึ่งเพิ่มขึ้นจะทำให้น้ำหนักของตัวชี้วัดในมิตินั้นลดลง และในทางกลับกันถ้าจำนวนตัวชี้วัดในมิติหนึ่งลดลงจะทำให้น้ำหนักของตัวชี้วัดในมิติเพิ่มขึ้น

อย่างไรก็ดี การกำหนดน้ำหนักของตัวชี้วัดในแต่ละมิติยังสามารถกำหนดให้แตกต่างกันได้ ขึ้นอยู่กับการให้ความสำคัญของความยากจนหลากหลายมิติของประเทศนั้น ๆ เช่น ตัวชี้วัดที่ 1 ของมิติ A อาจมีน้ำหนักเป็น 2 เท่า ของตัวชี้วัดที่ 2 ของมิติ A (น้ำหนักตัวชี้วัดที่ 1 เท่ากับ $1/3 \div 3 \times 2 = 0.22$ และน้ำหนักตัวชี้วัดที่ 2 เท่ากับ $1/3 \div 3 \times 1 = 0.11$) เป็นต้น แต่การกำหนดน้ำหนักที่แตกต่างกันควรคำนึงถึงเหตุผลสนับสนุน เพราะจะทำให้ตัวชี้วัดนั้น ๆ มีความสำคัญ และส่งผลต่อความยากจนมากกว่าตัวชี้วัดอื่น

ทั้งนี้ ในการกำหนดน้ำหนักตัวชี้วัดทั้งหมดจะต้องสอดคล้องกับเงื่อนไขว่า ผลรวมของน้ำหนักแต่ละตัวชี้วัดต้องไม่เกินร้อยละ 100 ตามสมการด้านล่าง

$$\sum_{i=1}^d w_i = 1$$

เมื่อกำหนดให้

w_i คือ น้ำหนักของตัวชี้วัด i

i คือ ตัวชี้วัด

$i = 1, 2, 3, \dots, d$

3. การกำหนดหลักเกณฑ์ความขาดสนและหลักเกณฑ์ความยากจน (Poverty and deprivation cutoffs)

หลักเกณฑ์ความขาดสน (Deprivation cut-off) ของแต่ละตัวชี้วัด เป็นการกำหนดเงื่อนไขในแต่ละตัวชี้วัด เพื่อจำแนกบุคคลหรือครัวเรือนว่าใครเป็นคนที่มีความขาดสน ซึ่งโดยทั่วไปกำหนดให้ 1 หมายถึง มีความขาดสน และ 0 หมายถึง ไม่มีความขาดสน โดยวิธีการพิจารณาได้อธิบายไปแล้วข้างต้นในหัวข้อ “วิธีการ Alkire-Foster methodology (AF)”

ทั้งนี้ในกรณีของดัชนีความยากจนหลายมิติระดับโลก (Global MPI) การกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาความขาดสนมาจากข้อตกลงร่วมกันระหว่างประเทศภายใต้เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (MDGs) ซึ่งจะทำให้การจัดทำดัชนีสามารถนำมาเปรียบเทียบกันระหว่างประเทศได้ ในขณะที่การจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติของประเทศต่าง ๆ สามารถกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาความขาดสนได้ตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของแต่ละประเทศ โดยอาจกำหนดให้สอดคล้องกับนโยบายที่สำคัญและงานวิจัยหรือผลการศึกษาเชิงประจักษ์ได้

ตัวอย่างการกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาความขาดสนของดัชนีความยากจนหลายมิติของประเทศเยอรมนี โดยเฉพาะมิติการศึกษากำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาความขาดสน 2 ข้อ ได้แก่ (1) ไม่สำเร็จ

การศึกษาระดับประถมศึกษา หรือ สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา แต่ไม่ได้รับการรับรองคุณสมบัติทางอาชีพ (Vocational qualifications)¹⁵ และ (2) มีหนังสืออยู่ในครัวเรือนน้อยกว่า 10 เล่ม เป็นต้น

ตารางหลักเกณฑ์การพิจารณาความขัดสนของการจัดดัชนีความยากจนหลายมิติของประเทศเยอรมนี

Functioning	Deprivation Cutoff	Weight
Education	Elementary schooling not completed or elementary schooling completed but no vocational qualification	1/12
	Less than 10 books in household	1/12
Housing	House requires major renovation or is ready for demolition	1/18
	Neither of bath or shower, kitchen, warm water, toilet	1/18
	Overcrowded (less than one room per person)	1/18
Health	Partially or severely disabled	1/18
	Reporting 2/4 health issues	1/18
	Body mass index larger than 30	1/18
Material Deprivation	Reporting 2/4 goods missing for financial reason	1/12
	None of life insurance, pension, owning the house or apartment, other house, financial assets, commercial enterprise, tangible assets	1/12
Social Participation	5/7 activities performed never; remaining at most less than monthly	1/12
	Never meeting friends	1/12
Employment	Unemployed	1/6
	Involuntary hours worked < 30	1/18
	Precariously employed (include temporary work)	1/18

ที่มา: Oxford Poverty & Human Development Initiative (2016), Chapter 4: Multidimensional Poverty and its Measurement Guide on Poverty Measurement. Working paper 12, pp. 22

การกำหนดหลักเกณฑ์ความยากจน (The poverty cut-off to identify the poor) เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ว่า ครัวเรือนหรือบุคคลใดควรเป็นคนจน (Poor) หรือไม่ใช่คนจน (Non poor) โดยจะต้องพิจารณาความขัดสนในทุกมิติและทุกตัวชี้วัดไปพร้อมกัน ซึ่งจำแนกออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การคำนวณคะแนนความขัดสนของครัวเรือนหรือบุคคล และ (2) การกำหนดหลักเกณฑ์ความยากจนของครัวเรือนหรือบุคคล¹⁶ ดังนี้

(1) **การคำนวณคะแนนความขัดสนของครัวเรือนหรือบุคคล** คะแนนความขัดสนของครัวเรือนหรือบุคคล คือ ผลรวมของความขัดสนแบบถ่วงน้ำหนักในแต่ละตัวชี้วัด ซึ่งเป็นการพิจารณาความขัดสนในทุกตัวชี้วัดของครัวเรือนหรือบุคคล โดยสามารถคำนวณได้จากสูตร ดังนี้

$$c_j = \sum_{i=1}^d w_i g_{ji}$$

เมื่อกำหนดให้

c_j คือ คะแนนความขัดสนในทุกมิติของหน่วยสำหรับการวิเคราะห์ j

w_i คือ น้ำหนักของตัวชี้วัด i

¹⁵ การสำเร็จการศึกษาในประเทศเยอรมนี โดยทั่วไปจะได้รับภายหลังจากการเรียนในระบบ 10 ปี

¹⁶ เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาความยากจนโดยผ่านการกำหนดระดับคะแนนความขัดสนในทุกมิติที่จะถูกบันทึกในฐานะคนจนหลายมิติ

g_{ji} คือ สถานะของหน่วยสำหรับการวิเคราะห์ j ตามตัวชี้วัด i

i คือ ตัวชี้วัด

$i = 1, 2, 3, \dots, d$

(2) **การกำหนดหลักเกณฑ์ความยากจนของครัวเรือนหรือบุคคล** โดยเมื่อคำนวณคะแนนความขัดสนของครัวเรือนหรือบุคคล (c_j) แล้ว จะทำการเปรียบเทียบกับคะแนนดังกล่าวกับ “หลักเกณฑ์ความยากจน (Poverty cut-off)” เพื่อจำแนกว่า ครัวเรือนหรือบุคคลดังกล่าวอยู่ในกลุ่มยากจนหลากหลายมิติหรือไม่ โดยหากคะแนนความขัดสนของครัวเรือนหรือบุคคล มากกว่าหรือเท่ากับหลักเกณฑ์ความยากจน แสดงว่าครัวเรือนหรือบุคคลดังกล่าว จัดอยู่ในฐานะกลุ่มยากจนหลากหลายมิติ

ตารางสรุปขั้นตอนการคำนวณความยากจนหลากหลายมิติ

ขั้นตอน	การดำเนินการ
1. เลือกข้อมูล	เลือกแหล่งข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติ (MPI) โดยข้อมูลที่จะนำมาใช้ ต้องมาจากแหล่งข้อมูลหรือการสำรวจชุดเดียวกัน เพราะการใช้ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกันจะมีวิธีการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล การเลือกกลุ่มตัวอย่าง และลักษณะคำถามที่ใช้แตกต่างกัน ทำให้ข้อมูลขาดความสอดคล้องและเป็นเอกภาพ (Consistency and unity)
2. เลือกหน่วยสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล (Unit of identification)	เลือกหน่วยสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลระหว่าง (1) หน่วยบุคคล และ (2) หน่วยครัวเรือน โดยจะต้องเลือกให้สอดคล้องกับแหล่งข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการจัดทำ ซึ่งแต่ละแบบมีข้อดีและข้อเสียแตกต่างกัน ดังนี้ (1) หน่วยบุคคล สามารถวิเคราะห์หรือประมวลผลได้หลายรูปแบบและระดับ เช่น เพศ อายุ อาชีพ เป็นต้น แต่การกำหนดตัวชี้วัดให้ครอบคลุมทุกช่วงอายุเป็นไปได้ยาก เพราะตัวชี้วัดบางรายการอาจเหมาะสมกับช่วงกลุ่มอายุหนึ่งเท่านั้น (2) หน่วยครัวเรือน เก็บรวบรวมข้อมูลและกำหนดตัวชี้วัดได้ง่ายกว่าแบบบุคคล แต่อาจทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการคำนวณได้ง่าย โดยเฉพาะสถานะความขัดสนของสมาชิกหนึ่งคนที่อาจส่งผลต่อสมาชิกคนอื่นภายในครัวเรือน (One household member's deprivation has on other) ทำให้ข้อมูลอาจสูงและ/หรือต่ำกว่าความเป็นจริง
3. เลือกมิติและตัวชี้วัดที่ใช้ในการคำนวณ	การกำหนดมิติและตัวชี้วัดไม่ได้รับแบบมาตรฐานที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน เพราะการกำหนดดังกล่าวต้องพิจารณาให้สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทในแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่มักพิจารณาในมิติสำคัญ ได้แก่ สุขภาพ การศึกษา การทำงาน ที่อยู่อาศัย มาตรฐานการดำรงชีวิต บริการขั้นพื้นฐาน สภาพแวดล้อม ระบบประกันสังคม ความมั่นคงทางอาหาร การเลือกตัวชี้วัด (Indicators) เป็นการกำหนดเครื่องชี้เพื่อใช้ในการจำแนกบุคคล หรือครัวเรือนต่าง ๆ ว่าใครเป็นกลุ่มขัดสน (Deprived) หรือไม่อยู่ในกลุ่มขัดสน (Not deprived) โดยตัวชี้วัดที่จะนำมาใช้ จะต้องเป็นตัวแทนที่เหมาะสมในการสะท้อนลักษณะในแต่ละมิติได้อย่างชัดเจน ดัชนีความยากจนหลายมิติโลก (Global MPI) เลือกใช้ตัวชี้วัดทั้งหมด 10 ตัว ใน 3 มิติ ได้แก่ (1) มิติสุขภาพ ได้แก่ โภชนาการ และการอยู่รอดของทารก (2) มิติการศึกษา ได้แก่ อัตราการเข้าเรียน และจำนวนปีที่เรียน และ (3) มิติมาตรฐานความเป็นอยู่ ได้แก่ สินทรัพย์ พื้นที่อยู่อาศัย การใช้ไฟฟ้า แหล่งน้ำดื่ม ส้วม และเชื้อเพลิง
4. เลือกหลักเกณฑ์ความขัดสน (The indicators' deprivation cut-offs)	กำหนดหลักเกณฑ์ของแต่ละตัวชี้วัดเพื่อจำแนกว่าหน่วยบุคคลหรือหน่วยครัวเรือนใดอยู่ในกลุ่มขัดสนหรือไม่ขัดสน (Deprivation cut-off) โดยหากตัวชี้วัดหนึ่งของหน่วยบุคคลหรือครัวเรือนหนึ่งมีค่าต่ำกว่าหลักเกณฑ์จะถือว่า หน่วยบุคคลหรือครัวเรือนดังกล่าว อยู่ในฐานะขัดสน (กำหนดค่าเท่ากับ 1) แต่ถ้าสูงกว่าจะไม่ขัดสน (กำหนดค่าเท่ากับ 0)

ขั้นตอน	การดำเนินการ																								
	หลักเกณฑ์การพิจารณาความขัดสนในระดับประเทศสามารถกำหนดได้ตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะของแต่ละประเทศ โดยอาจดำเนินการผ่านการพิจารณาและ/หรือประชุมหารือของคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องในแต่ละมิติ ตัวอย่างการกำหนดหลักเกณฑ์ความขัดสน เช่น ในประเทศเยอรมนี กำหนดหลักเกณฑ์ความขัดสนด้านการศึกษาไว้ 2 ส่วน ได้แก่ (1) ไม่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา หรือ สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา แต่ไม่ได้รับการรับรองคุณสมบัติทางอาชีพ (Vocational qualifications) และ (2) มีหนังสืออยู่ภายในครัวเรือนน้อยกว่า 10 เล่ม ซึ่งหากหน่วยบุคคลหรือครัวเรือนใดไม่ผ่านเกณฑ์ดังกล่าว จะถือว่าอยู่ในกลุ่มขัดสน																								
5. การจำแนกหน่วยสำหรับการวิเคราะห์ตามหลักเกณฑ์การพิจารณาความขัดสน	ขั้นตอนนี้ต่อเนื่องจากขั้นตอนที่ 4 โดยจะนำหน่วยบุคคลหรือครัวเรือนทั้งหมดมาจำแนกว่า หน่วยใดจัดอยู่ในกลุ่มขัดสนหรือกลุ่มไม่ขัดสน ซึ่งจะพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ในแต่ละตัวชี้วัด (ตามขั้นตอน 4) โดยหากขัดสนจะมีค่าเท่ากับ 1 และหากไม่ขัดสนจะมีค่าเท่ากับ 0 ตัวอย่างการพิจารณา ดังนี้ ตัวอย่างการจำแนกหน่วยครัวเรือน <table><tr><th rowspan="2">ตัวชี้วัด</th><th colspan="4">ครัวเรือนที่</th></tr><tr><th>1</th><th>2</th><th>3</th><th>4</th></tr><tr><td colspan="5">สุขภาพ</td></tr><tr><td>1. มีสมาชิกอย่างน้อย 1 คน ทุพโภชนาการ</td><td>0</td><td>0</td><td>1</td><td>0</td></tr><tr><td>2. มีเด็กอย่างน้อย 1 คนเสียชีวิต</td><td>1</td><td>1</td><td>0</td><td>1</td></tr></table>	ตัวชี้วัด	ครัวเรือนที่				1	2	3	4	สุขภาพ					1. มีสมาชิกอย่างน้อย 1 คน ทุพโภชนาการ	0	0	1	0	2. มีเด็กอย่างน้อย 1 คนเสียชีวิต	1	1	0	1
ตัวชี้วัด	ครัวเรือนที่																								
	1	2	3	4																					
สุขภาพ																									
1. มีสมาชิกอย่างน้อย 1 คน ทุพโภชนาการ	0	0	1	0																					
2. มีเด็กอย่างน้อย 1 คนเสียชีวิต	1	1	0	1																					
6. เลือกน้ำหนักของแต่ละตัวชี้วัด	โดยทั่วไปมักจะกำหนดให้น้ำหนักของแต่ละมิติมีค่าเท่ากัน เช่น ดัชนีความยากจนหลายมิติระดับโลก ที่จำแนกออกเป็น 3 มิติ ได้แก่ สุขภาพ การศึกษา และมาตรฐานการดำรงชีวิต และกำหนดให้ทุกมิติมีความน้ำหนักเท่ากัน (1/3 หรือร้อยละ 0.33) ขณะที่น้ำหนักของตัวชี้วัดในแต่ละมิติ จะขึ้นอยู่กับจำนวนตัวชี้วัดในมิตินั้น ๆ ตามสูตร ดังนี้ น้ำหนักแต่ละตัวชี้วัด = น้ำหนักมิติ/จำนวนตัวชี้วัด อย่างไรก็ตาม อาจกำหนดให้แต่ละตัวชี้วัดในมิติเดียวกันมีน้ำหนักไม่เท่ากันได้ หากเห็นว่า แต่ละตัวชี้วัดมีความสำคัญไม่เท่ากัน แต่ข้อควรระวังคือ จะต้องดำเนินการอย่างระมัดระวังและมีเหตุผลสนับสนุนที่เพียงพอ เพราะต้องอธิบายให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเหตุใดตัวชี้วัดหนึ่งถึงมีความสำคัญมากกว่าตัวชี้วัดอื่น																								
7. การกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาความยากจน (The poverty cut-off to identify the poor)	เป็นการกำหนดเงื่อนไขเพื่อระบุว่า หน่วยบุคคลหรือครัวเรือนใดถูกจัดอยู่ในกลุ่มยากจน (Poor) หรือกลุ่มไม่ยากจน (Non poor) โดยพิจารณาจากความขัดสนในทุกมิติและทุกตัวชี้วัด จำแนกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การคำนวณคะแนนความขัดสนของครัวเรือนหรือบุคคล เป็นการคำนวณผลรวมของสถานะความขัดสนในแต่ละตัวชี้วัดแบบถ่วงน้ำหนัก โดยได้จากสูตร ดังนี้ $c_j = \sum_{i=1}^d w_i I_{ji}$ เมื่อกำหนดให้ c_j คือ คะแนนความขัดสนในทุกมิติของหน่วยสำหรับการวิเคราะห์ j w_i คือ น้ำหนักของตัวชี้วัด i I_{ji} คือ สถานะของหน่วยสำหรับการวิเคราะห์ j ตามตัวชี้วัด i i คือ ตัวชี้วัด ($i = 1, 2, 3, \dots, d$)																								

ขั้นตอน	การดำเนินการ
	(2) การกำหนดหลักเกณฑ์ความยากจน (Poverty cut-off) ของครัวเรือนหรือบุคคล เพื่อใช้เปรียบเทียบกับคะแนนความขัดสน (c_j) และจำแนกว่า หน่วยบุคคลหรือครัวเรือนใดจัดอยู่ในกลุ่มยากจนหลากหลายมิติหรือไม่ โดยกำหนดให้แทนด้วย k ดังนั้น หากคะแนนความขัดสนมากกว่าหรือเท่ากับหลักเกณฑ์ความยากจน หน่วยบุคคลหรือครัวเรือนจะถูกจัดอยู่ในกลุ่มยากจนหลากหลายมิติ ($c_j \geq k$)
8. คำนวณสัดส่วนคนจนต่อประชากรทั้งหมด (Headcount ratio)	เป็นการคำนวณสัดส่วนของคนจนหลากหลายมิติต่อจำนวนประชากรทั้งหมด โดยคำนวณจากสูตร $H = \frac{q}{n}$ เมื่อกำหนดให้ H คือ สัดส่วนคนจนหลากหลายมิติต่อประชากรทั้งหมด (Multidimensional headcount ratio) q คือ จำนวนคนจนหลากหลายมิติ n คือ จำนวนประชากรทั้งหมด
9. คำนวณระดับความรุนแรงของความยากจน (Intensity of poverty)	เป็นการคำนวณระดับความรุนแรงของความยากจนหลายมิติ และยังชี้ให้เห็นลักษณะความยากจนว่าขัดสนในมิติใดบ้างและเป็นจำนวนเท่าใด โดยคำนวณได้จาก $A = \frac{\sum_{i=1}^n c_i(k)}{q}$ เมื่อกำหนดให้ A คือ ระดับความเข้มข้นของความยากจนหลายมิติ (Intensity) $c_i(k)$ คือ คะแนนความขัดสนในทุกลักษณะที่จัดอยู่ในกลุ่มยากจน q คือ จำนวนคนจนหลากหลายมิติ n คือ จำนวนประชากรทั้งหมด
10. ประมวลผลดัชนีความยากจนหลายมิติ (Computing the MPI)	เป็นการนำข้อมูลทั้งสองส่วนมาคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติ (MPI) ดังนี้ $MPI = H \times A$ เมื่อกำหนดให้ MPI คือ ดัชนีความยากจนหลายมิติ H คือ สัดส่วนคนจนหลากหลายมิติต่อประชากรทั้งหมด A คือ ระดับความเข้มข้นของความยากจนหลายมิติ

ภาคผนวก 2 : ตัวอย่างการคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติ

การคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติสามารถจำแนกออกเป็น 2 รูปแบบ ตามหน่วยสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล (Unit of identification) ได้แก่ (1) แบบครัวเรือน และ (2) แบบบุคคล โดยทั้งสองรูปแบบอาศัยหลักการพื้นฐานในการคำนวณเหมือนกัน แต่ในบางขั้นตอนอาจอาศัยวิธีการคำนวณที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ตัวอย่างการคำนวณดัชนีดังกล่าวจะแสดงให้เห็นวิธีการคำนวณของทั้งสองรูปแบบ ดังนี้

1. แบบครัวเรือน (Household)

ตัวอย่างการคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติแบบครัวเรือน กำหนดให้มีประชากรทั้งหมด 4 ครัวเรือน แต่ละครัวเรือนมีจำนวนสมาชิกไม่เท่ากัน โดยรายละเอียดข้อมูลต่าง ๆ ปรากฏตามตารางด้านล่าง ตารางตัวอย่างการคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติ แบบครัวเรือน¹⁷

Indicators	Households				Weights
	1	2	3	4	
Household size	4	7	5	4	
Education					
No one has completed five years of schooling	0	1	0	1	0.167
At least one school-age child not enrolled in school	0	1	0	0	0.167
Health					
At least one member is malnourished	0	0	1	0	0.167
One or more children have died	1	1	0	1	0.167
Living Standards					
No electricity	0	1	1	1	0.056
No access to clean drinking water	0	0	1	0	0.056
No access to adequate sanitation	0	1	1	0	0.056
House has dirt floor	0	0	0	0	0.056
house uses "dirty" cooking fuel (dung, firewood or charcoal)	1	1	1	1	0.056
House has no car and owns at most one bicycle, motorcycle, radio, refrigerator, telephone or television	0	1	0	1	0.056
Score c_i (sum of each deprivation multiplied by its weight)	0.222	0.722	0.389	0.500	
Is the household poor ($c > \text{or} = 1/3 = 0.333$) ?	No	Yes	Yes	Yes	
Censored score $c_i(k)$	0.000	0.722	0.389	0.500	

ที่มา: Oxford Poverty & Human Development Initiative (2011), *The Multidimensional Poverty Index (MPI). Training Material for Producing National Human Development Reports*, pp. 13

เริ่มจาก คำนวณคะแนนความขาดสนของครัวเรือนที่ 1 โดยมีความขาดสนในตัวชี้วัด (1) มีเด็กเสียชีวิตอย่างน้อย 1 คน และ (2) เชื้อเพลิงในการประกอบอาหาร และมีน้ำหนักของตัวชี้วัดแต่ละรายการเท่ากับ $1/6$ และ $1/18$ ตามลำดับ ขณะที่ตัวชี้วัดอื่น ๆ ไม่ปรากฏความขาดสนจึงไม่นำมาพิจารณา ดังนั้น คะแนนความขาดสนของครัวเรือนที่ 1 คำนวณได้ ดังนี้

$$c_i = \left(1 \times \frac{1}{6}\right) + \left(1 \times \frac{1}{18}\right) = 0.222$$

จากนั้นคำนวณคะแนนความขาดสนด้วยวิธีการดังกล่าวกับครัวเรือนที่ 2 ครัวเรือนที่ 3 และครัวเรือนที่ 4 ตามลำดับ ซึ่งปรากฏผลคะแนนความขาดสนของแต่ละครัวเรือน เท่ากับ 0.722 0.389 และ 0.500 ตามลำดับ

¹⁷ ข้อมูลในส่วนของตัวชี้วัดแต่ละรายการกำหนดให้ 1 หมายถึง มีความขาดสนในตัวชี้วัดดังกล่าว และ 0 หมายถึง ไม่มีความขาดสนในตัวชี้วัดดังกล่าว

จากคะแนนความขัดสนของแต่ละครัวเรือนสามารถจำแนกครัวเรือนดังกล่าวออกเป็นครัวเรือนยากจนหลากหลายมิติ (Multidimensional poor) หรือครัวเรือนไม่ยากจนได้ โดยพิจารณาจากหลักเกณฑ์ความยากจน (Poverty cut-off) ซึ่งในที่นี้กำหนดให้หลักเกณฑ์ความยากจนเท่ากับ 0.333 ดังนั้น ครัวเรือนที่ยากจนหลากหลายมิติ ได้แก่ ครัวเรือนที่ 2 ครัวเรือนที่ 3 และครัวเรือนที่ 4 โดยจำนวนสมาชิกในครัวเรือนดังกล่าวเท่ากับ 7 คน 8 คน และ 4 คน ตามลำดับ รวมทั้งหมด 16 คน และมีจำนวนประชากรทั้งหมด 20 คน (4 + 7 + 5 + 4) ดังนั้น สัดส่วนคนจนต่อประชากรทั้งหมดเท่ากับ

$$H = \left(\frac{7 + 5 + 4}{4 + 7 + 5 + 4} \right) = 0.800$$

ความรุนแรงของความยากจนหลายมิติคำนวณจากค่าเฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนักของคะแนนความขัดสนในทุกตัวชี้วัดและทุกครัวเรือน โดยน้ำหนักของการคำนวณค่าเฉลี่ยที่ใช้ในการคำนวณคือ จำนวนสมาชิกของแต่ละครัวเรือน โดยเป็นผลรวมของความขัดสนของคนจนในทุกมิติที่ (Censored score $c_i(k)$) ทั้งนี้การคำนวณระดับความเข้มข้นความยากจนหลายมิติสามารถ เป็นดังนี้

$$A = \frac{\sum_{i=1}^n c_i(k)}{q}$$

$$A = \frac{(c_i(k)_1 \cdot a_1) + (c_i(k)_2 \cdot a_2) + \dots + (c_i(k)_j \cdot a_j)}{q}$$

$$A = \frac{(c_i(k)_1 \cdot a_1) + (c_i(k)_2 \cdot a_2) + (c_i(k)_3 \cdot a_3) + (c_i(k)_4 \cdot a_4)}{q}$$

เมื่อกำหนดให้

A คือ ระดับความเข้มข้นของความยากจนหลายมิติ (Intensity)

$c_i(k)_j$ คือ คะแนนความขัดสนในทุกมิติที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มยากจนของครัวเรือน j

a_j คือ จำนวนสมาชิกครัวเรือน j

q คือ จำนวนคนจนหลากหลายมิติ

โดยข้อมูลจากตารางตัวอย่างแสดงการคำนวณระดับความเข้มข้นของความยากจนหลายมิติได้ ดังนี้

$$A = \frac{(0 \times 4) + (0.722 \times 7) + (0.389 \times 5) + (0.500 \times 4)}{(7 + 5 + 4)} = 0.5625$$

หลังจากนั้นเป็นการนำข้อมูลสัดส่วนคนจนต่อประชากรทั้งหมดและระดับความรุนแรงของความยากจนหลายมิติมาประมวลผลเป็นดัชนีความยากจนหลายมิติ (MPI) โดยประมวลผลได้ ดังนี้

$$MPI = H \times A = (0.800 \times 0.5625) = 0.450$$

2. แบบบุคคล (Individual)

ตัวอย่างการคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติแบบบุคคล กำหนดให้มีประชากรทั้งหมด 3 คน ได้แก่ X Y และ Z รวมทั้งกำหนดหลักเกณฑ์ความยากจน (Poverty cut-off) เท่ากับ 0.33 โดยรายละเอียดข้อมูลต่าง ๆ ปรากฏตามตารางด้านล่าง

ตารางตัวอย่างการคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติ แบบบุคคล

	Weight	Indicator										Deprivation Score	Poor
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j		
		0.1 7	0.1 7	0.1 7	0.1 7	0.0 6	0.0 6	0.0 6	0.0 6	0.0 6	0.0 6		
Person													
X		1	1	0	0	1	0	0	1	0	0	0.44	Yes
Y		0	0	1	0	1	0	1	1	0	0	0.33	Yes
Z		0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0.17	No

ที่มา: Oxford Poverty & Human Development Initiative (2016), Chapter 4: Multidimensional Poverty and its Measurement Guide on Poverty Measurement. Working paper 12, pp. 12

ขั้นตอนในการคำนวณจะดำเนินการเหมือนกับรูปแบบครัวเรือน โดยเริ่มตั้งแต่การคำนวณคะแนนความขัดสนทุกมิติของแต่ละหน่วย จนกระทั่งการคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติ แต่ในขั้นตอนการคำนวณระดับความรุนแรงจะแตกต่างจากแบบครัวเรือนเพราะไม่ต้องถ่วงน้ำหนักตามจำนวนสมาชิกครัวเรือน

จากตารางเมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนความขัดสนของแต่ละบุคคลกับหลักเกณฑ์ความยากจน จะพบว่า มีคนจนหลากหลายมิติจำนวนทั้งสิ้น 2 คน ได้แก่ X และ Y จากจำนวนประชากรทั้งหมด 3 คน ดังนั้น สัดส่วนคนจนต่อประชากรทั้งหมด เท่ากับ

$$H = \frac{2}{3} = 0.667$$

ขณะที่ระดับความรุนแรงของความยากจนเป็นการหาค่าเฉลี่ยทั่วไปแบบไม่ถ่วงน้ำหนักจึงสามารถนำค่าคะแนนความขัดสนของแต่ละหน่วยมาใช้คำนวณได้ทันที

$$A = \frac{0.33 + 0.44}{2} = 0.39$$

ส่วนดัชนีความยากจนหลายมิติ (MPI) คำนวณได้ตามด้านล่าง

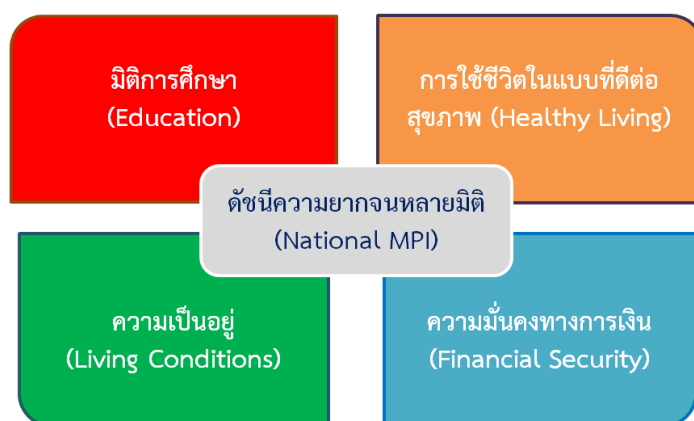
$$MPI = H \times A = (0.66 \times 0.39) = 0.26$$

ภาคผนวก 3 : องค์ประกอบของดัชนีความยากจนหลายมิติของไทย

มิติและตัวชี้วัด (Dimensions and indicators)

จากการหารือกับผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ทำให้สามารถกำหนดองค์ประกอบมิติ และตัวชี้วัด สำหรับคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติของประเทศไทย ดังนี้

1) **มิติ (Dimension)** แบ่งเป็น 4 มิติ ประกอบด้วยการศึกษา การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ ความเป็นอยู่ และความมั่นคงทางการเงิน โดยกำหนดเกณฑ์ความขัดสนในระดับครัวเรือน เนื่องจากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเป็นข้อมูลที่สามารถใช้ตรวจสอบในระดับครัวเรือน

2) **ตัวชี้วัดภายใต้มิติ** นัยความสำคัญ และเกณฑ์ความขัดสน พิจารณาจากข้อคำถามในข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน อย่างไรก็ตามการสำรวจที่ไม่สามารถสอบถามได้ครอบคลุมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสุขภาพ จึงทำการปรับปรุงเป็นตัวชี้วัดที่ใกล้เคียงกับด้านสุขภาพ โดยเป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนการใช้ชีวิตที่ดีต่อสุขภาพแทน รายละเอียดของตัวชี้วัดในแต่ละมิติ เป็นดังนี้

2.1) **มิติด้านการศึกษา** ประกอบด้วยตัวชี้วัดภายใต้มีติดังนี้ 3 ตัวชี้วัด ได้แก่

2.1.1) **จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา** พิจารณาจำนวนปีการศึกษาที่ได้รับของสมาชิกที่มีอายุระหว่าง 15 – 59 ปีภายในครัวเรือน ซึ่งจะเป็นตัวสะท้อนให้เห็นการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาของประชากรภายในประเทศ โดยจะพิจารณาความขัดสนของแต่ละครัวเรือนจากการเปรียบเทียบกับการศึกษาภาคบังคับของประเทศไทย

เกณฑ์ความขัดสน มีสมาชิกในครัวเรือนอย่างน้อย 1 คน อายุระหว่าง 15 -59 ปี มีจำนวนปีที่ได้รับการศึกษาต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ โดยจากการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษาปีที่ 3 (การศึกษาภาคบังคับ 9 ปี) หรือจบการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 6 (การศึกษาภาคบังคับ 6 ปี) สำหรับกลุ่มอายุที่อยู่ในวัยศึกษาช่วงก่อนที่พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติและการศึกษาภาคบังคับ¹⁸ ประกาศบังคับใช้ที่กำหนดให้เด็กได้รับการศึกษาภาคบังคับ จำนวน 9 ปี

¹⁸ ตามการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2542 และพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545 เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2545

2.1.2) **การเข้าเรียนล่าช้า** พิจารณาการเข้าเรียนล่าช้าของสมาชิกในครัวเรือน โดยพิจารณาเฉพาะกลุ่มเด็กช่วงอายุ 6 - 17 ปี ว่ากำลังศึกษาอยู่หรือไม่ และเรียนอยู่ในระดับการศึกษาที่เหมาะสมกับช่วงวัยของเด็กหรือไม่

เกณฑ์ความขัดสน มีสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นเด็กอายุระหว่าง 6 - 17 ปี อย่างน้อย 1 คน ที่ไม่ได้กำลังเรียนอยู่ หรือ กำลังเรียนอยู่แต่ระดับชั้นที่เรียนล่าช้ากว่าที่ควรเกิน 2 ปีขึ้นไป (ยกเว้นในกรณีที่จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้ว)

2.1.3) **การอยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่** พิจารณาการอยู่อาศัยของเด็กกับพ่อแม่/หรือแม่ โดยใช้เป็นตัวบ่งชี้ถึงการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการของเด็กช่วงอายุก่อนเข้าเรียนในการศึกษาภาคบังคับ เนื่องจากการที่เด็กอาศัยอยู่กับพ่อแม่ของตนเอง จะทำให้เด็กมีโอกาสในการมีปฏิสัมพันธ์กับพ่อแม่ เช่น การเล่นกับเด็ก การร้องเพลง/อ่านหนังสือให้เด็กฟัง เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กในระยะยาวต่อไป

เกณฑ์ความขัดสน ครัวเรือนมีเด็กอายุระหว่าง 0 - 6 ปี อย่างน้อย 1 คน ที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่/หรือแม่ (ในกรณีที่พ่อแม่/หรือแม่ยังมีชีวิตอยู่)

ตัวชี้วัดและเกณฑ์ความขัดสนในมิติการศึกษา

มิติ	ตัวชี้วัด	เกณฑ์ความขัดสน (ขัดสนถ้า
1. การศึกษา (Education)	จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา	มีสมาชิกในครัวเรือนอย่างน้อย 1 คน ที่อายุระหว่าง 15 - 59 ปี มีจำนวนปีที่ได้รับการศึกษาต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ (6 หรือ 9 ปี)
	การเข้าเรียนล่าช้า	ครัวเรือนที่มีเด็กอายุ 6 - 17 ปี อย่างน้อย 1 คน ที่ไม่ได้เรียน หรือ เรียนล่าช้ากว่าที่ควรเกิน 2 ปีขึ้นไป ยกเว้นว่าจบม. 3
	การอยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่	ครัวเรือนที่มีเด็กอายุ 0 - 6 ปี อย่างน้อย 1 คน ที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่/หรือแม่ (ในกรณีที่พ่อแม่/หรือแม่ยังมีชีวิตอยู่)

ที่มา : กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2.2) **มิติด้านการใช้ชีวิตในแบบที่ติดต่อสุขภาพ** ประกอบด้วยตัวชี้วัดภายใต้มิตินี้ 3 ตัวชี้วัด ได้แก่

2.2.1) **น้ำดื่ม** พิจารณาการเข้าถึงแหล่งน้ำดื่มของครัวเรือน โดยแหล่งน้ำดื่มที่เหมาะสมและถูกสุขลักษณะจะมีส่วนช่วยในการดำเนินชีวิตประจำวันที่ดีที่มีผลต่อสุขภาพทั้งในระยะสั้นและในระยะยาวของสมาชิกภายในครัวเรือน

เกณฑ์ความขัดสน ครัวเรือนใช้แหล่งดื่มน้ำจาก (1) บ่อบาดาลภายในบ้าน หรือ (2) บ่อบาดาลภายนอกบ้าน หรือ (3) แม่น้ำ/ ลำธาร/ คลอง/ น้ำตก/ ภูเขา หรือ (4) น้ำฝน หรือ (5) แหล่งอื่น ๆ

2.2.2) **การดูแลตัวเอง** พิจารณาจากข้อคำถามว่ามีความสามารถในการดูแลตนเอง การทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันได้ เช่น การอาบน้ำ กินอาหาร เป็นต้น โดยที่ไม่จำเป็นต้องมีผู้ช่วยหรือผู้ดูแล ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงภาวะทางสุขภาพของบุคคลนั้น ๆ รวมถึงเป็นการพิจารณาว่าในครัวเรือนนั้น ๆ ไม่มีสมาชิกที่เป็นบุคคลพึ่งพิงที่อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของสมาชิกคนอื่น ๆ ในครัวเรือน

เกณฑ์ความขัดสน ครว้เรือนมีสมาชิกอายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไป อย่างน้อย 1 คน ไม่สามารถดูแลตนเองในชีวิตประจำวันได้ โดยไม่มีผู้ช่วยเหลือ และไม่สามารถเดินทางไปนอกเขตพื้นที่อยู่อาศัยได้โดยไม่ต้องมีผู้ดูแล

2.2.3) ความขัดสนด้านอาหาร พิจารณาการเข้าถึงสารอาหารที่เพียงพอต่อการมีสุขภาพที่ดี โดยใช้ค่าใช้จ่ายอาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบเฉลี่ยต่อเดือนต่อคนของสมาชิกในครัวเรือน เปรียบเทียบกับเส้นความยากจนด้านอาหาร (food poverty line) ซึ่งแตกต่างกันตามเพศ อายุ แบบแผนการบริโภค และค่าครองชีพที่แตกต่างกันตามภูมิภาคและพื้นที่

เกณฑ์ความขัดสน ครว้เรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านอาหาร ต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านอาหาร โดยคำนวณจาก ปริมาณสารอาหาร (แคลอรี) ขั้นต่ำที่คนแต่ละช่วงอายุ และเพศ มีความต้องการต่อวัน

ตารางตัวชี้วัดและเกณฑ์ความขัดสนในมิติการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ

มิติ	ตัวชี้วัด	เกณฑ์ความขัดสน (ขัดสนถ้า
2. การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ (Healthy living)	น้ำดื่ม	ครัวเรือนดื่มน้ำจาก (1) บ่อบาดาลภายในบ้าน หรือ (2) บ่อบาดาลภายนอกบ้าน หรือ (3) แม่น้ำ/ ลำธาร/ คลอง/ น้ำตก/ ภูเขา หรือ (4) น้ำฝน หรือ (5) แหล่งอื่น ๆ
	การดูแลตัวเอง	ครัวเรือนที่สมาชิกอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป อย่างน้อย 1 คน ไม่สามารถดูแลตนเองในชีวิตประจำวันได้ โดยไม่มีผู้ช่วยเหลือ และไม่สามารถเดินทางไปนอกเขตพื้นที่อยู่อาศัยได้ โดยไม่ต้องมีผู้ดูแล
	ความขัดสนด้านอาหาร	ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านอาหาร ต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านอาหาร ซึ่งคำนวณจาก ปริมาณสารอาหาร (แคลอรี) ขั้นต่ำที่คนแต่ละช่วงอายุ และเพศ มีความต้องการต่อวัน

ที่มา : กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2.3) มิติด้านความเป็นอยู่ ประกอบด้วยตัวชี้วัดภายใต้มิตินี้ 3 ตัวชี้วัด ได้แก่

2.3.1) การกำจัดขยะภายในครัวเรือน สาเหตุที่ใช้เนื่องจาก วิธีการกำจัดขยะเป็นเครื่องบ่งชี้สภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัยของครัวเรือน ซึ่งหากครัวเรือนมีการกำจัดขยะที่ถูกต้อง จะสะท้อนการอยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่ดี

เกณฑ์ความขัดสน ครว้เรือนมีการกำจัดขยะในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งต่อไปนี้ การกำจัดขยะในรูปแบบ (1) การเผา หรือ (2) การฝังกลบ หรือ (3) การทิ้งลงแม่น้ำ ลำคลอง หรือ (4) การทิ้งตามที่ว่าง/ที่สาธารณะ

2.3.2) การใช้อินเทอร์เน็ต เป็นตัวชี้วัดการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในปัจจุบันสำหรับประเทศที่มีรายได้ปานกลางค่อนข้างสูง ซึ่งจะสะท้อนโอกาสการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของครัวเรือน

เกณฑ์ความขัดสน ครว้เรือนไม่มีอินเทอร์เน็ตใช้

2.3.3) การถือครองทรัพย์สิน ความเป็นเจ้าของหรือการถือครองสินทรัพย์เป็นเครื่องบ่งชี้ระดับความมั่งคั่งของแต่ละครัวเรือน เนื่องจากหากครัวเรือนมีสินทรัพย์จำนวนมาก สะท้อนว่า ครัวเรือนดังกล่าวมีแนวโน้มความเป็นอยู่ที่ดี ขณะที่หากมีสินทรัพย์จำนวนน้อยก็จะมีแนวโน้ม

ความเป็นอยู่ที่ไม่ดี ซึ่งการถือครองทรัพย์สินนี้ สามารถจำแนกสิ่งของออกเป็น 2 แบบ ได้แก่ (1) สิ่งของชิ้นเล็ก ได้แก่ วิทยุ โทรศัพท์ เครื่องปรับอากาศ จักรยาน โทรศัพท์ และตู้เย็น และ (2) สิ่งของชิ้นใหญ่ ได้แก่ รถยนต์ และเรือ

เกณฑ์ความขัดสน ครัวเรือนไม่ได้เป็นเจ้าของสิ่งของชิ้นเล็กอย่างน้อย 4 ชิ้น และไม่มีของชิ้นใหญ่อย่างน้อย 1 ชิ้น

ตารางตัวชี้วัดและเกณฑ์ความขัดสนในมิติความเป็นอยู่

มิติ	ตัวชี้วัด	เกณฑ์ความขัดสน (ขัดสนถ้า
3. ความเป็นอยู่ (Living conditions)	การกำจัดขยะ	ครัวเรือนใช้วิธีการกำจัดขยะโดย (1) การเผา หรือ (2) การฝังกลบ หรือ (3) การทิ้งลงแม่น้ำ ลำคลอง หรือ (4) การทิ้งตามที่ว่าง ที่สาธารณะ หรือ (5) อื่น ๆ
	การใช้อินเทอร์เน็ต	ครัวเรือนที่สมาชิกไม่มีการใช้อินเทอร์เน็ตเลย
	การถือครองสินทรัพย์	ไม่ได้เป็นเจ้าของสิ่งของชิ้นเล็กอย่างน้อย 4 ชิ้น และไม่มีของชิ้นใหญ่อย่างน้อย 1 ชิ้น

ที่มา : กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2.4) **มิติด้านความมั่นคงทางการเงิน** ประกอบด้วยตัวชี้วัดภายใต้มิตินี้ 3 ตัวชี้วัด ได้แก่

2.4.1) **การออม** เป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนการเตรียมความพร้อมหรือการปรับตัวของครัวเรือนในการเข้าสู่สังคมผู้สูงวัย เพราะจะแสดงให้เห็นการเก็บออมเงินของครัวเรือนเพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมผู้สูงวัยและการเปลี่ยนแปลงแบบกะทันหันที่อาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของครัวเรือน นำไปสู่การส่งเสริมนโยบายเกี่ยวกับการสร้างโครงข่ายความคุ้มครองทางสังคม (Social safety net) และเป้าหมายเชิงนโยบายในการพัฒนาแบบก้าวหน้า เพื่อสะท้อนความเป็นอยู่และความเข้มแข็งของครัวเรือนในระดับมาตรฐานเช่นเดียวกับประเทศพัฒนาแล้ว

เกณฑ์ความขัดสน ครัวเรือนไม่มีสินทรัพย์ทางการเงินเพื่อเก็บออม อาทิ (1) สินทรัพย์ทางการเงิน เช่น เงินสด บัญชีเงินฝาก กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ เป็นต้น (2) สินทรัพย์ทางการเงินเพื่อการลงทุน เช่น พันธบัตร กองทุนรวม LTF RMF เป็นต้น (3) สินทรัพย์อื่น ๆ เช่น ทอง อัญมณี ลูกหนี้ เป็นต้น

2.4.2) **ภาระทางการเงิน** สะท้อนปัญหาพื้นฐานทางการเงินของครัวเรือน โดยขอบเขตเวลาเป็นการถามในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา ซึ่งเป็นการประเมินภาพรวมของครัวเรือน ภาระทางการเงินเป็นตัวแปรสำคัญในการแสดงให้เห็นความมั่นคงของครัวเรือน ซึ่งครัวเรือนที่มีปัญหาภาระทางการเงินจะเชื่อมโยงให้เห็นปัญหาอื่น ๆ ไปพร้อมกัน เช่น ความเพียงพอรายได้ เงินออม การวางแผนทางการเงิน วินัยทางการเงินคลัง เป็นต้น

เกณฑ์ความขัดสน ในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา ครัวเรือนมีปัญหาในการจ่ายค่าเช่าบ้าน ค่าน้ำ ค่าไฟ หรือค่าเล่าเรียน

2.4.3) **บำเหน็จ/บำนาญ** สะท้อนให้เห็นการเข้าถึงและความครอบคลุมของระบบประกันสังคม (Social protection) และการช่วยเงินทางสังคม (Social assistance) เพราะตัวชี้วัด

บ่งชี้การเตรียมความพร้อมและความสามารถในการดำเนินชีวิตของกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งควรมีการวางแผนและระบบการประกันสังคมรองรับการดำเนินชีวิตอันเป็นตัวส่งเสริมความมั่นคงทางการเงินและการใช้ชีวิต และสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาหรือข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในประเด็นเกี่ยวกับการสร้างระบบประกันสังคม และการช่วยเหลือทางสังคม รวมทั้งสามารถพิจารณาในมิติความเพียงพอของเม็ดเงินบำนาญ/ บำนาญ และเงินสงเคราะห์อื่น ๆ ของครัวเรือนได้เช่นกัน

เกณฑ์ความขัดสน ครัวเรือนมีสมาชิกอย่างน้อย 1 คน ที่อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และไม่มีเงินบำนาญ บำนาญ เบี้ยหวัด และเงินสงเคราะห์ต่าง ๆ

ตารางตัวชี้วัดและเกณฑ์ความขัดสนในมิติความมั่นคงทางการเงิน

มิติ	ตัวชี้วัด	เกณฑ์ความขัดสน (ขัดสนถ้า
4. ความมั่นคงทางการเงิน (Financial security)	การออม	ครัวเรือนไม่มีสินทรัพย์ทางการเงินเพื่อเก็บออม
	ภาระทางการเงิน	ในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา ครัวเรือนมีปัญหาในการจ่ายค่าเช่าบ้าน ค่าน้ำ ค่าไฟ หรือค่าเล่าเรียน
	บำนาญ/ บำนาญ	ครัวเรือนมีสมาชิกอย่างน้อย 1 คน ที่อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และไม่มีเงินบำนาญ บำนาญ เบี้ยหวัด และเงินสงเคราะห์ต่าง ๆ

ที่มา : กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

น้ำหนักและ poverty cut-off

1) น้ำหนักของแต่ละมิติและตัวชี้วัด

การคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติครั้งนี้กำหนดให้ทั้ง 4 มิติมีน้ำหนักเท่ากัน และในแต่ละมิติมีตัวชี้วัด 3 ตัวชี้วัด ทำให้น้ำหนักของแต่ละมิติเท่ากันที่ร้อยละ 25 และน้ำหนักของตัวชี้วัดเท่ากันที่ร้อยละ 8.3 ทั้งนี้ แต่ละตัวชี้วัดมีค่าน้ำหนักตามปรากฏในตารางด้านล่าง

ตารางสรุปมิติ ตัวชี้วัด เกณฑ์ความขัดสน และน้ำหนักของตัวชี้วัด

มิติ	ตัวชี้วัด	เกณฑ์ความขัดสน (ขัดสนถ้า	น้ำหนัก
1. การศึกษา (Education)	1)จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา	มีสมาชิกในครัวเรือนอย่างน้อย 1 คน ที่อายุระหว่าง 15 – 59 ปี มีจำนวนปีที่ได้รับการศึกษามากกว่าการศึกษาภาคบังคับ (6 หรือ 9 ปี)	1/12
	2)การเข้าเรียนล่าช้า	ครัวเรือนที่มีเด็กอายุ 6 – 17 ปี อย่างน้อย 1 คน ที่ไม่ได้เรียน หรือเรียนล่าช้ากว่าที่ควรเกิน 2 ปีขึ้นไป ยกเว้นว่าจบม. 3	1/12
	3)การอยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่	ครัวเรือนที่มีเด็กอายุ 0 – 6 ปี อย่างน้อย 1 คน ที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อและ/หรือแม่ (ในกรณีที่พ่อและ/หรือแม่ยังมีชีวิตอยู่)	1/12
2. การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ (Healthy living)	4)น้ำดื่ม	ครัวเรือนดื่มน้ำจาก (1) บ่อบาดาลภายในบ้าน หรือ (2) บ่อบาดาลภายนอกบ้าน หรือ (3) แม่น้ำ/ ลำธาร/ คลอง/ น้ำตก/ ภูเขา หรือ (4) น้ำฝน หรือ (5) แหล่งอื่น ๆ	1/12
	5)การดูแลตัวเอง	ครัวเรือนที่มีสมาชิกอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป อย่างน้อย 1 คน ไม่สามารถดูแลตนเองในชีวิตประจำวันได้ โดยไม่มีผู้ช่วยเหลือ และไม่สามารถเดินทางไปนอกเขตพื้นที่อยู่อาศัยได้ โดยไม่ต้องมีผู้ดูแล	1/12
	6)ความขัดสนด้านอาหาร	ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านอาหาร ต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านอาหาร ซึ่งคำนวณจาก ปริมาณสารอาหาร (แคลอรี) ขั้นต่ำที่คนแต่ละช่วงอายุและเพศ มีความต้องการต่อวัน	1/12

มิติ	ตัวชี้วัด	เกณฑ์ความขัดสน (ขัดสนถ้า)	น้ำหนัก
3. ความเป็นอยู่ (Living conditions)	7)การกำจัดขยะ	ครัวเรือนใช้วิธีการกำจัดขยะโดย (1) การเผา หรือ (2) การฝังกลบ หรือ (3) การทิ้งลงแม่น้ำ ลำคลอง หรือ (4) การทิ้งตามที่ว่าง ที่สาธารณะ หรือ (5) อื่น ๆ	1/12
	8)การใช้ อินเทอร์เน็ต	ครัวเรือนที่สมาชิกไม่มีการใช้อินเทอร์เน็ตเลย	1/12
	9)การถือครอง สินทรัพย์	ไม่ได้เป็นเจ้าของสิ่งของชิ้นเล็กอย่างน้อย 4 ชิ้น และไม่มีของชิ้นใหญ่ อย่างน้อย 1 ชิ้น	1/12
4. ความมั่นคงทางการเงิน (Financial security)	10) การออม	ครัวเรือนไม่มีสินทรัพย์ทางการเงินเพื่อเก็บออม	1/12
	11) ภาระทางการเงิน	ในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา ครัวเรือนมีปัญหาในการจ่ายค่าเช่าบ้าน ค่า น้ำ ค่าไฟ หรือค่าเล่าเรียน	1/12
	12) บำเหน็จ/ บำนาญ	ครัวเรือนมีสมาชิกอย่างน้อย 1 คน ที่อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และไม่มีเงิน บำเหน็จ บำนาญ เบี้ยหวัด และเงินสงเคราะห์ต่าง ๆ	1/12

ที่มา : กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2) การกำหนด poverty cut-off

การกำหนดร้อยละของความขัดสนที่จะทำให้ครัวเรือนเป็นครัวเรือนยากจน โดยถ้าครัวเรือนมีความขัดสนต่ำกว่าระดับ poverty cut-off จะถือว่าครัวเรือนนั้นเป็นครัวเรือนไม่ยากจน ซึ่งจากการประชุมคณะที่ปรึกษากำหนดให้ poverty cut-off อยู่ที่ร้อยละ 26 ซึ่งหมายความว่า ครัวเรือนจะถือว่าเป็นครัวเรือนยากจนหากมีความขัดสนรวม (ตามน้ำหนักของตัวชี้วัด) มากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 26 หรือหากว่า 1 มิติ ทั้งนี้ สมาชิกทั้งหมดในครัวเรือนที่ยากจนถือว่าเป็นคนจน

ภาคผนวก 4 : ดัชนีความยากจนหลายมิติระดับจังหวัด

ความยากจนหลายมิติประเทศไทย (National Multidimensional poverty index: NMPI) ปี 2564 จำแนกรายจังหวัด

จังหวัด	สัดส่วนคนจน หลายมิติ (ร้อยละ)	ความรุนแรงของ ยากจนหลายมิติ (ร้อยละ)	ดัชนีความยากจน หลายมิติ (MPI)	จังหวัด	สัดส่วนคนจน หลายมิติ (ร้อยละ)	ความรุนแรงของ ยากจนหลายมิติ (ร้อยละ)	ดัชนีความยากจน หลายมิติ (MPI)
กรุงเทพมหานคร	1.0	36.6	0.004	ลำพูน	4.8	37.7	0.018
สมุทรปราการ	3.4	37.4	0.013	ลำปาง	5.8	36.5	0.021
นนทบุรี	1.4	38.3	0.005	อุดรดิตถ์	19.6	39.4	0.077
ปทุมธานี	6.0	35.2	0.021	แพร่	9.7	36.8	0.036
พระนครศรีอยุธยา	4.5	36.2	0.016	น่าน	8.2	36.8	0.030
อ่างทอง	11.8	35.6	0.042	พะเยา	11.5	35.2	0.041
ลพบุรี	8.0	39.0	0.031	เชียงราย	11.0	35.1	0.038
สิงห์บุรี	12.4	37.2	0.046	แม่ฮ่องสอน	27.4	38.9	0.106
ชัยนาท	12.7	38.8	0.049	นครสวรรค์	19.2	37.2	0.071
สระบุรี	8.2	39.0	0.032	อุทัยธานี	29.7	39.0	0.116
ชลบุรี	1.5	33.4	0.005	กำแพงเพชร	11.4	35.8	0.041
ระยอง	1.9	35.0	0.007	ตาก	15.8	39.0	0.062
จันทบุรี	14.3	37.6	0.054	สุโขทัย	13.3	36.3	0.048
ตราด	10.4	37.8	0.039	พิษณุโลก	13.4	35.8	0.048
ฉะเชิงเทรา	8.6	37.4	0.032	พิจิตร	8.5	34.9	0.030
ปราจีนบุรี	7.1	37.1	0.026	เพชรบูรณ์	15.3	37.4	0.057
นครนายก	14.0	38.0	0.053	ราชบุรี	7.6	35.5	0.027
สระแก้ว	23.5	37.6	0.088	กาญจนบุรี	18.2	37.5	0.068
นครราชสีมา	39.3	40.3	0.158	สุพรรณบุรี	24.5	37.5	0.092
บุรีรัมย์	26.3	38.1	0.100	นครปฐม	3.0	34.6	0.010
สุรินทร์	27.1	38.6	0.105	สมุทรสาคร	7.6	37.7	0.029
ศรีสะเกษ	31.7	37.7	0.120	สมุทรสงคราม	13.7	37.2	0.051
อุบลราชธานี	19.4	36.2	0.070	เพชรบุรี	7.8	37.7	0.029
ยโสธร	7.0	35.8	0.025	ประจวบคีรีขันธ์	16.3	36.9	0.060
ชัยภูมิ	15.5	36.5	0.057	นครศรีธรรมราช	18.8	37.9	0.071
อำนาจเจริญ	10.5	34.5	0.036	กระบี่	21.5	36.6	0.079
บึงกาฬ	6.7	36.3	0.024	พังงา	9.2	36.9	0.034
หนองบัวลำภู	9.3	36.2	0.034	ภูเก็ต	4.0	37.6	0.015
ขอนแก่น	3.6	34.7	0.012	สุราษฎร์ธานี	14.2	36.2	0.051
อุดรธานี	13.6	37.0	0.050	ระนอง	9.2	38.2	0.035
เลย	3.9	35.8	0.014	ชุมพร	11.0	37.1	0.041
หนองคาย	6.6	36.5	0.024	สงขลา	6.9	36.5	0.025
มหาสารคาม	10.4	36.6	0.038	สตูล	19.6	39.3	0.077
ร้อยเอ็ด	11.2	35.9	0.040	ตรัง	26.5	38.7	0.102
กาฬสินธุ์	15.8	35.6	0.056	พัทลุง	14.8	36.6	0.054
สกลนคร	20.6	37.2	0.077	ปัตตานี	25.4	37.7	0.096
นครพนม	13.1	36.6	0.048	ยะลา	19.0	37.0	0.070
มุกดาหาร	14.6	35.7	0.052	นราธิวาส	34.0	40.2	0.137
เชียงใหม่	6.7	38.9	0.026	ทั่วประเทศ	11.6	37.6	0.044